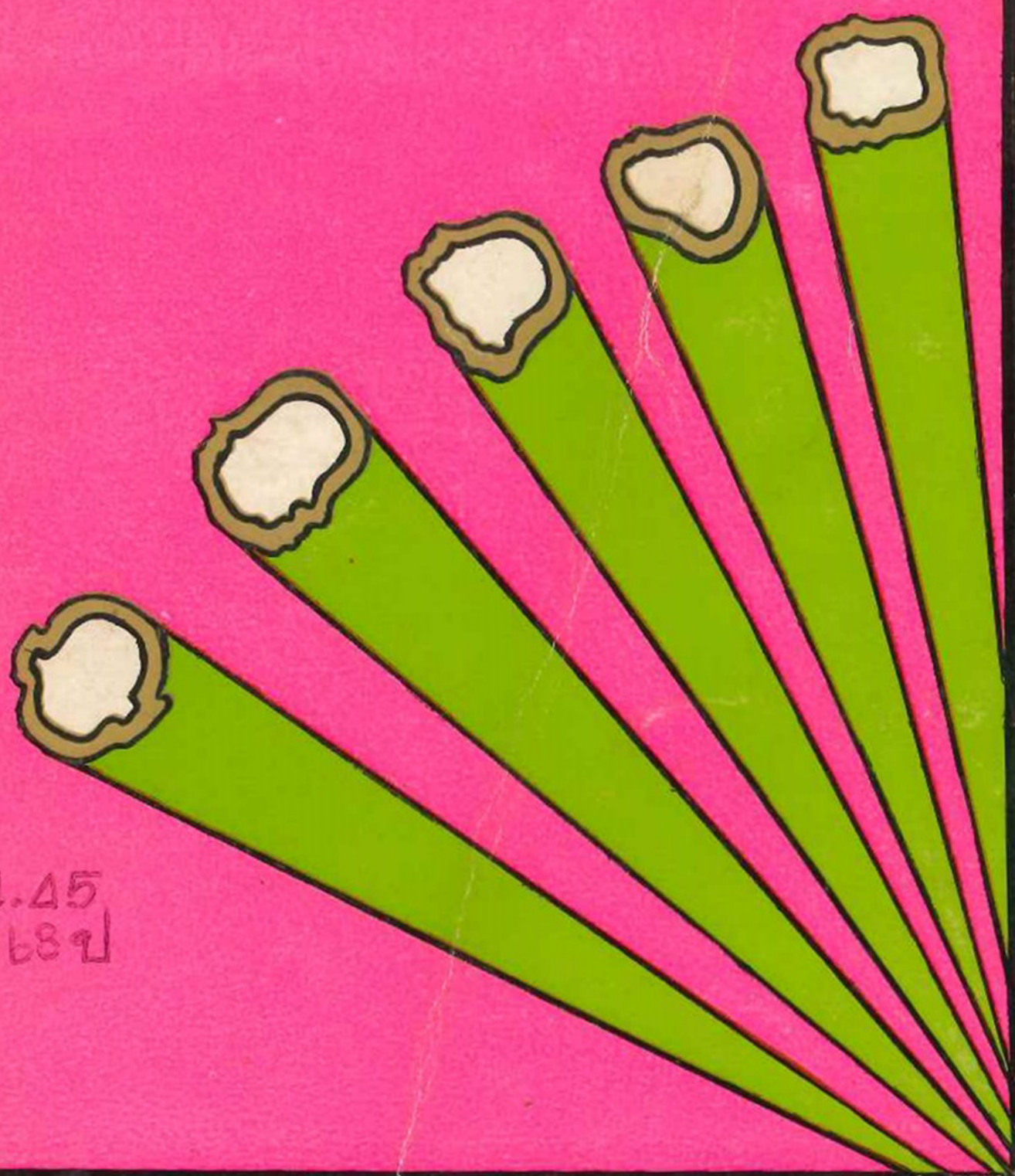

ປັດຍຸຕູກາຈັບສະຍາມ

ວ. ສະຖາປະນາ.

301.45
ສ 868 ປ

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
จันทบุรี

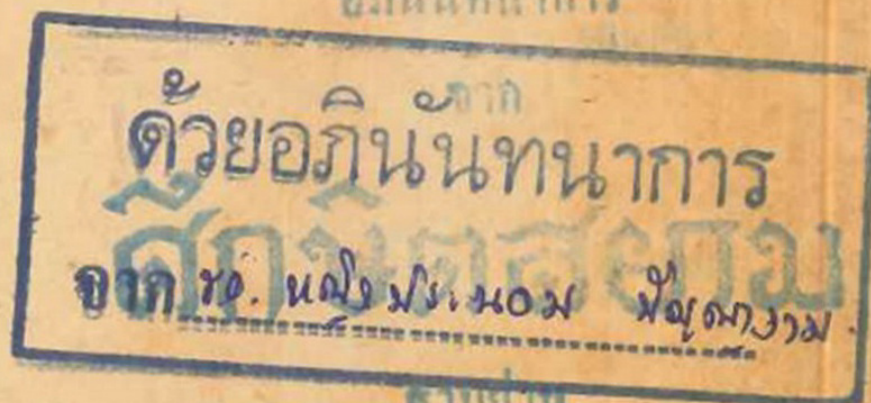
๔
ปัญญาชนสยาม

ส. ศิวรักษ์

ผู้พิมพ์ ศิวรักษ์

อธิบดีหอสมุด

ราคาเล่มละ 6 บาท

สำนักพิมพ์กรุงสยาม

๑/๑ ถนนราชบพิธ พระนคร

โทรศัพท์ ๒๕๘๑๗

จัดพิมพ์จำหน่ายเป็นครั้งแรก — — ตุลาคม ๒๕๑๒

จำนวน ๔,๐๐๐ เล่ม

เลขห้อง ๙๗

เลขหมู่ 301.45

(๘68๗)

เลขทะเบียน ๘๓๒ น ๕๕๗ ปบ.

พิมพ์ที่ กรุงเทพมหานคร

๑/๑ ถนนราชบพิธ พระนคร โทรศัพท์ ๒๕๘๑๗

นายจุมพล เขียวพงศ์พันธุ์

ผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา — ๒๕๑๒

สารบัญ

ประยูร พักผล

ออกแบบปก

ลักษณะและปัญหาของบัณฑิตไทย	๓
บัณฑิต	๔๐
บทบาทของบัณฑิต	๕๐
บัณฑิตกับการสร้างสรรค์ประเทศ	๖๙
หัวข้อสัมมนาและการอภิปราย	๙๐
วัฒนธรรมของบัณฑิตสยาม	๑๐๓

คำนำ

นายสุจิตต์ วงษ์เทศ มาปรารภกับข้าพเจ้า ว่าตนกับเพื่อน
ได้ร่วมกันตั้งสำนักพิมพ์กรุงสยามขึ้น และอยากได้เรื่องของ
ข้าพเจ้าไปตีพิมพ์เป็นเล่มเล็ก ๆ ขนาดปกอ่อน เพื่อจำหน่ายใน
ราคาถูกแต่ได้เนื้อหาแล้วหรืออะไรทำนองนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่า
หนังสือทำนองนี้มีมากเต็มที่แล้ว และส่วนมากก็เป็นเรื่องสุรา
ยาฝิ่น กามารมณ์ และความลามก โสกโดก สัปประด
สีประคนต่าง ๆ ซึ่งเป็นไปในทางชั่วเยือกเลส ขูยงให้คนคิดใน
ของฉาบฉวย และแล้วบรรดาสมัครพรรคพวกที่เป็นแมลงวัน
แมลงวัน ก็พากันเข้ารวมตอม และแพร่สะพัดเชื้อแห่งความ
อับมงคลนั้นให้ขยายตัวออกไปแทบทุกหัวระแหง ดูๆ ก็สาสม
แล้วกับสมัยแห่งศรีวิไลไทยแลนด์ แต่น่าเอนจอนาใจก็ตรงที่
หนังสือประเภทนี้ ที่มีชื่อว่าราคาถูก ทำที่ว่าฉลาด บังอาจเขียน
คำหาบได้อย่างเก๋ๆ และเน้นไปในทางชั่วช้าลามกนี้ ได้เข้า
มาแทนที่หนังสือประเภทเล่มละสลึงจากหน้าวัดเกาะ ซึ่งอย่าง
น้อยก็ได้ให้บรรยากาศแห่งความเป็นสยาม ที่ร้ายยิ่งไปกว่านั้น
ก็ตรงที่หนังสืออันสาระเลวเหล่านี้ กลายมาเป็นสัญลักษณ์แห่ง

อัครฐานทางปัญญา ทดแทนหนังสือสวดมนต์เจ็ดตำนาน อันมี
 อยู่ตามเหยาเรือนในชนบท นี่จะไม่แปลว่าพญามารเริ่มเป็นใหญ่
 กว่าพระ แล้วจะให้แปลว่าอะไร ถ้าเมื่อใด ผู้ผลิตหนังสือ
 ชนิดนี้ จะให้ความสำคัญแก่ความงาม ความสว่าง และความ
 สงบ มากกว่าการติติดยึดในอามิสอันจอมปลอมของเขา เพื่อน
 ผูกอันเฟะฟอนของพวกเขา สังคมอันเสเพลของเขา บางที่
 เมืองเราจะมี ความหวังอยู่บ้างดอกกระมัง ในขณะที่ศีลธรรม ก็
 ไม่มีสถาบันใดรับสอนกันอย่างจริงจัง ๆ จัง ๆ หนังสือเช่นนี้จะมิ
 เป็นยาพิษร้ายแก่เยาวชนของชาติดอกหรือ เป็นธรรมนักรหรือ
 ที่เราจะตำหนิแต่เนักการเมือง ในเมื่อนักเขียนเองก็ไร้ความ
 รับผิดชอบ คนที่ทำนาบนหลังคน ยังควรให้อภัยได้ง่ายกว่าคน
 ที่แพร่พิษร้ายให้แก่สังคม โดยการยกย่องของเลว และดูถูก
 สิ่งซึ่งวิเศษสุดคู่บ้านคู่เมือง อันสืบชั่วอายุมาแต่บรรพกาล

ไม่ใช่วิสัยของข้าพเจ้า ที่จะผลิตหนังสือหายาบ ๆ เลว ๆ
 ออกมาตีตลาด เพื่อหาชื่อ หาพวก หรือหาเงิน ยิ่งการออก
 หนังสือเลียงกฎหมายไปที่หนึ่ง ๆ ด้วยแล้ว ข้าพเจ้านิยมยินดี
 ด้วยไม่ งานของข้าพเจ้าอาจจะไม่ประณีต ไม่วิเศษ แต่อย่าง
 น้อย ก็ไม่ขอเน้นในทางแห่งอบาย และจะขอเป็นปฏิปักษ์กับ

ฝ่ายธรรมในที่ทุกสถาน ไม่ว่าฝ่ายนั้นจะมีอิทธิพลเพียงใด จะ
 หนา^๕เนื้อใจ^๕เสียเพียงไหน ก็ตามที่ สำนักพิมพ์^๘ที่^๘บัด^๘พิมพ์งาน
 ของข้าพเจ้า^๘ก็^๘อยู่^๘แล้ว^๘เกิน^๘กว่า^๘แห่ง^๘หนึ่ง^๘ ข้าพเจ้า^๘เอง^๘ก็^๘เป็น^๘คน
 ทำงาน^๘เกี่ยว^๘ข้อง^๘อยู่^๘โดย^๘ตรง^๘กับ^๘สำนัก^๘พิมพ์^๘ชั้น^๘ดี^๘ เกิน^๘กว่า^๘แห่ง^๘หนึ่ง^๘
 เช่น^๘เดียวกัน^๘ ทั้ง^๘เวลา^๘นี้^๘ก็^๘ไม่^๘มี^๘ความ^๘ประ^๘สงค์^๘ที่^๘จะ^๘แส^๘ว^๘หา^๘สำนัก^๘
 พิมพ์^๘ใหม่^๘ ความ^๘จริง^๘ ได้^๘ปฏิเสธ^๘ข้อ^๘เสนอ^๘จาก^๘สำนัก^๘พิมพ์^๘อื่น^๘ไป
 หลาย^๘ต่อ^๘หลาย^๘ครั้ง^๘มา^๘แล้ว^๘ ทั้ง^๘ๆ^๘ ที่^๘เร^๘อง^๘ของ^๘ข้า^๘พ^๘เจ้า^๘มิ^๘ได้^๘ขาย^๘ได้^๘
 ๘๘๑ เป็น^๘เท^๘นา^๘เท^๘ทำ^๘ดั่ง^๘เร^๘อง^๘ลา^๘ม^๘กอ^๘นา^๘จาร^๘ต่า^๘ง^๘ๆ^๘ แต่^๘เม^๘ื่อนาย^๘สุ^๘จิต^๘ต์^๘
 ให้^๘คำ^๘มั่น^๘สัจ^๘ญ^๘า^๘ ว่า^๘สำนัก^๘พิมพ์^๘แห่ง^๘ใหม่^๘ของ^๘เขา^๘มุ่ง^๘หมาย^๘ที่^๘จะ^๘ผลิ^๘ต^๘
 งาน^๘ออก^๘มา^๘อย่าง^๘“ประ^๘ณี^๘ต^๘ บรร^๘จ^๘ง^๘” และ^๘ต้อ^๘งการ^๘“หน้^๘ง^๘สือ^๘ที่^๘เป็น^๘
 สาร^๘ะ^๘ ความ^๘รู้^๘ ความ^๘คิด^๘” ด้วย^๘ ทั้ง^๘นาย^๘สุ^๘จิต^๘ต์^๘ก็^๘เป็น^๘คน^๘รุ่น^๘ใหม่^๘
 อัน^๘ควร^๘ได้^๘รับ^๘ความ^๘สนับ^๘สนุน^๘ อุ่ม^๘ชู^๘ (แต่^๘มิ^๘ใช่^๘โดย^๘วิธี^๘ที่^๘เขา^๘และ^๘
 ๘๘๒ เพ^๘อ^๘น^๘ของ^๘เขา^๘ได้^๘รับ^๘มา^๘ จาก^๘การ^๘ยก^๘ย่อง^๘ชม^๘เช^๘ย^๘กัน^๘เอง^๘ใน^๘วง^๘การ^๘
 สัม^๘คร^๘พ^๘รร^๘ค^๘พ^๘ว^๘ก^๘ ทั้ง^๘ๆ^๘ ที่^๘ปาก^๘ยัง^๘ไม่^๘ทัน^๘จะ^๘สั่น^๘กลั^๘น^๘น้ำ^๘น^๘ม^๘ค^๘ัน^๘ก็^๘
 ๘๘๓ ก็^๘จะ^๘ให้^๘เป็น^๘อ^๘จ^๘ฉ^๘ริ^๘ยะ^๘กัน^๘แล้ว^๘หรือ^๘ ไป^๘กิน^๘ไป^๘นอน^๘ ไป^๘เส^๘พ^๘ก^๘าม^๘ ที่^๘
 ๘๘๔ ไ^๘หน^๘มา^๘ ก็^๘ต้อ^๘งมา^๘จาร^๘ะ^๘ไน^๘กัน^๘ให้^๘แพ^๘ร^๘หลาย^๘ไป^๘ท่ว^๘เม^๘ือง^๘ด้วย^๘หรือ^๘)
 ๘๘๕ ข้า^๘พ^๘เจ้า^๘จึง^๘รับ^๘จะ^๘หา^๘เร^๘อง^๘ให้^๘ได้^๘ตี^๘พิมพ์^๘ใน^๘ชุด^๘เล่ม^๘ละ^๘ห้า^๘บาท^๘ชา^๘ตรา^๘คา^๘
 ๘๘๖ ของ^๘เขา^๘

ถ้าเขียนมาทั้งหมดนี้ ยังไม่เป็นที่หมั่นไส้สะใจผู้อ่าน
บางประเภท ก็จะขอบอกให้โรคกำเริบเพิ่มขึ้นอีก ว่าข้าพเจ้า
เลือกเรื่องชุด “ ๒๒ ๒๒ ๒๒ ๒๒ ” ให้ดีพิมพ์ เรื่องต่าง ๆ
น่าจะอธิบายตัวเองได้ในตัวอยู่แล้ว แต่จะขอชี้แจงเพิ่มเติม
ดังนี้

เรื่อง “ ลักษณะและปัญหาของปัญญาชนไทย ” นั้น
นายกมล สมวิเชียร เขียนส่งมาให้จากอังกฤษ จะเพราะนาย
กมลเป็นเหตุหรืออย่างไรก็สุดแท้ จากนั้น ข้าพเจ้าจึงต้องพูด
ต้องเขียน เกี่ยวกับ “ ๒๒ ๒๒ ” มากมาย หลายครั้ง ที่ยังไม่
ได้ถอดถ้อยคำจากที่เขาอัดเสียงไว้ก็มีอีกมาก ของข้าพเจ้า ได้
คัดให้มาจำเพาะที่มันเป็นข้อเขียนอยู่แล้ว แม้กระนั้นก็หลายบท
ความ ข้อความย่อมซ้ำกันและอาจแย้งกันเองบ้าง ขอให้ผู้อ่าน
วินิจฉัยเอาเองก็แล้วกัน

ส่วนเรื่องของนายฟิลิปส์ ข้าพเจ้าเอ่ยถึงไว้ในบทความ
ของข้าพเจ้าแล้ว ทั้งผู้เขียนก็มีแก้ไขส่งต้นฉบับมาจากสหรัฐ
อเมริกา โดยอนุญาตให้แปลเป็นไทยได้ ข้าพเจ้าจึงวานนายนิธิ
เอียวศรีวงศ์แปล ผู้แปลเป็นผู้ที่ได้เคยทำงานร่วมกับนายฟิลิปส์
แต่ขณะที่ผู้เขียนค้นคว้าหาข้อมูลอยู่ในกรุงเทพฯ แล้วแต่เมื่อพ.ศ.

๒๕๐๕ ย่อมเข้าใจข้อเขียนของเขาได้ดี ที่คำแปลอ่านเข้าใจได้ไม่
 สู้จะง่ายนักนั้น ก็เพราะข้อเขียนในเชิงวิชาการแบบอเมริกัน
 เขาเขียนกันเช่นนั้นเอง และที่เขาเอ่ยถึงใครต่อใคร โดยลงชื่อ
 ย่อไว้นั้น ด้วยจุดประสงค์อันใด ข้าพเจ้าไม่ทราบ และผิด
 ข้อเท็จจริงอย่างไรบ้าง ข้าพเจ้าไม่รับรอง แต่จะอย่างไรก็ดี
 ข้าพเจ้าออกจะเห็นใจผู้เขียน ด้วยเขาเก็บข้อมูลไว้มาก ยังวิ-
 เเคราะห์ไม่เสร็จ ก็ต้องเขียนบทความนั้นขึ้นมาก่อน และต้อง
 ขอบใจเขาที่เข้าใจเป็นนักเลง ถึงขนาดยอมให้เปิดเผยผลงานของ
 เขาเป็นภาษาไทย แม้เขาจะรู้ภาษาไทยว่าปลาหมอตายเพราะปาก
 ก็ตามที่ คนไทยหลายคนทนายฟิลิปส์ไม่ได้ ยิ่งนายฟิลิปส์อ้า
 ปากกว้างเท่าไร ยิ่งทนไม่ได้มากเท่านั้น และคนพวกนั้นก็ทน
 ข้าพเจ้าไม่ได้โดยนัยนี้เช่นกัน ข้าพเจ้าเองก็ไม่แน่ใจว่ารับฟัง
 ที่สนะนายฟิลิปส์และนายกมลได้แค่ไหน ที่สนะของเขาทั้งสอง
 เกี่ยวกับบทความของข้าพเจ้า จะเป็นเช่นไร ก็เหลือเดา ยิ่งผู้
 อ่านด้วยแล้ว หลายต่อหลายคน เห็นจะรีบกลับไปหาหนังสือ
 ประเภทปัญญาอ่อนอื่น ๆ อันตลาคดหนังสืออยู่เวลานี้ ถ้า
 เป็นเช่นนั้นนายสุจิตต์ก็คงไม่ต้องมาทวงข้าพเจ้าอีก แต่ถ้านาย
 สุจิตต์ยังคงขายหนังสือเช่นนั้นได้ อย่างน้อยเล่มนั้นก็คงจะเป็น

คุลย์ถ่วงเล็ก ๆ บนตาเต็ง ที่คอยคานอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเต็มไปด้วย
 ฤทธิ์แห่งคำฤษาและกามกิเลส ข้าพเจ้าเองก็ได้แต่หวังว่าคน
 รุ่นนายสุจิตต์จะไม่พะวงเขียนแต่กับเรื่องกิน ขี้ นอน เขี้ยว
 แล้วก็เสพกามอย่างหนัก ฯลฯ ปลอຍให้คนรุ่นก่อน ๆ หน้านั้น
 ขนไปเขาเขียนกันไปเถิด เพราะพวกนั้นเขียนเรื่องความงาม
 ความดีและความจริงไปไม่ได้ หากคนไม่รู้จักใช้หัวใจ ไม่มีความ
 รู้สึกอันลึกซึ้งทางวิญญาณ มันก็มีค่าเท่ากับเดรัจฉานเท่านั้นเอง

เดรัจฉานทั้งหลาย ขำตบหน้าเจ้าแรงหรือยัง แมลงวัน
 แมลงวันทั้งหลาย ตรูกันเข้ามาสูบลือดเราได้เลย ไหน ๆ ตา
 เจ้าก็ไม่มีแววที่จะเห็นคุณค่าอะไรได้แล้ว และเราก็ไม่ใช่สมัคร
 พรรถพวก บริษัท บริวาร ของใคร อยากขยขยอะไร ก็เชิญ
 ชายอกสามศอกอย่างเรา จะกลัวลมปากจากสัตว์เล็กสัตว์น้อย
 และภูตผีปีศาจนั้น อย่าได้ฟังหมาย

ส. ศิวรักษ์

วิสาขอุรุมมี ๒๕๑๒

๔
ป ญ ญ า ช น ส ย ำ ม

ลักษณะและปัญหาของปัญญาชนไทย

เรื่องของปัญญาชนไทย เป็นเรื่องที่น่าสนใจ ด้วยสาเหตุหลายประการ บ่อยครั้งที่เดียวที่ผู้เขียนอดถามตัวเองไม่ได้ว่า เมืองไทยนี้ มีคนจำพวกที่เราอาจเรียกได้ว่าเป็นปัญญาชน ได้สักกี่คน หรืออย่างน้อยที่สุด มีบุคคลซึ่งอาจจัดเข้าอยู่ในข่ายของความเป็นปัญญาชน ทั้งในความหมายที่กว้างและแคบได้เท่าไร เพราะหากจะสังเกตจากการอ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุหรือดูโทรทัศน์แล้ว เราอาจจะอดมีความรู้สึกไม่ได้ว่า กรุงรัตนโกสินทร์นี้ ช่างหาปัญญาชนยากเสียทีละไร ทั้งนี้และทั้งนั้นเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ ทั้งทางสังคมและการเมือง ทั้งทางการศึกษาและเศรษฐกิจ ดังจะได้พูดถึงต่อไป

ก่อนอื่นการที่จะกำหนดให้แน่นอนลงไปว่า บัณฑิต
คือใครกันแน่ นั้นทำไม่ได้ง่ายนัก แม้แต่ฝรั่งที่เราขอยืม
คำมาจาก Intellectual, Intelligentsia หรือ Literati ฯลฯ
และได้ถกเถียงกันในเรื่องนี้มานานักก่อนแล้ว ก็ยังตกลงกัน
ไม่ค่อยจะได้ เมื่อไม่กี่เดือนมานี้ ก็ยังทะเลาะกันอยู่อีก ใน
เรื่องบทบาทของบัณฑิตในสังคมว่าควรจะมีมากน้อยแค่ไหน^(๑) พจนานุกรมธรรมดาก็ไม่ช่วยให้เข้าใจความหมาย
ที่แท้จริงเท่าใดนัก หลังจากที่ได้ศึกษาและติดตามการถกเถียง
ในเรื่องนี้มาพอสมควร ผู้เขียนคิดว่าอาจจะพอให้คำนิยาม
สั้น ๆ ได้ดังนี้

บัณฑิตคือคนรักคิด ผู้มีปัญญา มีกิจกรรมทาง
ปัญญาที่สังคมเห็นได้ และเป็นผู้ใช้ปัญญาและวิจารณ์
อย่างอิสระ^(๒)

ในส่วนที่เกี่ยวกับบัณฑิตไทยนั้น เราอาจจะแก้
ปัญหาได้โดยการแยกเอา บุคคลประเภทที่น่าจะเป็นบัณฑิต
แต่ไม่ได้เป็น ออกไปเสียก่อน บุคคลดังกล่าวคือ ผู้ที่นึกว่า
ตัวเองเป็นบัณฑิตหรือสังคมทั่วไปคิดว่าเป็นบัณฑิต แต่
อันที่จริงหาเป็นทุกคนไม่ คนเหล่านี้ได้แก่พวกที่มีปริญญา

หรือ บัณฑิต (จะเป็นนักเรียนในหรือนอกก็ตามที่) นัก
 ศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยและเทียบเท่า (รวมทหาร ตำรวจ)
 ขึ้นไป^(๓) บุคคลเช่นว่านี้ น่าจะถือได้ว่าเป็นปัญญาชนใน
 ทักษะของคนไทย เพราะส่วนใหญ่เป็นพวกที่ มีความรู้
 แต่ผู้ที่มีความรู้ ไม่จำเป็นจะต้องเป็นปัญญาชนทุกคน และ
 ปัญญาชนก็ไม่จำเป็นต้องมีปริญญา ปัญญาชนไม่ใช่คนที่มี
 คุณสมบัติผิวเผินที่อาจวัดได้โดยมาตรฐานทางปริญญา ความ
 รู้ ฐานะ หรือฐานะันตร แต่บุคคลที่กล่าวมาแล้ว (และ
 ใคร ๆ ก็ได้) จะเข้าอยู่ในข่ายการเป็นปัญญาชนได้ หากมี
 กิจกรรมทางปัญญา ปฏิบัติอย่างเป็นที่เห็นได้ เข้ากับนิยาม
 สั้น ๆ ที่ได้กล่าวไว้แล้ว ผู้เขียนเคยยกตัวอย่างในเรื่องนี้
 ไว้ว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยไทยส่วนใหญ่ (ซึ่งต้องมีปริญญา
 ตรีน้อยอย่างน้อยที่สุด) ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นปัญญาชนใน
 ขณะที่นักเขียนการ์ตูนการเมืองอย่าง ประยูร จรรย์วงศ์
 หรือ ป. อินทรปาลิต เจ้าของเรื่องชุด พล นิกร กิมหงวน
 เป็นปัญญาชน^(๔) เพราะอาจารย์มหาวิทยาลัยไทยส่วนมาก
 นอกจากจะไม่ใช้ นักคิด แล้ว ยังประกอบอาชีพทำนองเดียว
 กับช่างฟิต หรือ คนขับแท็กซี่ คือเคยทำมาอย่างไรก็ทำไป

อย่างนั้น เคยสอนอย่างไรก็สอนอย่างนั้น บิแล้วบิเล่าไม่มี
 การสร้างสรรค์อะไรใหม่ ที่สำคัญที่สุดก็คือ ไม่ได้ครุ่นคิด
 อยู่กับปัญหาต่าง ๆ อันเป็นเรื่องทางสังคม วิทยาการ หรือ
 สติปัญญา ไม่มีผลงานหรือการแสดงออกใด ๆ ทางความคิด
 ในปัญหาเหล่านั้น มีความเป็นข้าราชการที่อ่านสอนง่าย
 ขาดมันสมอง และ อิศรภาพในการใช้มันสมอง ฯลฯ กล่าว
 ง่าย ๆ เป็นภาษาชาวบ้านก็คือ สอนหากินไปวัน ๆ เรื่อง
 ทางวิชาการ หรือปัญหาทางสังคม (อย่าให้ถึงขนาดการ
 เมือง) ท่านเหล่านั้นก็จะสะกดหยุดอยู่แค่ประตูห้องเรียน
 หรือมหาวิทยาลัยเท่านั้น ความจริงเรื่องนี้ไม่น่าจะต้องยกมา
 กล่าวให้เสียเวลา แต่ในสังคมไทยเรายังมีความเข้าใจซึ่งไม่
 ค่อยถูกต้องในเรื่องปัญญาชนน้อย นักศึกษามหาวิทยาลัย
 ส่วนมากยังเข้าใจเข้าใจข้างตนเองว่าตนเป็นปัญญาชนทั้ง ๆ ที่
 ส่วนใหญ่ยังมีสภาพไม่ผิดกับช่างเทคนิค แม้ว่าบางพวกจะ
 เรียนสูงถึงขั้นการใช้พลังปรมาณู การศัลยกรรมทางสมองหรือ
 วรรณคดีเชกสเปียร์ก็ตามที่ เราอาจเรียกบุคคลเหล่านั้นได้ว่า
 เป็นช่าง ผู้ชำนาญ หรือ วิทยาการ หรือ หมอ ฯลฯ แต่
 จะเรียกว่าเป็น ปัญญาชน ยังไม่ได้

ลักษณะของปัญญาชนในสังคม

ในการศึกษาถึงปัญญาชนในสังคม นักสังคมวิทยาสมัยใหม่ ได้แบ่งคนประเภทที่ว่านี้ออกเป็นสองพวก พวกแรกได้แก่ ปัญญาชนที่มีบทบาทในการรักษา สงวนไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติและเผ่าพันธุ์ ขยายความและเข้าประกาศคุณธรรมนั้นต่อไป เรียกว่า ปัญญาชนหัวเก่า ก็คงไม่ผิดนัก ฝรั่งเรียกว่า พวก Tradition-Oriented ส่วนอีกพวกหนึ่งนั้นได้แก่พวกปัญญาชนหัวใหม่ หรือ Change-Oriented คือพวกที่ มุ่งเปลี่ยนแปลงสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากของเก่าไปสู่ของใหม่ หรือความคิดใหม่ (จะถูกหรือผิดก็ตาม) ชอบครุ่นคิดและโฆษณาถึงความคิดใหม่ ๆ เป็นนิจ กล่าวคือพวกแรกเป็นพวกที่มอย้อนเข้าไปในอดีต พวกหลังเป็นพวกที่ผุดผ่องในอนาคต

การแบ่งปัญญาชนออกเป็นสองพวกดังกล่าว^(๕) เป็นการแบ่งเพื่อความสะดวกเสียมากกว่า เป็นการแยกแยะสังคมแบบง่าย ๆ เพื่อหาทางใช้ตัวเลข ข้อมูลทดสอบสนับสนุน (ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องถูกต้องเสมอไป) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนักวิชาการฝรั่งเริ่มให้ความสนใจ หันมาศึกษาสังคม ด้อย

พัฒนา^(๖) อย่างเช่นประเทศไทยและเอเชียแอฟริกาทั้งหลาย
 เท่าที่ทราบ บุคคลแรกที่เขียนถึง ปัญญาชนหัวเก่า ไว้
 เป็นแบบเป็นแผน คือ Max Weber ซึ่งอธิบายถึงลักษณะ
 ของ ปัญญาชน-ข้าราชการ (Scholar-gentry) ของ
 สังคมจีน โดยเหตุที่ว่าปัญญาชนจีนเหล่านี้มีลักษณะผิดแผก
 ไปจากมนุษย์พวกเดียวกันในสังคมฝรั่งอยู่มาก ในทัศนะของ
 ชาวตะวันตกทั่วไปแล้ว ปัญญาชน คือบุคคลที่มุ่งเปลี่ยนแปลง
 สังคม ขอบค้ำ และท้าทายความคิดและวิธีการเก่า ๆ เป็น
 ส่วนมาก ในสังคมจีนโบราณมาจนถึงสมัยก่อนลัทธิคอมมิวนิ-
 สต์เข้ามามีอิทธิพลในจีน ปัญญาชนประเภทที่ว่าในจีน
 แทบหาตัวไม่ได้ มีแต่พวก ปัญญาชน-ข้าราชการ ซึ่งเป็น
 พวกที่เกื้อหนุนความคิด และ วัฒนธรรมเก่า ๆ ของจีน
 และเหยียดชาติต่าง ๆ รวมทั้งฝรั่งว่าเป็น คนป่า ถือว่าจีน
 เป็นอาณาจักรศูนย์กลางของโลก ฯลฯ ตรงข้ามกับญี่ปุ่นใน
 สมัยเดียวกัน เมื่อนายพลเปอร์รี่ของอเมริกา เอาเรือรบไป
 บังคับให้ญี่ปุ่นเปิดประตูประเทศในศตวรรษที่ ๑๙ นั้น ญี่ปุ่น
 มีความเจ็บแค้นและอับอายมาก แต่ได้พยายามแก้ไขปม
 ค้อยของตนด้วยการศึกษา และเอาอย่างตะวันตกขนานใหญ่

ตั้งแต่นั้นมา แม่นิบู่นจะคงมีปัญญาชนข้างเก่าอยู่มาก แต่
 ปัญญาชนข้างใหม่ก็มีจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว แม้แต่พวก
 หัวเก่า ซึ่งอยู่เบื้องหลัง การปฏิรูปครั้งใหญ่ สมัย จักรพรรดิเมจิ
 ก็เป็นพวกมีความคิดก้าวหน้า นิบู่นสามารถเจริญได้ทัดเทียม
 มหาอำนาจตะวันตก และเป็นชาวเอเชียชาติแรกที่เอาชนะ
 มหาอำนาจฝรั่งได้ โดยมีชัยในการสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น ใน
 ขณะที่จีน ซึ่งคิดว่าตนเป็นชาติที่เจริญยิ่งในโลกต้องถูกแบ่ง
 แยก และยึดครอง โดยฝรั่ง (และญี่ปุ่น) จนกระทั่งพวก
 คอมมิวนิสต์เข้ามาปกครองในที่สุด

ที่กล่าวมานั้น มิใช่มุ่งจะแสดงให้เห็นว่าปัญญาชนหัว
 ใหม่ดีกว่าปัญญาชนหัวเก่า เพราะบุคคลสองประเภทนี้มี
 บทบาทในสังคมไม่เหมือนกัน และก็ไม่น่าจะเหมือนกันด้วย
 หากแต่เพียงเพื่อท้าวถึงความเป็นการแยกแยะปัญญา
 ชนเป็นสองประเภทดังกล่าว ในทัศนะของผู้เขียนเมื่อนัก
 สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และรัฐศาสตร์หลังแมกซ์เวเบอร์
 ได้อ่านผลงานของท่านผู้นี้ในเรื่อง Chinese Literati และได้
 มาศึกษาสังคมตะวันออกเข้า พบว่ามีความละม้ายคล้ายคลึง
 กับจีนอยู่หลายประการ จึงได้ขอยืมเอาแบบอย่างของจีนมา

ใช้เทียบศึกษา แต่นักวิชาการอีกหลายท่าน เช่น เอ็ดเวิร์ด
 ชิลส์ (Edward Shils) ก็ยังใช้ความหมายรวมกว้าง ๆ อยู่
 อย่างไรก็ดี เพื่อมิให้ข้อเขียนนี้ยาวเกินไป ผู้เขียนจะไม่ขอ
 กล่าวโดยละเอียดในที่นี้ แต่จะขออภิปราย พร้อมกันไป
 กับปัญหา ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญญาชน และสังคมไทยของเรา

ปัญญาชนไทย

อันที่จริง สังคมไทยจะได้ รับปัญญาชนเสียทีเดียววัฒนธรรม
 ส่วนใหญ่ของไทยก็ได้รับ อิทธิพล จากปัญญาชน
 สำคัญคือ พระพุทธเจ้า ซึ่งสั่งสอนพุทธปรัชญา กัดค้าน
 ระบบสังคมอินเดียและศาสนาฮินดู พระพุทธองค์อาจจะจัด
 อยู่ในพวก ปัญญาชนหัวใหม่ ของโลกยุคสองพันห้าร้อยปี
 ที่แล้วมานี้ก็ได้ กษัตริย์สมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่พระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้า ฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ
 และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ ก็ล้วนแต่เป็นปัญญาชน
 ที่สำคัญทั้งสิ้น ใครสงสัยก็ไปค้นผลงาน การขีดเขียนของ
 พระองค์ ดูการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ จาก
 ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบบ รัฐธรรมนูญ

ก็กระทำโดยปัญญาชนคนหนุ่มทั้งฝ่ายพลเรือนและทหาร ซึ่ง
 หลายท่านได้ทั้งความเป็นปัญญาชนมาเป็น เจ้าคนนายคน
 เสีย เมืองไทยยุคไรรัฐธรรมนูญปัจจุบันก็ยังพอมีปัญญาชนอยู่
 บ้าง เพื่อความสะดวกผู้เขียนอยากจะขอแบ่งแยกบุคคลเหล่านั้น
 ออกเป็น ๓ พวกใหญ่ ๆ พวกแรกอาจจะเรียกได้ว่าเป็น
 ปัญญาชนรุ่นอาวุโส ของไทย ซึ่งผลงานของท่านเหล่านั้น
 น่าจะเป็น ที่ชาวต่างชาติอยู่ในหมู่คนไทยที่อ่าน หนังสือทั้งหลาย
 อาทิเช่น เสด็จพระองค์วรณ ๖ กรมหมื่นพิทยลาภ ๖
 พระยาอนุমানราชชนเป็นต้น พวกที่สองเป็นปัญญาชนผู้ใหญ่
 พวกนี้ยังขยันขันแข็งใช้ปัญญาที่มีอยู่ ทั้งอ่อนเปลี้ยไปบ้างทั้ง
 แรงและปัญญา也多 บุคคลเหล่านั้นอาจจะได้แก่ ม.ร.ว.
 เสนีย์ ปราโมช ม.ร.ว. ถึกฤทธิ ปราโมช ท่านพุทธทาสภิกขุ
 ม.จ. สุกัทรทิศ ถิศกุล ดร. ป่วย อิงภากรณ์ ดร. เพียร
 เวชบุล ดร. หยุต แสงอุทัย เป็นต้น พวกสุดท้ายในการ
 แบ่งนี้ ได้แก่ ปัญญาชนรุ่นปัจจุบัน พวกนี้หนุ่ม (สาว)
 ซึ่งมีอยู่ไม่ใช่น้อย ทั้งที่มีการศึกษาในประเทศและนอกประ-
 เทศ ทั้งที่เป็นข้าราชการและเอกชน มีทั้งครู นักเรียน
 นักวิทยาศาสตร์ และพ่อค้า รวมนักศึกษาในมหาวิทยาลัย

บางคน ผู้เขียนจะไม่ชอบกล่าวนาม เพราะมีมากด้วยกัน การแบ่งปัญญาชนไทยออกเป็นสามพวกก็กล่าวอาจจะมีปัญหาอยู่บ้าง แต่ก็เป็นการแบ่งตามความสะดวก เพื่อให้ท่านผู้อ่านได้พอเห็นภาพลงไป ๆ ว่า ปัจจุบันนี้ปัญญาชนของเราประกอบด้วยบุคคล ซึ่งแตกต่างกันทางยุค สมัย วัย และพื้นฐานอย่างไรบ้าง อันที่จริงแล้วความแตกต่างที่จริง น่าจะอยู่ที่คุณภาพความดีเด่นของผลงาน และอิทธิพลที่มีต่อสังคมไทยมากกว่าสิ่งใดทั้งสิ้น

ลักษณะของปัญญาชนไทย

ก่อนกล่าวถึงลักษณะของปัญญาชนไทยโดยทั่วไป ผู้เขียนใคร่จะเอ่ยถึงการค้นคว้าในเรื่องประเภทเดียวกันนี้ คือปัญญาชนของประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียที่น่าสนใจไว้โดยย่อ เพื่อเป็นพื้นฐานเปรียบเทียบคนของเรากับของเขา อาจทำให้เห็นภาพของปัญญาชนไทยได้ชัดเจนขึ้น เอคเวิร์ด ชิลส์ ซึ่งศึกษาถึงปัญญาชนของอินเดีย มีความเห็นโดยย่อว่า^(๗)

ปัญญาชนอินเดียในยุคได้รับเอกราช จัดได้ว่าเป็นชนชั้นในสังคมที่แตกต่างจากชาวบ้านอย่างเห็นได้ชัด

ทั้ง ๆ ที่มีลักษณะเป็นอันเดียวเต็มตัว คนพวกนั้นก็กลับบูชา
 ในความเหนือกว่าของสิ่งที่มาจากต่างประเทศ (ฝรั่ง) ใน
 ทางปัญญาอันคนพวกนั้นไม่ใช่ผู้ผลิต แต่พึ่งพาอาศัยวัตถุ
 และความ คิดทางปัญญา จากนครนิวยอร์ก และ ลอนดอน
 ซึ่งเปรียบประหนึ่งเมืองหลวงของปัญญาชนอันเดียว ใน
 ทางการเงินก็ดี การตัดสินใจก็ดี ปัญญาชนอันเดียวขาด
 ความเป็นอิสระและเลียงตัวไม่ได้ พวกปัญญาชนซึ่งเคย
 มีส่วนกอบกู้เอกราชของอันเดีย กลับถูกกดกันออกไป
 จากวงการเมือง ของอันเดีย เมื่อประเทศได้รับเอกราชแล้ว

นอกจากนั้น ชีลส์ยังแสดงให้เห็นว่าปัญญาชนอันเดีย
 ขาดสิ่งสนับสนุนมากมายหลายอย่าง เช่น ขาดสื่อมวลชนเพื่อ
 เผยแพร่ความคิดเห็นและผลงานของตน ขาดองค์การที่จะ
 วางมาตรฐานของปัญญาชน และสิ่งสำคัญ ก็คือคนพวกนั้น
 ส่วนใหญ่ยากจนและมีฐานะทางสังคมต่ำ^(๔)

ฟิชเชอร์ (Fischer) ผู้ซึ่งศึกษาถึงปัญญาชนญี่ปุ่น มีความเห็นว่า ญี่ปุ่นมีปัญญาชนที่มีลักษณะไม่เหมือนแขก อยู่
 หลายประการ กล่าวคือ คนพวกนั้นได้รับการยกย่องนับถือ
 จากสังคมมาก มีเครื่องมือเครื่องมือทางสื่อมวลชน ที่จะ

โฆษณาเผยแพร่ผลงาน หรือความคิดของตน แต่ไม่ค่อยมี
การติดต่อสมาคมกับคนประเภทเดียวกัน บัณฑิตชนญี่ปุ่นเป็น
ชนชั้นที่แตกต่างจากชาวบ้าน เหมือนอินเดียแต่แยกกันอยู่
เป็นพวก ๆ แต่ละพวกมีความคิดในทางการเมืองเป็นก๊กเป็น
เหล่า เพราะขาดการติดต่อสมาคมกับบัณฑิตชนกลุ่มอื่นนี้เอง
บัณฑิตชนญี่ปุ่นจึงมักมีความเห็นแคบ อย่างเห็นได้ชัด^(๙)

เมื่อเราเอาตัวอย่างอินเดียและญี่ปุ่นมาเทียบดูแล้ว จะ
เห็นได้ว่าบัณฑิตชนไทยมีลักษณะไม่เหมือนกับคนพวกนั้นอยู่
หลายประการ และที่เหมือนกันก็มีอยู่บ้างที่พิเศษออกไปก็มาก
ผู้เขียนมีความเห็นว่าบัณฑิตชนไทยนั้น จะถือว่าเป็นชนชั้น
พิเศษ แยกออกไปจากชาวบ้านไม่ได้แน่ หากจะกล่าวว่า
ส่วนมากประกอบด้วยชนชั้นกลางและชนชั้นสูง (ทางเศรษฐกิจ)
แล้วก็พอจะกล่าวได้ และที่เห็นได้ก็คือคนพวกนี้ ส่วน
มากเป็นข้าราชการ กึ่งราชการ (องค์การรัฐบาล อาจารย์
พิเศษในมหาวิทยาลัย) หรือไม่ก็เคยเป็นข้าราชการมาก่อน
(เช่น นายควง อภัยวงศ์) แต่ที่ทำงานเอกชนและสื่อมวลชน
เช่นเป็นนักหนังสือพิมพ์ นักเขียน (เช่นนายมาลัย ชูพินิจ
นายสท กุระมะโรหิต) ก็พอมีบ้าง แต่ส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็น

ข้าราชการบำนาญคนไทย แม้จะไม่ถึงกับยากจนเหมือนอินเดีย แต่ก็ไม่ร่ำรวยอย่างอเมริกันยุคปัจจุบัน ซึ่งส่วนมากแล้ว คำว่า บำนาญ กับคำว่า รวย มักจะเดินคู่กันไป การใช้ความคิดหาเงิน หรือเป็น เครื่องคิด (Think Tank) เป็นอาชีพ ที่ขึ้นหน้าขึ้นนามากในสหรัฐ บำนาญคนไทยนั้นถ้าหากไม่อยู่ในตระกูลร่ำรวย หรือเป็นศักดินามาก่อนแล้ว ก็ต้องวิ่งเต้นหาเงินตัวเป็นเกลียวทีเดียว (เช่นนักเขียนและอาจารย์มหาวิทยาลัย) กระนั้นก็ไม่ถึงกับยากไร้อย่างอินเดีย ทั้งนี้อาจจะ เป็นเพราะเมืองไทยยังไม่จนถึงขนาดนั้นก็เป็นได้

ในส่วนที่เกี่ยวกับความคิดเห็นทางการเมืองนั้น บำนาญคนไทยผิดกับบำนาญชนญี่ปุ่นอย่างเห็นได้ชัด ญี่ปุ่นถือว่าการเมืองเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น บำนาญชนเป็นหัวหน้าต่อต้านรัฐบาล และมีหัวรุนแรงมากทีเดียว ส่วนใหญ่นิยมลัทธิมาร์กซิสต์เอามาก ๆ ส่วนบำนาญไทยนั้นมักจะไม่ว่า การเมืองเป็นเรื่องคอขาดบาดตาย แม้แต่บำนาญชนบางคน ซึ่งเคยเป็นนักการเมืองขนาดนายก หรือรัฐมนตรีมาก่อนก็ตาม ถ้าจะสนใจในปัญหาการเมือง ก็มักจะเป็นพวก สายกลาง ซึ่งค่อนข้างไปในทางคอนเซอร์-

เวตีฟ (เมื่อเปรียบเทียบกับปัญญาชนในประเทศอื่น) ปัญญาชนที่ เอียงซ้าย ถ้าไม่ถูกจับกุมไปก่อน หรือกลายเป็น เป็นนักการเมืองที่ตำรวจต้องการตัวไป มักจะไม่ได้รับความ นิยม แต่โดยทั่วไปแล้วมีน้อยมาก เมื่อเทียบกับปัญญาชน ทั้งหมด ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า การศึกษามหาวิทยาลัยใน ประเทศไทยมุ่งเพาะชนชั้นกลาง และ ชั้นสูงเป็นใหญ่ ^(๑๐) หรือไม่กี่เพาะผู้ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศก็ต้องเป็น ผู้ที่มีงัยอยู่แล้ว หรือเป็น เจ้านายผู้ใหญ่ หรือ ถ้ามาจาก ครอบครัวยากจน และได้รับทุนการศึกษาที่สามารถยกระดับ ฐานะตนและครอบครัวให้สูงขึ้นได้ ซึ่งเป็นผลดีประการหนึ่งของระบบสังคมไทย แต่ที่เห็นได้อีกประการหนึ่งก็คือฐานะ ของความเป็นข้าราชการ มีตำแหน่งหน้าที่อยู่ภายใต้กฎหมาย และกฎข้าราชการพลเรือนทำให้ไม่อาจมีอิสระที่จะแสดงความ คิดรุนแรงได้ ส่วนพวกปัญญาชนที่ไม่ได้เป็นข้าราชการนั้น ก็มีกฎหมายบ้านเมืองคอยลงโทษอยู่ การแสดงความคิดเห็น ที่รุนแรง ย่อมเป็นภัยต่ออาชีพและครอบครัว แต่ที่สำคัญ โดยทั่วไปแล้ว คนไทย ไม่ว่าจะ เป็นปัญญาชนหรือคนเดิน ถนน หรือชาวนา มักจะไม่มี อุดมการณ์ หรือความคิดเห็น

ในเรื่องใด ๆ ที่รุนแรงเป็นปกติวิสัยอยู่แล้ว อิทธิพลทาง พุทธศาสนา และความอยู่ดีกินดี อาจจะเป็นสาเหตุให้คนไทย มีลักษณะไม่รุนแรงดังกล่าว และในทำนองเดียวกัน ความ ยากแค้นทางเศรษฐกิจ และขาดโอกาสจึงเป็นเหตุอันหนึ่งที่ทำให้ นักการเมืองภาคอีสานบางคนมีอุดมการณ์ผิดแผกไปจากคน ภาคอื่นอย่างเห็นได้ชัด

ชนชั้นปัญญาชน ในเมืองไทยไม่มีและปัญญาชนไทย มักจะไม่รวมกันเป็นหมู่ (อย่างแขก) หรือเป็นก๊กเป็นเหล่า (Clan) อย่างญี่ปุ่น มักจะมีนิสัยแตกต่างกันไปทำนองตัวใคร ตัวมัน ซึ่งเข้าลักษณะอันเด่นประการหนึ่งของสังคมไทยซึ่ง ฝรั่งกล่าวว่า เป็น สังคมหลวมๆ^(๑๑) (Loosely Structured) คือไม่มีชนชั้นเหมือนจีน ญี่ปุ่น หรือมีวรรณะอย่างอื่นเกี่ยว สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในสังคมไม่ตายตัวเป็นแบบแผนที่ แก่ไขได้ยากอย่างสังคมดังกล่าว ผู้เขียนจะขอใช้คำว่า สังคม ตามสบาย ก็คงจะไม่ผิดนัก ผลก็คืออยู่กันอย่างกระจัด กระจาย และรวมกันไม่ค่อยติด ตั้งเป็นคณะ บริษัท สมาคม อะไร ไม่ค่อยจะได้ ซึ่งอาจจะเป็นอุปสรรคที่สำคัญ อีกประการหนึ่งในการตั้งพรรคการเมือง ซึ่งกำลังเป็นสิ่งที่

กล่าวขวัญกันอยู่ในปัจจุบัน การร่วมมือกันของปัญญาชนไทย
จึงมักจะต้องให้ฝรั่งเป็นแกนกลางอยู่เสมอ ตัวอย่างเช่นสยาม
สมาคม สโมสรโรตารี ผิดกับจีน ซึ่งการรวมกันเป็นสมาคม
ตามชื่อเชื้อหรือภาษาเป็นสิ่งที่ค่อนข้างง่าย และถาวรลักษณะ
รวมกันไม่ติด ตัวใครตัวมัน^๕ อาจจะเป็นสาเหตุอันหนึ่งที่ทำให้
ปัญญาชนไทยส่วนมากขาดอุดมการณ์ หรือลัทธิการเมือง
ที่เห็นได้ชัด แม้แต่ คณะราษฎร^๖ ซึ่งปฏิวัติสำเร็จ เสีย
ชีวิต ถือน้ำสาบานด้วยกันมา ก็ไม่ปรากฏเห็นมีอุดมคติหรือ
ลัทธิการเมือง ร่วมกันที่แน่นอน ใดๆ นอกจากความ
มุ่งหมายเพื่อประเทศชาติกว้างๆ เลื่อนๆ ซึ่งในภายหลังก็
ค่อยจางหายไป อย่างไรก็ดี การขาดอุดมการณ์ที่แน่ชัดนี้เอง
เป็นเหตุประการหนึ่ง ซึ่งทำให้ปัญญาชนไทยไม่มีความคิดเห็น
แค้นหรือรุนแรงเหมือนปัญญาชนญี่ปุ่น แต่ในขณะเดียวกัน
ก็ทำให้ความคิดเห็นชาตินักไม่มีผลเพียงพอ ในการเปลี่ยนแปลง
ทางสังคมหรือการเมืองเท่าที่ควรจะเป็น

ปัญญาชนไทยโดยทั่วไป ยังคงมีศักดิ์ศรีคล้ายจีน
โบราณและญี่ปุ่น คือได้รับความยกย่องจากสังคมมากพอ
สมควร แต่สิ่งนี้กำลังจะเปลี่ยนไปเช่นกัน ยิ่งสมาคมมีชน

ชั้นกลางมากขึ้น และปัญญาชนไม่ติดตามความเปลี่ยนแปลง
 ได้ทัน เจ. จอห์นสัน แห่งมหาวิทยาลัยคอร์เนล ได้ออก
 แบบคำถาม ถามนักศึกษาไทยซึ่งกำลังศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัย
 นั้นจำนวน ๒๔ คนว่า *ชนชั้นนำในเมืองไทยมีทัศนคติต่อ
 ปัญญาชนไทยอย่างไร* คำตอบที่ว่า *ให้ความยกย่องนับถือ
 ได้คะแนนสูงสุดคือ ๑๓ คะแนน* คำตอบที่ว่า *แล้วแต่
 ปัญญาชนนั้น ๆ* ได้ ๓ คะแนน และคำตอบที่ว่า *รู้สึก
 รำคาญในความหยิ่งของปัญญาชน* ได้ ๕ คะแนน^(๑๒) แสดง
 ให้เห็นคร่าว ๆ ว่าปัญญาชนไทยนั้นโดยทั่วไปยังมีศักดิ์ศรีที่อยู่
 แม้ว่าในบางกรณีการยกย่องนับถือนั้นขึ้นอยู่กับศิลปะของปัญญา
 ชนด้วย และในบางครั้ง คนบางพวกอาจจะรู้สึกรำคาญ
 ปัญญาชนเหมือนกัน แต่การสร้างคำถามวิจัยในวงแคบเช่น
 นั้นอาจจะได้ผลคลาดเคลื่อนอยู่บ้าง

บทบาทและปัญหาของปัญญาชนไทย

เรื่องบทบาทและปัญหาของปัญญาชนไทยนั้น ออก
 จะมีความสำคัญมากทั้งนี้เพราะเหตุว่า แม้ไทยจะไม่ใช้สังคม
 ปิตอย่างประเทศคอมมิวนิสต์ส่วนมาก แต่ไทยก็ไม่ใช้สังคม

เปิดที่สมบูรณ์ เครื่องมือในการโฆษณา เผยแพร่และติดต่อกับประชาชนในสังคมยังถูกจำกัดอยู่เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะวิทยุและโทรทัศน์ การเงินและการบริหารถูกควบคุมโดยตรงจากรัฐอย่างสิ้นเชิง^(๑๓) การเผยแพร่ความคิดหรือผลงานของปัญญาชน ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการเมืองหรือไม่เกี่ยวกับการเมือง (เช่น เรื่องทางศิลป วิทยาศาสตร์) ย่อมต้องผ่านการกลั่นกรองจากพนักงานเป็นธรรมดา แต่การกลั่นกรองนั้นไม่ได้ทำให้คุณภาพของการกระจายเสียงดีขึ้น ขาดบทความทางวิชาการศิลป และการเมืองและหารสนิยมไม่ค่อยได้ ส่วนโทรทัศน์นั้นมีภาษีดีกว่าเพราะการจัดรายการไม่ได้อยู่ในมือของนายสิบนายร้อยและพวกวัยรุ่นเหมือนวิทยุโดยทั่วไป ความรู้ของผู้ดำเนินการอยู่ในขั้นสูง แต่ก็ยังขาดความคิดริเริ่มและการสร้างสรรค์ โดยเฉพาะยังถูกครอบงำอยู่ในระบบราชการ ที่สำคัญที่สุดอยู่ที่หลักการของการกระจายเสียงโดยพื้นฐานมากกว่าอย่างอื่น กล่าวคือ ยังคิดว่าการกระจายเสียงทางวิทยุและโทรทัศน์นั้นเป็นการกระทำเพื่อโฆษณา แดลงข่าว และส่งเสริมฐานะของรัฐบาล (โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายบริหาร) ยิ่งกว่าเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชน หรือเป็นสถานที่ เพื่อวิเคราะห์

และวิจารณ์ผลงาน และวิธีปฏิบัติราชการของรัฐบาลทุกหน่วย
เปรียบประดุจกระจกเงาส่องให้ผู้บริหารทั้งหลายเห็นภาพอัน
แท้จริงของตน (ซึ่งเป็นหน้าที่อันสำคัญของปัญญาชน) บัณฑิต
ท่านรู้สึกว่าจะไม่ใช่อยู่ที่ใครเป็นเจ้าของวิทยุและโทรทัศน์เท่า
ใดนัก เพราะสถานีวิทยุและโทรทัศน์เช่น บี.บี.ซี. ของอังกฤษ
ก็เป็นของรัฐ แต่รัฐบาลเข้าไปยุ่งย่าม ในการปฏิบัติงานไม่
ได้เด็ดขาด สามารถให้คำชี้แจง หรือติเตียนวิพากษ์วิจารณ์รัฐ
บาลได้ก็ไม่ใช่แต่สถานีอิสระต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกา ถึงแม้ว่า
ไทยจะมีสถานีหรือโทรทัศน์ ที่เป็นของเอกชนได้ก็ตามที่
ผู้เขียนก็ยังอยากจะเดาเอาว่าจะลงเอยด้วยวิธีการและคุณภาพ
อย่างเดียวกับปัจจุบันนี้เสียมากกว่า แต่ก็ถึงเวลาแล้วที่รัฐบาล
น่าจะใจกว้างพอจะให้ลองดูกัน

ส่วนหนังสือพิมพ์และนิตยสาร ซึ่งเป็นเครื่องมืออัน
สำคัญของปัญญาชนนั้นเล่า แม้ว่าจะไม่เป็นของรัฐบาล ก็ดู
คล้ายกับจะเป็นอยู่ไม่น้อย ทั้งนี้เพราะส่วนหนึ่งเป็นกรรมสิทธิ์
ของนักการเมืองที่อยู่ในอำนาจ และนโยบายหรือหน้าที่สำคัญ
ก็คือการแสดงความคิดเห็นหรือสนับสนุนเจ้าของเงินที่หนุน
หลังอยู่ ซึ่งย่อมเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัย บรรณาธิการ

ซึ่งเป็นหุ่นเชิดอยู่หน้าโรงนั้นเล่า ก็มักจะเป็นคาราหน้าเก่า
 ซึ่งเคยแสดงมาครั้งแล้วครั้งเล่า หมุนเวียนเปลี่ยนวิคตาม
 แท้กระแสนเงินตรา และอิทธิพลของนักการเมืองในเครื่อง
 แบบข้าราชการ ซึ่งสับเปลี่ยนกันเข้ามาเป็นเจ้าของ ตามแต่
 วัฏจักรของการเมืองไทย หนังสือพิมพ์ประเภทนี้ไม่อาจมี
 นโยบายหรือหลักการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมให้แน่นอน แม้
 ว่าบางฉบับจะอยู่ในความนิยมของประชาชนชั่วพักชั่วคราวก็
 ตาม ส่วนหนังสือพิมพ์เอกชนหรืออิสระนั้น ส่วนใหญ่ก็ยัง
 ห่างไกลจากสภาพที่ควรจะเป็นอยู่มาก ทั้งนี้เพราะขาดเข็มที่
 แน่นนอน หรือเข็มหนักไปในทางข่าวเรงรมย์-อาชญากรรม
 เสียมาก ขาดบรรณาธิการและผู้เขียนที่มีคุณสมบัติ และที่
 ร้ายก็คือหวาดกลัวต่อการถูกควบคุมตรวจหรือจับกุมจากเจ้า
 พนักงาน เสียจนไม่อาจจะเป็นปากเป็นเสียง และเครื่องเผย
 แพร่ความคิดของปัญญาชนอย่างมีประสิทธิภาพได้^(๑๔) สา
 เหตุทางการเงินและการขาดหลักประกันทางอาชีพ และทาง
 กฎหมายจากเจ้าของหนังสือพิมพ์ ก็เป็นผลทำให้ไม่อาจได้
 คนดีมาเป็นผู้เขียน หรือบรรณาธิการ หรือเมื่อได้มาแล้วก็
 ไม่อาจดึงดูดให้เขาเลื่อมใส อยู่ปฏิบัติงานเป็นการถาวรได้

ปัญญาชนนักเขียนหรือบรรณาธิการบางคน เขียนหากินไปวันหนึ่งๆ โดยไม่มีอะไรใหม่ ส่วนใหญ่เวียนว่ายอยู่กับปัญหาเรื่องเงิน จนไม่อาจปรับปรุงเชิบบุคคลภาพ และความสามารถของตนได้บางครั้ง ก็เพราะความเกียจคร้านชอบใช้สามัญสำนึก เสียจนเลยเถิด ไม่ค้นคว้าหาเพิ่ม หรือไม่ก็คิดพิจารณาวิพากษ์บทความของคนภายนอกที่เขียนมาให้ แต่โดยทั่วไปแล้ว บุคคลพวกนี้อยู่ในสภาพที่น่าเห็นใจยิ่งนัก เพราะหาหลักประกันเอาแทบไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้อเขียนจึงมีคุณภาพต่ำ สังคมหรือคนอ่านที่มการศึกษาดีพอสมควรจะสนใจ ตัวอย่างในเรื่องนี้ที่พอเห็นได้ก็คือเมื่อสำนักข่าวสารอเมริกันวิจัยถึงนิสัยในการใช้สื่อมวลชนของนักศึกษามหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ โดยสอบถามนักศึกษาจำนวน ๑,๑๐๔ คนจาก ๔ มหาวิทยาลัยโดยถามว่า สื่อมวลชนใดที่ท่านคิดว่าให้ข่าวที่เชื่อถือได้ ปรากฏว่านักศึกษา ๖๗% ตอบว่า วิทยุ ส่วนหนังสือพิมพ์และนิตยสารได้สนับสนุนเพียง ๑๔% และ ๑๓% ตามลำดับ^(๑๕) แสดงว่านักศึกษาในมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ไม่ไว้วางใจในการให้ข่าวของหนังสือพิมพ์เท่าใดนัก หนังสือพิมพ์ที่นักศึกษาอ่านมากที่สุด มีตามลำดับดังนี้

(น.ส.พ.) สยามรัฐ ๓๒ %

(นิตยสาร) ศรีสัปดาห์ ๑๕ %

(นิตยสาร) ชาวกรุง ๑๒ %

(นิตยสาร) สตรีสาร ๑๐ %

(นิตยสาร) Time ๓ % (๑๖)

ตัวเลข ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ถ้าหาก นักศึกษาจะให้ความสนใจ หนังสือพิมพ์ บ้างแล้วนอก จาก นิตยสาร สามฉบับ นักศึกษาซื้อหนังสือพิมพ์รายวันเพียงฉบับเดียวเท่านั้นเอง ผลจากการวิจัยนี้ เจ้าของหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ น่าจะให้ความสนใจให้มาก

นอกจากสื่อมวลชน อันได้แก่หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และการกระจายเสียงทางวิทยุและโทรทัศน์ดังกล่าวแล้ว บัญชาชนยังอาจใช้วิธีอื่น ๆ เพื่อเผยแพร่ความคิดเห็นและผลงานของตน หรือถ่ายทอดความรู้และทัศนะจากที่อื่นให้แก่สังคมได้อีกหลายทาง การขีดเขียนตีพิมพ์เป็นหนังสือก็เป็นวิธีหนึ่งในเรื่องนี้แม้บัญชาชนกลุ่มหนึ่งจะสามารถใช้การตีพิมพ์ เป็นเครื่องถ่ายทอดความคิดเห็นและผลงานได้ก็ตาม บัญชาชนอีกเป็นจำนวนมาก ยังไม่อาจทำได้ เพราะการตีพิมพ์และการ

จำหน่ายหนังสือเอกสารต่าง ๆ ในประเทศไทยยังอยู่ในมือ
 ของพ่อค้าโดยเด็ดขาด ถ้าไ้จากการขายเป็นเครื่องตัดสินว่า
 หนังสือใดควรจะพิมพ์หรือไม่ ยิ่งกว่าคุณภาพและประโยชน์
 ของผู้อ่าน ผลก็คือตลาดหนังสือเมืองไทยจึงมีหนังสือที่ด้อย
 คุณภาพมากเมื่อเปรียบกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซีย
 หรือฟิลิปปินส์ มหาวิทยาลัยฮ่องกงแห่งเดียวพิมพ์หนังสือที่มี
 คุณภาพ (และปริมาณ) มากกว่ามหาวิทยาลัยทั้งหมดใน
 ประเทศไทยรวมกัน อาจารย์อเมริกันที่ศึกษาการเมืองไทยผู้
 หนึ่งกล่าวว่า หนังสือส่วนใหญ่ในตลาดเมืองไทยเป็นประ-
 เภทวิธีทำโน่นแก้นี้เสียโดยมาก หนังสือวิชาการหรือปรัช-
 ญาที่ให้ความคิดยังขาดอยู่มาก ยิ่งหนังสือที่เขียนจากความนึก
 คิดแท้ ๆ ของคนไทย แทบหาไม่ได้ ยกเว้นวรรณคดีเก่า ๆ
 บางเล่มซึ่งนำมาพิมพ์ซ้ำแล้วซ้ำเล่า นอกจากการขีดเขียน
 พิมพ์เผยแพร่ซึ่งยังจำกัดตัวอยู่มากแล้ว บัญชาชนไทยอาจ
 จะติดต่อกับประชาชน (โดยเฉพาะในเมืองหลวง ฯ โดยตรง
 ได้โดยการจัดให้มีการอภิปรายหรือโต้วาที แต่อีกนั้นแหละผู้
 ที่เคยฟังการโต้วาทีดังกล่าวแล้วคงจะตระหนักได้ดีว่า เนื้อหา
 และการลงเอย มิได้อยู่ที่การให้การศึกษา หรือปลูกฝังความ

คิดมากเท่ากับการสรวลเสเฮฮา หัวข้อในญัตติเช่น ผู้หญิงดีกว่าผู้ชาย รูปสวยดีกว่ารวยทรัพย์ ฯลฯ ย่อมฟ้องตัวของมันเองได้ชัดอยู่แล้ว การจัดการ อภิปราย ในวงนักศึกษาไทยในต่างประเทศเล่าก็ใช่จะวิเศษไปกว่าจุฬาฯ ธรรมศาสตร์ หรือเกษตร เท่าที่สังเกตการนำเอาปัญหาต่าง ๆ ของประเทศในปัจจุบัน เรื่องทางปรัชญา หรือวรรณคดีหรือปัญหาทางการเมือง การเมืองระหว่างประเทศ มาอภิปรายถกเถียงกัน ช่างไม่ได้อยู่ในความนึกคิดของปัญญาชนในอนาคต(๑๗) เหล่านี้เท่าใดนัก เมื่ออยู่เมืองไทยก็มีเหตุผลว่าทางมหาวิทยาลัยห้ามพูด พอมาอยู่เมืองนอกก็หาได้เปลี่ยนให้ดีขึ้นไม่

ที่กล่าวมาโดยสังเขปนี้ แสดงให้เห็นว่าปัญญาชนไทยมีอุปสรรค และ ปัญหาในการทำหน้าที่ ของตน เพียงใด บ้างแน่นอนอย่างยิ่ง ปัญหาที่แสดงมานั้นกำลังอยู่ในระยะเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าสำคัญที่สุดตอนหนึ่งในประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ก็ได้ แม้เราจะยังไม่มีตัวเลขแสดงความเปลี่ยนแปลงทางกิจกรรมและความต้องการทาง อาหารสมอง ในปัจจุบันก็ตาม แต่การไหลตัวทางเศรษฐกิจ (ที่ติดเรียกกันว่า พัฒนา) การหลั่งไหลเข้ามาของอารยธรรม และสินค้า

ตะวันตก ความเจริญทางคมนาคม และการเผชิญหน้ากับชาว
 ต่างชาติที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะจากสงครามเวียดนาม ฯลฯ
 ย่อมน่าจะมีผลทำให้ประชาชน มีความตื่นตัวในความคิด
 มากขึ้น มีความต้องการที่จะได้รับข่าว ความเห็น และวิทยา
 การมากขึ้นดุจเงาตามตัว ผลจากการสังเกตได้แสดงให้เห็นว่า
 ความเปลี่ยนแปลงในทางความคิด และการเปลี่ยนแปลงทาง
 วิถีชีวิตเป็นสิ่งที่ดำเนินคู่ไปด้วยกัน และมีผลกระทบต่อกัน
 และกัน จากการวิจัยสังคมชาวนาที่บางชั้น ปรากฏว่า “ชาว
 นาที่ได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชน (เช่น ฟังวิทยุ ฯ) มักจะ
 ปรับปรุง พัฒนาการครองชีวิตตนในทางอื่นด้วย ตัวอย่างเช่น
 ชาวนาที่กินข้าวด้วยช้อนส้อม มักจะเป็นพวกที่ชอบฟังวิทยุ
 และดูภาพยนตร์ ไปเที่ยวในเมือง รู้จักใช้ปุ๋ยในการเพาะปลูก
 ใช้เครื่องจักรกล (เช่น เครื่องสูบน้ำ) และเลี้ยงปลาหมอเทศ”
 (๑๘) หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งนำไปสู่การ
 เปลี่ยนแปลงอีกอย่างหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงทางความคิดและ
 ปัญญา ย่อมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวิถีดำเนินชีวิต การ
 เปลี่ยนแปลงในวิถีดำเนินชีวิต นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทาง
 ความคิด เมื่อเป็นเช่นนี้จึงอาจจะกล่าวได้ว่าความรับผิดชอบ

ชอบและหน้าที่ของปัญญาชนไทยในปัจจุบันได้เพิ่มพูนขึ้นอย่างมากมาย ยิ่งประเทศเจริญพัฒนาไปเร็วเท่าใด ปัญญาชนยิ่งต้องมีภาระมากขึ้นเพียงนั้น

ทำไมปัญญาชนจึงมีความสำคัญนัก ประเทศชาติจะอยู่โดยไม่มีปัญญาชนไม่ได้เขี้ยวหรือ คำตอบคือ ได้ เพราะถึงไม่มีนักคิดนักเขียน ประชาชนก็ไม่อดตาย ตราบเท่าที่ กระตูกสันหลังของชาติยังอดทนไถนาต่อไป รถเมลล์ยังวิ่งได้ และน้ำประปายังไหล แต่ประเทศชาติจะอยู่กันอย่างไรนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง จะอยู่กันอย่างสมบูรณ์เพียงใด จะรักษาเอกราชต่อไปได้อีกหรือไม่ ฯลฯ หากประเทศไม่มีคนกวาดถนน บ้านเมืองก็คงจะสกปรกเน่าเหม็นเหมือนน้ำในสระสวนลุมพินี ปัญญาชนมีหน้าที่เช่นเดียวกับคนกวาดถนน หากแต่ถ้าไม่เหมือนกัน ปัญญาชนเปรียบเหมือนผึ้งหรือผีเสื้อ ที่บินจากดอกไม้หนึ่งไปยังอีกดอกไม้หนึ่ง นำละอองเกสรติดไปด้วย และทำให้เกิดการผสมพันธุ์ เป็นพืชเป็นผลต่อไป สิ่งที่ปัญญาชนนำไปก็คือความคิด วิชาการ และ ปัญญาธรรม โดยทั่วไปซึ่งฝรั่งใช้คำง่าย ๆ ว่า Intellectual things (ความคิดก่อให้เกิดการกระทำ) และละเว้นไม่กระทำ แต่ผึ้งและผีเสื้อไม่มีอำนาจ

หอสมุดแห่งชาติ ๒๕

เยี่ยงราชสีห์ ปากกายังดังกว่าเสียงปืนไม่ได้ ไม่ว่าจะพยายาม
แค่ไหน ความคิดของปัญญาชนจะมีปีกบินไปได้ก็โดย การพูด
เขียน และพิมพ์โฆษณาซึ่งยังถูกจำกัดอยู่มาก แม้ในโลก
ของสัตว์ ราชสีห์กับฝูงจะอยู่ด้วยกันได้ แต่ในโลกของมนุษย์
บางครั้งผลประโยชน์สองประเภทมาขัดกัน แต่ในขณะเดียว
กัน ในโลกของชาติอารยะทั้งหลาย เรามีกฎหมาย กฎหมาย
ที่ศิวิไลและมีเหตุผล น่าจะนำมาใช้เป็นบรรทัดฐานของความ
สัมพันธ์ และบทบาทของบุคคลสองประเภทนี้ได้ แม้ว่าโดย
ทั่วไปแล้ว ปัญญาชนยังคงเป็นฝ่ายเสียเปรียบก็ตาม

หน้าที่ของปัญญาชนในค่านับัญญาและวิชาการนั้นมี
หลายอย่าง เอ็ดเวิร์ด ซิลส์ ได้กล่าวไว้อย่างน่าฟังว่า

หน้าที่ประการแรกของปัญญาชนก็คือเป็นผู้ดูแล
รักษา วัตถุแห่งปัญญาทั้งหลาย พยายามรวบรวมพลัง
เพื่อสร้างสรรค์ เพิ่มพูน และรับเอาผลงานบางชั้นทาง
ปรัชญา ศิลป วิทยาศาสตร์ วรรณคดี และวิชาการ
(ปัญญาชนจะต้องพร้อมเสมอที่จะต้องรับเอา) ขยายต่อ
หรือไม่ยอมรับ แหล่งอันเป็นที่ มาแห่ง ผลงาน ทางปัญญา
นั้น ๆ

โดยการเทศนา สั่งสอน และจัดเขียน บัญญาชน
นำ^๕เชื่อแห่งบัญญัติใส่ไปในสังคมที่ขาด ก่อให้เกิดความ
เข้าใจ และ (ฉายให้เห็น) จินตนาการทางปัญญา ซึ่ง
หากปัญญาชนไม่ทำเช่นนั้น สังคมก็จะขาดไม่สมบูรณ์^(๑๙)

จากคำของซีลส์ จะเห็นได้ว่าปัญญาชนมีหน้าที่ทั้งเป็น
ผู้รับ และ ผู้จัด เป็นทั้งผู้สงวนรักษาของเก่า และผู้ก่อให้เกิด
เกิดของใหม่ด้วย ด้วยเหตุฉะนั้นการที่อาจารย์ เฮอเบิร์ต
ฟิลลิปส์ แยกปัญญาชนออกเป็นสองพวก โดยกล่าวว่าพวก
Literati (หรือปัญญาชนหัวเก่า) คือพวกที่มีหน้าที่หรือบทบาท
ในการขยายเกียรติคุณ เทิดทูน และสาธยายถึงคุณค่า
เก่า ๆ ในสังคม ส่วนพวก Intelligentsia คือพวกที่ทำทลาย
และปฏิเสธคุณค่าเก่า ๆ ของสังคม และเสนอความคิดใหม่
จึงน่าจะเป็นการแบ่งตามความสะดวกดังกล่าวนี้ออกมาแล้วในตอน
ต้น แต่การแบ่งเช่นนี้ก็มิมีประโยชน์อยู่บ้าง เพราะในสังคม
บางแห่งพวกหัวเก่ามีอิทธิพลมากกว่าพวกหัวใหม่ และใน
สังคมอีกบางแห่งพวกหัวใหม่มีอิทธิพลมากกว่า^(๒๐) ถ้ามอง
เพียงแค่นี้ก็อาจจะทำให้แลเห็นแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง
และผลซึ่งจะติดตามมาในสังคมแต่ละแห่งนั้นได้ แต่ในขณะ

เดียวกันเราต้องไม่ลืมว่า บัณฑิตบางคนสวมบทบาททั้งสองอย่างนั้นในตัวคน ๆ เดียว ในสังคมไทยมีคนประเภทนี้ผู้น้อยไม่น้อย เช่นคนอย่างสมเด็จพระยาคำรง ฯ และนายคิลปลีระศรี เป็นต้น และยังมีคนอื่น ๆ อีกหลายต่อหลายคน ซึ่งเผยแพร่ความรู้ทั้งเก่าและใหม่ เกิดทุนและปฏิเสธคุณค่าทั้งเก่าและใหม่ จะมากหรือน้อยหนักไปในทางหนึ่งทางใดย่อมแล้วแต่ความสามารถ แม้แต่บัณฑิตยุคเวลาส่วนใหญ่ให้แก่การศึกษาของเก่า เช่นประวัติศาสตร์หรือมนุษยวิทยา อย่างเช่นสมเด็จพระยานริศ ฯ หรือนายขจร สุขพานิชก็ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ได้เพราะการศึกษาถึงปัญหาในอดีต ย่อมช่วยให้มีวิจารณ์ญาณในอนาคต จะกล่าวว่าใครเป็น Literati ใครเป็น Intelligentsia ใครหัวเก่า ใครหัวใหม่ ใครก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่ ใครช่วยถนอมรักษาของเก่า นั้น ยากยิ่งนัก

สำหรับปัญหาในเมืองไทยนั้น ไม่ใช่ใครหัวเก่า ใครหัวใหม่ ใครจบใน ใครมาจากนอก หรือใครเป็นนักเรียนอังกฤษ ใครจบจากอเมริกาหรือญี่ปุ่น แม้แต่อุปสรรคในเรื่องเครื่องมือในการเผยแพร่ความคิดเห็นและพระราชบัญญัติการ

พิมพ์ ก็หาใช่จะเป็นปัญหาขนาดแก้ไขไม่ได้ ในโลกนี้ยังมีเรื่อง
 ต่าง ๆ อีกมาก ที่ไม่ใช่เรื่องทางการเมืองโดยตรง แต่เป็น
 เรื่องทางปัญญาที่พูดและตีพิมพ์ได้ โดยไม่ต้องกลัวถูกจับกุม
 ฉะนั้น ในทัศนะของผู้เขียน ปัญหาที่สำคัญที่สุด จึงอยู่ที่ตัว
 ปัญญาชนแต่ละคนเสียมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญญาชน
 รุ่นหนุ่มสาวปัจจุบัน ซึ่งกำลังมีบทบาทมากขึ้นตามลำดับ บาง
 ครังก็เป็นที่หมั่นไส้ของปัญญาชนรุ่นเก่าซึ่งครองสังเวียนมาช้านาน
 ปัญญาชนรุ่นอาวุโส และผู้ใหญ่ ดังกล่าว เมื่อเริ่มเรื่อง
 นั้นส่วนมากได้พิสูจน์ตัวของท่านเหล่านั้นแล้ว จากผลงาน
 และประวัติความเป็นมาของแต่ละคน ซึ่งน่าจะเป็นเครื่องวัด
 ได้ดีพอสมควร แม้แต่ปัญญาชนรุ่นผู้ใหญ่ บางคนซึ่งสวม
 หัวโขนหลายหัว บางคนเป็นนักการเมือง พ่อค้า ข้าราชการ
 ปัญญาชน นักแสดง ฯลฯ ยุ่งไปหมดก็ตาม แต่เวลาและ
 กิจกรรมที่คนเหล่านั้นอุทิศให้แก่เรื่องทางปัญญาก็นับว่ามาก
 ควรเลื่อมใสอยู่ ปัญญาชนรุ่นหนุ่มสาวน่าจะมีปัญหามากที่สุด
 เพราะนอกจากจะต้องสามารถ พื่อที่จะรับและรักษามรดก
 ทางปัญญาดั้งเดิมให้ได้แล้วยังจะต้องมีหน้าที่สร้างสรรค์ ให้
 ความคิดใหม่ของตนแก่สังคมเพิ่มเติมด้วย คนเหล่านี้ บาง

คนได้เริ่มผลิตผลงานออกมาบ้าง บางคนได้ทำงานมามากแล้ว และเพิ่งเริ่มเป็นที่รู้จัก . บางคนเริ่มมีวิวัฒนาการที่มีอิทธิพลทาง บัญญาต่อไปในอนาคต แต่ละคนต่างมีวิธีการและแนวความคิดเห็นแตกต่างกัน แม้ว่าบางกลุ่มจะอยู่ในสาขาเดียวกันก็ตาม เช่น นายอังกอร์ กัลยาณพงศ์ หรือนายเขียน ยัมศิริ โดยทั่วไปแล้ว บัญญาชนไทยมักจะอยู่กันอย่างอิสระไม่เหมือนกับญี่ปุ่น หรืออเมริกัน แต่ในโลกของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บัญญาชนไทยจำเป็นต้องรวมกลุ่มกัน ได้บ้าง เพื่อให้ความคิดและข้อเสนอของตนมีน้ำหนักในสังคม และ ยังเป็นการแบ่งงานกันทำด้วย นอกจากการรวมกันและติดต่อกันตามสมควรแล้ว บัญญาชนในปัจจุบันมีหน้าที่ไม่เพียงแต่ จะช่วยให้สังคมคิดและมีปัญญาเท่านั้น แต่ควรที่จะสามารถ ให้คำตอบต่อปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วย การติชมที่มีประโยชน์จะต้องติดตามมากับข้อเสนอให้แก้ไข ข้อเสนอแนะจะมีน้ำหนัก ก็ต่อเมื่อปัญญาชนได้ศึกษาและค้นคว้าอยู่เป็นประจำ การใช้ ปฏิภาณไหวพริบหรือ *คัมภีร์* อย่างที่นิยมปฏิบัติกันมาในอดีตอย่างเดียว ย่อมไม่เป็นที่เพียงพอในปัจจุบัน บัญญาชนประเภท *คัมภีร์* ดังกล่าวกำลังสูญพันธุ์ไปเหมือนไดโนเสาร์

การค้นคว้าหาใหม่และกู้คืนตัวอยู่เสมอ เป็นคุณสมบัติที่
จำเป็นอย่างยิ่งประการหนึ่งของปัญญาชน นักเขียน ครู หรือ
ศิลปินในปัจจุบัน ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะต้องหมุนให้เร็ว
กว่าโลก หรืออย่างน้อยที่สุดจะต้องตามโลกให้ทันนั่นเอง

ท่านผู้อ่านอาจจะถามว่า ปัญญาชนปัจจุบันนี้ มี
คุณสมบัติเป็นที่พึงพอใจเพียงใด แล้ว ข้าพเจ้าก็อยากจะ
ตอบว่า ยังไม่ถึงครึ่งของเท่าที่ควร เพราะหากดูจาก
จำนวนผู้ที่จบการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยและเทียบเท่า ทั้งใน
ประเทศและต่างประเทศ ซึ่งน่าจะมีจำนวนไม่น้อยกว่า
๖,๐๐๐ คนต่อปี แล้วหันมาดูชื่อและผลงานของปัญญาชนที่
ผ่าน ๆ สายตา จะมีความรู้สึกว่่าน้อยอย่างน่าใจหาย ยิ่ง
กว่านั้นการขีดเขียนเผยแพร่ในปัจจุบันยังเป็นผลิตผลของ
ปัญญาชนรุ่นเก่า และนักเขียนนักแปลธรรมดาเสียเป็นส่วน
มาก ใครก็ตามที่มีอาชีพ และคลุกคลีอยู่กับมหาวิทยาลัย
อย่างผู้เขียน ย่อมอดเสียมิได้ที่จะรู้สึกว่ามหาวิทยาลัยในเมือง
ไทยยังล้าหลังอยู่มาก ไม่ใช่มหาวิทยาลัยล้าหลัง แต่คนสอน
ในมหาวิทยาลัยต่างหากที่ล้าหลัง และไม่ใช่ล้าหลังทางวิชา
การ แต่เป็นการล้าหลังทางปัญญาธรรม^(๒๑) ดังกล่าวแล้ว

ว่า อาจารย์ยังมีความเป็นข้าราชการและเป็นช่างเทคนิค ยิ่งกว่าปัญญาชนซึ่งไม่น่าจะเป็นเช่นนั้น ในต่างประเทศแม้แต่ประเทศเพื่อนบ้านอย่าง พม่า หรือมาเลเซีย มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งที่เราจะพบปัญญาชนได้มากที่สุด ในมหาวิทยาลัยไทยนอกจากอาจารย์ส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการผู้ทรงเกียรติ แต่ท่านอนสอนง่ายทางปัญญาแล้ว ผู้บริหารมหาวิทยาลัยส่วนหนึ่งยังพยายามขัดขวาง ไม่ยอมให้เสรีภาพแก่นิสิต นักศึกษา และครูอาจารย์ ในการแสดงความคิดเห็น ตามสมควร ด้วย โดยใช้เหตุผลทางการเมืองมาอ้าง ทั้ง ๆ ที่รัฐบาล หรือผู้ใหญ่ชั้นสูง มิได้มีส่วนรู้เห็นในวิธีการอันไม่มีวัฒนธรรมนั้นเลย ผลก็คือการผลิตเยาวชนที่เป็นนักคิดและปัญญาชนในอนาคตเป็นไปด้วยความลำบากอย่างยิ่ง การที่ผู้เขียนยกเอามหาวิทยาลัยมาเป็นตัวอย่าง บ่อยครั้ง ก็เพราะเหตุว่า สถานศึกษาดังกล่าวเป็นแหล่งสำคัญที่สุดในการผลิตปัญญาชนในทุก ๆ สังคมของทุก ๆ ประเทศ ปัญหาในการสร้างคนหนุ่มสาวในอนาคตให้เป็นคนที่มีความคิดเป็นของตนเองนี้ นำไปสู่สิ่งที่ผู้เขียนจะขอให้คำว่า วัฏฏจักรของการอัปถวนทางปัญญา ซึ่งแก้ได้ยากยิ่งนัก กล่าวคือการผลิตปัญญาชน

ในสังคม ก็เหมือนกับ การผลิตทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ประเทศ
ที่มีจำนวนปัญญาชนต่ำ และเครื่องจักรในการผลิต (สถาน
ศึกษา) ไม่ดี ย่อมมีผลิตผลทางปัญญาต่ำ เมื่อผลิตผลทาง
ปัญญาต่ำ ประชาชนก็ไม่สามารถเพิ่มพูนเจริญงอกงามทาง
ความคิดได้เท่าที่ควร ซึ่งผลก็คือผลิตปัญญาชนเพิ่มไม่ค่อย
ได้ ทำให้มีผู้ผลิตทางปัญญา (และวิชาการ) น้อย อันนำ
ไปสู่ปัญหาแรกคือมีผลิตผลทางปัญญาต่ำหมุนวนเวียนเป็นวง
กลมไปอย่างนี้ เหมือนคนจนก็ยิ่งจน และตรงกันข้าม คน
รวยอยู่แล้วก็มักจะรวยยิ่งขึ้น ในเรื่องทางปัญญานั้น ถึงแม้
เมืองไทยจะไม่ถึงขนาดเป็นยาจกเชิงจิตใจ แต่ก็ยังห่างไกลจาก
ความอยู่ดีกินดีทางสติปัญญายิ่งนัก การขาดปัญญาชน หรือ
อย่างน้อยที่สุดขาดคนที่มีความคิดเป็นของตนเองนั้น อาจจะ
เป็นผลดี สำหรับการปกครองบางแบบ ซึ่งต้องการ
ประชาชนที่ อยู่ในลูในรอย แต่ในระบอบประชาธิปไตยแล้ว
เป็นภัยอย่างยิ่ง เพราะคนที่คิดไม่เป็น ย่อมเป็นผู้ออกเสียง
เลือกทั้งทีแล้ว อันจะนำไปสู่ความวุ่นวายหายนะในที่สุด

กมล สมนิเชิธร

สังคมศาสตร์ปริทัศน์

ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑

มิถุนายน - สิงหาคม

๒๕๑๑

- (๑) ผู้สนใจโปรดดู “Intellectuals & Just Causes” A Symposium I & II ใน *Encounter* September & October 1967
- (๒) นี่เป็นคำจำกัดความซึ่งเขียนไว้เป็นแนวกว้าง ๆ ส่วนคำอธิบายในทางสังคมวิทยานั้น จะกล่าวในภายหลัง พร้อมกับข้อถกเถียงของ Shils, Fischer และ Phillips ซึ่งจะช่วยทำให้เข้าใจความหมายได้มากขึ้นเมื่ออ่านต่อไป
- (๓) สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ได้จัดพิมพ์สารานุกรมบุคคลสำคัญไทย แต่กลับดื้อเอาบุคคลที่มีชั้นและ หรือ “Who's Who” แบบฝรั่งตั้งแต่ชั้นเอก หรือเทียบเท่าขึ้นไปเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นตัวอย่างของความคิดแบบข้าราชการ อันหนึ่ง
- (๔) ใน “ปัญญาชนกับประชาธิปไตยในประเทศไทย” วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๙
- (๕) ศาสตราจารย์ เฮอร์เบิร์ต ฟิลลิปส์ แห่งมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย กำลังเขียนหนังสือเรื่อง “A Study of Thai Intellectuals” ใช้วิธีแบ่งต้งกล่าว โดยเรียกพวกแรก (หัวเก่า) ว่า “Literati” (คำของ Max Weber) และพวกที่สอง (หัวใหม่) ว่า “Intelligentsia”
- (๖) ถ้าไม่เหมือนฝรั่ง ทว่าด้อยพัฒนา นักวิชาการพยายามหลีกเลี่ยงคำนี้ หันมาใช้ “Developing Country” “Transitional Society” หรือ “New Nation” ในอนาคตจะมีคำประเภทนี้อีกมาก
- (๗) Jay Johnson ในบทความชื่อ Thai Intellectual Conservation and Disturbance, 1956 ย่อข้อความของ Shils ซึ่งผู้เขียนได้คัดมาข้างต้น
- (๘) เล่มเดียวกัน
- (๙) จากคำของ Jay Johnson ในบทความเดียวกัน

- (๑๐) ตัวอย่าง.เช่นระบบการแข่งขันเข้ามหาวิทยาลัย ตามสถิติปรากฏว่านักเรียน ม.ศ. ๕ จากต่างจังหวัดสู่พวกนักเรียนในกรุง (ซึ่งมักจะมีฐานะดีกว่า) ไม่ได้ ผลการสอบ ม.ศ. ๕ ก็เช่นเดียวกัน การคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยโดยใช้คะแนน ม.ศ.๕ และข้อพิจารณาทางอื่น เช่น จังหวัด อาชีพ ภูมิฐานะในมหาวิทยาลัย (เชียงใหม่ ขอนแก่น) ฯลฯ อาจจะแก้ไขข้อบกพร่องนี้ได้ดีกว่า ใช้คะแนนสอบเข้าเป็นเครื่องวัดแต่อย่างเดียวยังปัจจุบัน
- (๑๑) John F. Embree "Thailand: A Loosely Structured Social System," *American Anthropologist*, LII 1950
หน้า ๑๘๑ - ๑๙๓
- (๑๒) Jay Johnson หน้า ๑๖
- (๑๓) สถานีวิทยกระจายเสียงของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ยังมีชั่วโมงและแรงส่งน้อยเกินไป จึงยังไม่อาจมีบทบาทได้มากนักในปัจจุบัน
- (๑๔) ผู้เขียนเคยกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้แล้วใน วารสารของแผนกอิสระสื่อสารมวลชนและการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๐๙ จึงจะไม่ขอก้าวในรายละเอียดอีก ณ ที่นี้
- (๑๕) USIS/Research, *Basic Communication Habits of Thai Students, A Bangkok Survey*, 1960
กั้ดจาก Jay Johnson หน้า ๑๔
- (๑๖) จากที่เดียวกัน
- (๑๗) สุนทร ทาซ้าย กล่าวไว้ในเรื่อง นิสิตนักศึกษา กับสังคม ว่า ท่านเหล่านั้นเรียกตนเองว่า "ปัญญาชนรุ่นเยาว์" เพราะกระดากปาก (จาก นิสิตนักศึกษา หนังสือพิมพ์ของแผนกอิสระสื่อสารมวลชนและการประชาสัมพันธ์ ๒๕ ธ.ค. พ.ศ. ๒๕๑๐ หน้า ๓)

- (๑๘) James N. Mosel, "Communication Patterns and Political Socialization in Transitional Thailand", Lucien Pye, (edited), *Communications and Political Development*, Princeton University Press, 1963, หน้า ๑๔๐
- (๑๙) Edward Shils *The Intellectuals and the Powers* (1953) คัดจาก Melvin J. Laski "The Idea of an Intellectual Public" *Encounter* Nov. 1967. (แปลตามใจความ)
- (๒๑) คู่มือเอกสาร ปัญหาและบทบาทมหาวิทยาลัยในประเทศไทย จัดโดยกลุ่มสัมมนาระหว่างสถาบัน ณ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์) พ.ศ. ๒๕๐๗

ในหนังสือ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่กำลังวาง
ตลาดอยู่นี้ มีบทความของนายกมล สมวิเชียร เรื่องปัญหา
และบทบาทของปัญญาชนไทย หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ฉบับ
หนึ่งได้คัดคัดตอนเอาไปลงพิมพ์ โดยไม่ได้บอกที่มา ถึงกับ
พาดหัวข่าวว่าอาจารย์จุฬาฯ คือผู้เขียน หาว่าเมืองไทยไร้
ปัญญาชน จริงอยู่ ผู้เขียนเป็นอาจารย์ประจำอยู่ในจุฬาลง-
กรณ์มหาวิทยาลัย แต่บัดนี้กำลังศึกษาอยู่ที่กรุงลอนดอน ย่อม
จะมาตอบโต้ความกับผู้ใดในประเทศนี้ไม่ได้ ข้าพเจ้าเอง เมื่อ
สัปดาห์ก่อนก็ได้ไปแสดงปาฐกถาว่าด้วยบทบาทของปัญญา-
ชนในสังคมไทย สมัยที่มีรัฐธรรมนูญ เข้าใจว่าหนังสือพิมพ์

รายสัปดาห์ฉบับดังกล่าวจะได้ตอนเอาคำพูดไปลงพิมพ์อีก
เหมือนกัน จะถูกต้องตรงกับที่ข้าพเจ้าพูดอย่างไรหรือไม่ ไม่
ทราบได้ และในวันที่พระราชทานรัฐธรรมนูญนั้นเอง ข้าพ
เจ้าก็ถูกอุปโลกให้ไปแสดงปาฐกถาที่สมาคมฝึกพูด ในหัวข้อ
ว่า โลกกำลังไร้ผู้นำ ดูเหมือนผู้ที่ไม่ได้ไปฟัง แต่อ่าน
ทราบข่าวเรื่องนี้ในหน้าหนังสือพิมพ์ จะพากันวิพากษ์วิจารณ์
มากอยู่ เพราะฉะนั้น ในบ่ายวันพรุ่งนี้ ข้าพเจ้าจึงจะขอไป
พูดแก้ตัวที่ศูนย์บริการนิสิตนักศึกษา ว่าด้วยความเป็นผู้นำ
ของเยาวชน เขากำหนดให้พูดเวลาบ่ายสี่โมงครึ่ง

ที่ข้าพเจ้าจะกล่าวต่อไปนี้ ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับอา-
รัมภกถาที่ว่ามานั้นเท่าใดนักดอก แต่ข้าพเจ้าออกจะรู้สึกรับผิดชอบ
ชอบอยู่กับคำว่าผู้นำ และคำว่าปัญญาชน ทั้งๆ ที่คำทั้งสอง
นี้ ข้าพเจ้ามิได้คิดบัญญัติขึ้น ความเห็นของข้าพเจ้าเกี่ยวกับ
ผู้นำ ได้แสดงไว้แล้วในบทนำ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ที่
เอ่ยถึงนั้น ส่วนปัญญาชน ก็เป็นคำที่ ปริทัศน์ อวดอ้าง
ถึงอยู่เนื่องๆ โดยมีได้อธิบายความหมายไว้โดยละเอียดเลย
คนหลายคนมาบอกข้าพเจ้าว่าคำนี้เป็นศัพท์คอมมิวนิสต์ เหตุ
ไฉนข้าพเจ้าจึงนำมาใช้ ข้าพเจ้าขอตอบว่า คำทำหน้าที่เป็น

เพียงสื่อ ใครจะใช้คำให้มีความหมายผิดถูกไปอย่างไร ขึ้นอยู่กับผู้ใช้ ไม่ใช่ว่าพอฝ่ายตรงกันข้ามกับเราเอาคำดี ๆ ไปบิดให้เสีย เราก็ต้องเลียงคำนั้นเสียเลย เช่นหนึ่งจาก คำว่า โฆษณา ไปหา ประชาสัมพันธ์ และใช้คำว่า เสรี ประชาธิปไตย แทนคำว่า ประชาธิปไตย เฉย ๆ พระพุทธเจ้าของเรา ก็โปรดทรงใช้คำเก่า ๆ ที่พวกพราหมณ์เขาใช้กันอยู่ก่อน แม้คำว่า ภิกขุ อุโบสถศีล ตลอดจน พระนิพพาน ก็ทรงนำคำเก่า มาแก้ไขให้มีความหมายใหม่ ให้ดีขึ้นต่างหาก

หากคำว่า ปัญญาชน เป็นศัพท์คอมมิวนิสต์ เดิมเขาจะแปลว่าอะไร ข้าพเจ้าไม่ทราบ ข้าพเจ้าจะไม่โยงเข้ามาแปลทางพระศาสนา ว่าหมายถึงผู้ที่พร้อมด้วยไตรสิกขา คือ มีศีล สมาธิ ครบถ้วน จนเกิดปัญญา แล้ว ข้าพเจ้าขอแปลเพียงความหมายที่ว่ามาจากคำฝรั่งว่า Intellectual เท่านั้น

ก็คำว่า Intellectual นี้ ผิดกับคำว่า Intelligentsia ที่เกิดขึ้นในประเทศรัสเซีย แม้กระนั้นคำนี้ก็มาตั้งร่อยบ่มาแล้ว ก่อนรัสเซียเป็นคอมมิวนิสต์เป็นไหน ๆ Intelligentsia

เองก็ได้หมายถึงฝ่ายที่ค้านตะบันไป ไม่ว่าจะค้านโดยชอบธรรมหรือไม่ก็ตาม การค้านนั้น จะต้องประกอบไปด้วยความเชื่ออันตั้งอยู่บนรากฐานแห่งเหตุผล และเชื่อว่าคำค้านนั้นจะช่วยให้สังคมดีขึ้นในทางคุณธรรม

ในรัสเซียสมัยพระเจ้าซาร์นั้น พวกที่เรียกตัวเองว่า Intelligentsia ได้แก่ผู้ที่มีความรู้ภาษาฝรั่งอื่นๆ นิยมชมชอบอารยธรรมตะวันตก และรู้สึกประหนึ่งว่าตนเป็นคนนอกสังคมตนเอง เพราะทนคนในระดับเดียวกันไม่ได้ ด้วยคนพวกนั้นมักฟังเพื่อยุกับของฉาบฉวย เอาเปรียบคนที่โง่กว่าจนกว่า ในขณะที่ตนต้องการยกฐานะของสังคมขึ้น ให้มีความเสมอภาคมากขึ้น ให้มีการกินดีอยู่ดีแพร่หลายไปยังชนชั้นอื่นๆ มากขึ้น หน้าที่ของพวก Intelligentsia ก็คือรวมคนที่คิดคล้าย ๆ กันขึ้น พยายามแสดงทัศนะของตน คัดค้านความคิดของคนส่วนใหญ่ โดยใช้วิธีพูดตามที่ชุมนุมชน ใช้เขียนหนังสือตีพิมพ์ เป็นต้น คนพวกนั้นจึงกลายเป็นฝ่ายค้านของรัฐบาลและคนที่กินดีอยู่ดีไปโดยปริยาย แต่ถ้าหากสังคมมิได้เป็นเผด็จการ เปิดโอกาสให้มีเสรีภาพทางความคิดเห็นในการพูด การเขียน รัฐบาลยอมรับฟังทัศนะจากคนกลุ่ม

น้อย พวก Intelligensia เหล่านี้ย่อมหมดความสำคัญไป
 ดังจะเห็นได้ว่าภายในโลกฝ่ายเสรีประชาธิปไตยทุกวันนี้ หา
 มีคนพวกน้อยอยู่อีกไม่ ในขณะที่รัสเซียยังมีคนพวกน้อยผู้มีใช้
 น้อย ประเดี๋ยว ๆ ก็ต้องจับกุมกันอีก

ส่วน Intellectuals หรือปัญญาชนนั้น จำต้องมีทั้งใน
 รัฐเผด็จการและในรัฐที่มีเสรีภาพเต็มที่ เมื่อเร็ว ๆ นี้ ที่
 อังกฤษมีหนังสือออกใหม่เล่มหนึ่ง ชื่อ Intellectuals Today
 by Fyvel นายไฟเวลนียามกล่าวว่า Intellectuals หรือปัญญาชน
 ไว้ว่า

๑) ต้องเป็นคนที่สนใจในกิจการเมืองและการสังคม
 ประารถจะให้บ้านเมืองและผู้คนที่ตนอาศัยร่วมอยู่ด้วย ได้
 เจริญวัฒนายิ่งขึ้น

๒) ต้องเป็นคนที่มีวิสัยมองปัญหาต่าง ๆ โดยตลอด
 อย่างทะลุปรุโปร่ง และรู้ด้วยว่าปัญหานั้น ๆ สัมพันธ์เกี่ยว
 ข้องกับปัญหาอื่นอย่างไร ไม่ใช่บุคคลที่มองอะไรได้แต่แง่เดียว
 แม้จะมีความรู้เพียงใดก็ตาม คนพวกหลังนี้ได้แก่ผู้ครุอาจารย์
 ยิ่งกว่าปัญญาชน

๓) ต้องเป็นผู้สนใจทางศิลปวัฒนธรรม ตลอดจน
คุณค่าในชีวิตด้านอื่น ๆ จะเป็นศาสนธรรมหรือศีลธรรม
จรรยาก็ตามที่

เมื่อบุคคลมีความรู้และความรู้สึกทั้งสามประการนี้รวม
กันแล้ว ยังต้องประสงค์จะแสดงทัศนะของตนออกมาให้
ปรากฏอีกด้วย ความเห็นนั้น ๆ อาจสอดคล้องต้องกับความ
เป็นไปของผู้ใหญ่ผู้มีอำนาจ หรืออาจขัดกันก็ได้ นักเขียน
เยอรมันคนหนึ่งถึงกับยกย่องปัญญาชน ว่าเป็นฐานันดรที่ ๕
ด้วยเป็นพวกที่มาคอยปรับปรุงสังคมโดยพยายามยกระดับให้
สูงขึ้นเรื่อย ๆ เหตุเพราะคนพวกนี้มักเป็นคนกลุ่มน้อย และ
สนใจในเรื่องวงกว้าง ทั้งยังประสงค์จะให้ความคิดความอ่าน
นั้น ๆ ของตนมีอิทธิพลต่อสังคมวงกว้างด้วย จึงต้องเสนอ
ข้อคิดเห็นให้น่าฟัง ให้น่ารับไปประพฤติปฏิบัติกันอย่างมาก
ที่สุดที่ตนจะสามารถทำได้ นัยหนึ่งก็คือปัญญาชนจะต้องมี
ความสามารถในทางสร้างสรรค์เนรมิต มีคุณค่าเสมอศิลปเป็น
เหมือนกัน

พร้อมกันนั้นก็มีผู้สงสัยว่าปัญญาชนตั้งว่านี้จะมืบทบาท
อยู่ได้ละหรือในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งมีกลไกการปกครอง การ

บริหารและอื่น ๆ สลับซับซ้อน เกินกว่าที่คน ๆ เดียว หรือกลุ่มเดียว ที่อยู่นอกวงการนั้น ๆ จะช่วยชี้ทาง หรือ วิพากษ์วิจารณ์ไปในทางสร้างสรรค์ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น บัณฑิตก็มีค่าเพียงในฐานะที่ตนได้รับการศึกษาสูงกว่าผู้อื่น ย่อมเป็นบัณฑิต นักวิทยาศาสตร์ นักอักษรศาสตร์ นักพูด นักเขียนที่เป็นเครื่องมือของระบบการปกครองใด ๆ ก็ได้ เพราะเราต้องเข้าไปอยู่ในระบบนั้น ๆ จึงจะเข้าใจกิจการ จึงจะอธิบายให้คนนอกเข้าใจได้ จึงจะปรับปรุงได้ภายใน แต่เมื่อเราเข้าไปอยู่ในระบบใด ๆ เราก็ต้องเป็นส่วนหนึ่งของระบบนั้น ย่อมหมดความเป็นไทไป หมกติดระส่ำระสาย ไป ไม่มากนัก

สมัยนี้จะมีใครอีกไหม ที่ยังคงยืนหยัดอยู่นอกกระบวนการใด ๆ และสามารถช่วยให้กระบวนการนั้น ๆ ดีขึ้นได้ตั้ง ใจตนปรารถนา กลับริบทก็ต้องเข้าร่วมกับรัฐบาลสหรัฐ จอน ฟรีแมน ต้องเข้าร่วมกับรัฐบาลอังกฤษ ในขณะที่มัลโรธ เป็นถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมให้เดอโกล ทั้ง ๆ ที่คนทั้งสามไม่เคยเป็นบัณฑิตนอกอยู่ตลอดมา จนเมื่อเร็ว ๆ นี้เอง ถ้าคนทั้งสามนี้ไม่ยอมรับกับรัฐและสังคมของ

ตน เขาก็คงจะแลเห็นได้ว่าสังคมย่อมดำเนินการไปตามรูป
การณของมัน โดยที่จะไม่เอาใจใส่ต่อทัศนะของเขาอย่างมาก
มายเพียงใดเลย บัญชาชนทั้งสาม^๕ จึงต้องกลายสภาพมาเป็น
ปฏิบัติชนไปโดยปริยาย คนหนึ่งคนใดจะเป็นเพียงบัญชาชน
เท่านั้น ดังที่โสกราตีสเคยเป็นมา เมื่อสองพันห้าร้อยปีก่อน
คงจะทำได้แล้ว แม้คนขนาดเพลโต ลูกศิษย์โสกราตีสเอง
ก็พยายามเป็นปฏิบัติชนเหมือนกัน เป็นแต่มิได้หันเข้าหา
การเมืองโดยตรง หากเข้าสอนลูกกษัตริย์ ให้เป็นนักการ
เมืองต่อไป แต่แล้วเพลโตก็ประสบความล้มเหลวอีกจนได้

บัญชาชนก็ดี ปฏิบัติชนก็ดี ย่อมมิได้ทั้งความสำเร็จ
และความล้มเหลวปานๆกัน เพราะนั่นเป็นเรื่องของโลก ถ้า
ปฏิบัติชนเป็นคนปฏิบัติธรรม ก็จะเป็นบัญชาชนในทางไตร
สิกขาอย่างแท้จริง ในกรณีเช่น^๕ นี้จะมีแต่ความมั่งคั่งทางปัญญา
ถ่ายเดียว ยิ่งบัญชาชนที่กระโดดเข้าไปเป็นปฏิบัติชนด้วย
แล้ว ระบบการงาน^๕ นั้นแลจะฆ่าบัญชาชนเสียก่อน ยิ่งระบบ
สังคมอันสลับซับซ้อนในสมัยปัจจุบันด้วยแล้ว ย่อมยากที่ใคร
จะเอาชนะได้ ขณะ^๕ นี้ประเทศอังกฤษเพิ่งตีพิมพ์รายงานของ
คณะกรรมการวิจัยผลของข้าราชการพลเรือนออกมา เรียกชื่อ

ว่ารายงานฟูลตัน รายงานนั้นแสดงว่าระบบข้าราชการที่อังกฤษ
โบราณล้าสมัยร่วมร้อยปี หากคนที่ที่เป็นปัญญาชนอยู่ในบรรดา
ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เกือบจะไม่ได้เลย ถ้าจะเปลี่ยนแปลงแก้ไข
จะเปลี่ยนที่ระบบหรือเปลี่ยนที่คน จะเปลี่ยนที่ข้าราชการประ-
จํา ก่อน หรือจะเปลี่ยนที่ระบบการเมืองและนักการเมืองก่อน
ระบบที่สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ก็เข้าใจว่าคงจะ
ล้าสมัยปาน ๆ กัน สมัยนี้เรามุ่งแต่ผลิตนักวิทยาศาสตร์
นักวิทยาการ โดยไม่ยอมแก้ไขระบบต่าง ๆ ขึ้นมูลฐาน
คำถามก็คือใครเล่าจะแก้ ปัญญาชนเองแก้ได้ไหม คำเฉลย
ข้อนี้ ข้าพเจ้าขอให้ผู้ฟังไปคิดเป็นการบ้านเอาเอง ก็แล้วกัน

รายการ คุณคนเคียว

ทางวิทยุ ท.ท.ท. วันที่

๗ กรกฎาคม ๒๕๑๑

บทบาทของปัญญาชน

คำว่า ^๕ปัญญาชน ^๕นี้ใครเป็นผู้บัญญัติขึ้น หากทราบไม่
แต่เห็นจะไม่ใช่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์-
ประพันธ์ เพราะในสมุดบัญญัติศัพท์ของพระองค์ท่าน ทรง
ใช้คำว่า นักพุทธิปัญญา สำหรับ Intellectual และ พวกนัก
ปรีชา สำหรับ คำว่า Intelligentsia คำหลังไม่มีในอภิธาน
อังกฤษบาลีของพุทธทศตมहाเถระ แต่คำแรกแปลไว้ว่า
พุทธมนต์ สัพพัญญู พุทธวิหิสยก ส่วนคำว่า Intellec
ก็มีคำแปลว่า ปญญา พุทธิ มติ ฌาน ปฏิภาณ ครั้นลอง
เปิดอภิธานบาลีอังกฤษ ฉบับบริดส์ เดวิดส์ ดูคำว่า ปญญา
ก็ให้คำแปลว่า Intelligence, "Intellect as conversantt
with general truths", reason, wisdom, insight, know-
ledge, recognition etc.

อันคำว่า ปัญญาชน นั้น เข้าใจกันว่าเป็นศัพท์
 บัญญัติที่คิดขึ้นใช้แทน คำว่า Intellectual พจนานุกรม
 ฉบับย่อของออกซฟอร์ด แปลคำดังกล่าวว่า Person posses-
 sing a good understanding, enlightened person หากดูตาม
 รูปศัพท์ คำแปลโดยนัยแห่งพยัญชนะนั้นสื่อความให้เห็นว่า
 ออกจะเอะอะใหญ่โตอยู่ ทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาบาลี คนไทย
 หลายคนจึงรังเกียจคำนี้ เรียกตัวเองว่าเป็นคนปัญญาอ่อน
 หาใช่ปัญญาชนไม่ อันการเจรจาประชดนั้นเป็นวิสัยของอิสตรี
 เพศ ถ้าทำอยู่ในขอบเขต ก็น่าเอ็นดู แต่หาได้แก้ปัญห
 หนึ่งใดได้อย่างจริง ๆ จัง ๆ ไม่

ถ้าคำแปลในทางพยัญชนะไม่ช่วยให้ความกระจ่างแก่
 เราแล้วไซ้ร ก็หน้าที่เราจะลองแก้ศัพท์ดูโดยอรรถ อันท่านผู้
 อื่นเคยใช้มาแล้ว ว่าคำๆ นี้ มีความหมายเป็นประการใด

ใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๖
 (พ.ศ. ๒๕๑๑) นายกมล สมวิเชียร ได้นิยาม คำว่าปัญญาชน
 ไว้อย่างสั้น ๆ ในบทความ เรื่องลักษณะและปัญหาของ
 ปัญญาชนไทย (หน้า ๓๔) แต่คำจำกัดความนั้น ผู้เขียน
 ก็ยอมรับเองว่าเขียนไว้เป็นแนวกว้าง ๆ ต่อมาได้อ้างวาทะ

ของคนอื่น ๆ ประกอบ แต่ก็หาได้ตั้งให้แคบลงเพื่อให้ความ
กระชับเข้ามาไม่ แม้ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ นั้นเอง ก็อาจ
อ้างเป็นนิตยสารของปัญญาชน จนคน ปัญญาอ่อน นำเอาไป
ขอต่อก่อน จนถึงคิดโค่นล้างทำลาย ก็เพราะเขาทนศัพท์
ดังกล่าวนั้นไม่ได้ หรือหาไม่ก็เพราะเขาทนบรรณาธิการไม่ได้
เป็นต่างหากออกไปอีกด้วย แต่บรรณาธิการก็หาได้ให้คำ
นิยามศัพท์ว่า ปัญญาชน ไม่

ก่อนที่จะนิยามศัพท์ว่า ปัญญาชน จะขอแถลงเสีย
ก่อนว่า นิตยสารประเภทปัญญาชนนั้น ผิดกับหนังสือพิมพ์ราย
คาบอื่น ๆ ตลอดจนวารสารเชิงวิชาการ ตรงที่นิตยสารดัง
กล่าวทำตนเป็นเพียงเวทีสำหรับผู้อ่าน ที่มีความสนใจเป็น
พิเศษในทางแนวความคิดในปัญหาทางสังคม วรรณคดี
และศิลป์ เราย่อมเล็งที่จะเอ่ยถึงเรื่องอันมหาชนสนใจอยู่
โดยทั่วไปแล้ว และจะไม่นำพาต่อเรื่องทางวิชาการอันไร
ประโยชน์โดยตรง เรื่องที่เราناول ย่อมพาตึงถึงความรู้
แขนงพิเศษโดยเฉพาะด้วย หากความรู้นั้น ๆ มีอิทธิพลพาต
ึงมาถึงวัฒนธรรมของคนวงกว้าง หรือเกี่ยวข้องมาถึงความ
ต้องการอันแท้จริงของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ นิตยสารดังกล่าวจึง

ยีนส์รับตีพิมพ์เรื่องนั้นๆ แม้จะมีทัศนะต่างกันอย่างตรงกันข้ามก็ตามที ทั้งนักเพราะผู้จัดทำไม่เคยคิดว่าผู้อ่านจะเห็นพ้องต้องกับทุกเรื่องที่นำลงพิมพ์ แท้ที่จริง คนเขียนส่วนมากก็มีมติขัดแย้งกันเอง และขัดแย้งกับบรรณาธิการเองด้วย การที่บรรณาธิการสนับสนุนความขัดแย้ง ทั้ง ๆ ที่ไม่เห็นด้วยนั้นแล คือความหวัง ที่จะเข้าถึงสัจจะ ที่จะค้นหาคุณค่าที่แท้ของมนุษย์ และอาจได้มาซึ่งศิลปวัฒนธรรมอันสูงส่งขึ้นไปอีกด้วย

กล่าวโดยย่อ ผู้อ่านหนังสือประเภทนี้ (ดังที่ใช้ตัวหนาพิมพ์ไว้ข้างบนนี้) นั้นแล คือปัญญาชน แต่ถ้าจะนิยามกันเพียงนัยหาพอเพียงไม่ นายไฟเวล ผู้แต่งเรื่อง ปัญญาชนปัจจุบัน (T.R. Fyvel's Intellectuals Today, Chatto & Windus 1968) ได้ให้ทรรศนะไว้ว่าถ้าจะพูดกันอย่างแคบแล้ว ปัญญาชนเป็นแต่คนที่สร้างสรรค์ในทางนฤมิต (creative) เท่านั้น พวกนี้ได้แก่ คนที่ติดใจในแนวความคิดวงกว้าง และต้องการให้ความคิดนั้น ๆ น่าสนใจและมีอิทธิพลเท่าที่จะเป็นไปได้ แต่ถ้าจะแปลความกันอย่างกว้าง ๆ (ดังที่พวกคอมมิวนิสต์มักจะนิยาม) แล้วปัญญาชนย่อมได้แก่ ศัพท์ที่ใช้ในวงวิชาชีพ สำหรับข้าราชการชั้นสูง ที่เป็น

นักวิชาการ นักวิทยาศาสตร์ ศาสตราจารย์ นักวิจัย
 นักบริหาร นักเขียน นักพูดวิทยุกระจายเสียงและ
 นักสื่อสารมวลชนอื่น ๆ หรือนัยหนึ่ง บัญชีรายชื่อ
 Technical Intelligentsia นั้นเอง

เมื่อพูดมาถึงเพียงนี้แล้ว ก็จำเป็นต้องอยู่เองที่จะต้องแปล
 คำว่า Intelligentsia ให้กระจ่างไปด้วย เพราะคาบเกี่ยวอยู่
 กับคำว่า Intellectual มิใช่น้อย ในที่นี้ จะขอใช้บทความ
 ของ เซอร์ ไอไซอะ เบร์ลิน เป็นหลัก (Isiah Berlin's
 "The Role of Intelligentsia" *The Listener* 2 May
 1968) ท่านผู้รู้แล้วว่าคำดังกล่าวเกิดขึ้นที่รัสเซียเมื่อประมาณ
 ร้อยปีมานี้เอง คนที่เรียกตัวเองว่า Intelligentsiya (ภาษา
 รัสเซีย มาจากภาษาอิตาเลียนว่า Intelligenza ก็คือ Intelli-
 gence ในภาษาละตินนั่นเอง) นั้นได้แก่ คนกลุ่มน้อยซึ่งได้
 โอกาสรับวัฒนธรรมตะวันตก พวกนี้มักจะอ่านภาษา
 ฝรั่งต่างๆ อย่างสบาย แล้วรู้สึกว่ามันดีแตกต่างจาก
 มหาชน จนเหมือนกับว่าตนเป็นคนต่างชาติในบ้านเกิด
 เมืองนอนของตนเอง ในบรรดาคนเหล่านี้ ผู้มีมโนธรรม
 ละเอียดย่อม เห็นว่าตนควรมีความรับผิดชอบในอันที่จะ

ต้องช่วยชนชาติเดียวกันที่ยังล่าหลังกว่าตน และได้รับความสุขน้อยกว่าตน คนพวกนี้ค่อย ๆ ตั้งตัวเป็นกลุ่ม ๆ ขึ้นมา และถือเป็นหน้าที่ว่าต้องพูดในที่สาธารณะ ต้องแสดงปาฐกถา ต้องเขียน นึกออกจจำเป็นอันพวกเขาต้องถือเป็นวัตรปฏิบัติ ทั้งนี้ก็เพราะระบบการปกครองรัสเซียเวลานั้นไม่ยอมให้มีการปฏิรูปใด ๆ อันคนส่วนใหญ่จะขึ้นมาแสวงสุขเท่าเทียมกับชนชั้นปกครอง

จากคำนิยามของไอไซอะ เบอร์ลิน จะเห็นได้ว่าการคัดค้าน ไม่ว่าจะถูกต้องหรือไม่ มิได้แสดงให้เห็นว่าผู้ค้านจะต้องเป็น อินเทลลิเจนเซีย การคัดค้านนั้นจะต้องประกอบไปด้วยความเชื่อว่าถ้าไม่ทำเช่นนั้น ต้องหันมาทำเช่นนั้น และการกระทำดังนั้นก็อยู่บนรากฐานของเหตุผล หรือความเชื่ออันมีเหตุผลสนับสนุน เมื่อทำแล้วย่อมเป็นไปในทางวิเศษ ไม่ใช่หายนะ ผู้ที่ให้เหตุผลย่อมเป็นผู้มีความหวังดีอย่างแท้จริงต่อสังคม หาใช่บุคคลประเภทเยาะเย้ยถากถางสังคมเพื่อแสดงว่าในทางพุทธบัญญัติ ตัวอยู่เหนือคนอื่น ๆ แต่แล้วก็ปฏิรูปสังคมในทางสร้างสรรค์ อย่างหนึ่งอย่างใดมิได้ บุคคลประเภทนี้ เรียกกันในภาษาอังกฤษว่า พวก Cynic หรือ

อย่างที่เราเรียกกันในภาษาไทยว่าประเภทมือไม่พาย ฯลฯ เขาจะคอยแต่จับผิดคนที่ทำการ และเขาจะมองแต่กลับไปในทางข้างหลัง โดยไม่มีหวังในทางข้างหน้า

เวลานี้เรามีบุคคลประเภทนี้^{๕๖}อยู่ แต่ อินเทลลิเจนเซีย (ตามคำนิยามของเบอร์ลิน) เราไม่มี ด้วยเหตุฉะนั้นดอกกระมัง นายเฮอเบิร์ต ฟิลลิปส์จึงว่าเมืองไทยมีก็แต่ ลิเตอร่าตี (Literati) คือคนที่อย่างเก่งก็กลับไปมองหาความไพบูลย์จากอดีต ยิ่งกว่าจะคิดสร้างสรรค์ในทางอนาคต สถาบันต่าง ๆ ก็หันไปมองทางข้างหลัง ยิ่งกว่าจะมุ่งหวังทางข้างหน้า (ดู "The Culture of Siamese Intellectuals" by H.P. Phillips ซึ่งตีพิมพ์ใน *Aspects of Culture in Thailand and Laos: Homage to Lauriston Sharp* (Vol 1969) แต่ถ้าเรามองดูอดีตจริง ๆ แล้ว ขณะที่เกิด อินเทลลิเจนเซีย ที่รัสเซียนั้นก็มีบุคคลประเภทนี้^{๕๗}ที่กรุงสยาม ดังเอกสารเรื่อง เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูล ถวายความเห็น จัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน ร.ศ. ๑๐๓ เป็นพยานอยู่ แต่เพราะรัฐบาลไทยในเวลานั้นรับฟังความเห็นดังกล่าว มิได้ใช้มาตรการโค่นล้างทำลายผู้ที่มีความเห็นตรงกันข้าม การ

ปกครองและสังคมไทยจึงได้วิวัฒนาการมาในทางที่ดีขึ้นจน
ตลอดรัชกาลที่ ๕

แต่ที่จริง ไม่ว่าจะที่ใด ๆ ก็ตาม ถ้ารัฐไม่ใช่มาตรการ
ทำลายล้างคนกลุ่มน้อยที่มีมติจะปฏิรูปสังคมเสียแล้ว คนกลุ่ม
น้อยนั้น ๆ ก็จะเป็นกำลังอันสำคัญของชนชั้นปกครอง ไม่ว่า
จะปกครองแบบประชาธิปไตยหรือไม่ก็ตาม เมื่อคนกลุ่มน้อย
ตั้งกล่าวยอมเข้าร่วมกับผู้ทรงอำนาจในการปกครอง เขาย่อม
กลายสภาพ จาก อินเทลลิเจนเซีย ตามคำนิยามของ
เบอร์ลิน ไปเป็น เทคนิกัล อินเทลลิเจนเซีย ดังที่
นายไฟเวลว่าไว้ ในกรณีของเรา กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์
พระองค์เจ้าโสภณบัณฑิต พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ พระองค์
เจ้าปฤษฎางค์ ฯลฯ ที่กราบทูลถวายความเห็น จัดการ
เปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน ร.ศ. ๑๐๓ ย่อมเป็น เทคนิกัล
อินเทลลิเจนเซีย หรือปัญญาชนตามคำนิยามอย่างกว้าง
นั้นแล แม้คำดังกล่าวคอมมิวนิสต์จะชอบใช้เพียงใดก็ตาม

(สำหรับผู้สนใจใคร่จะทราบประวัติความเป็นมาของ
ปัญญาชนในยุโรป น่าจะได้อ่าน เรื่อง *The Western Intel-
lectual Tradition* by J. Bronowski and B. Mazlish,
Pelican 1963)

คนกลุ่มน้อยเป็นที่ยอมรับในหมู่คนกลุ่มใหญ่ ไม่ว่าคนกลุ่มน้อยนั้นจะมีอาชีพอะไรหรือไม่ก็ตาม วิธีการที่ว่านายเนตเติลว่าเหมาะสำหรับคริสต์ศตวรรษที่แล้ว และในสังคมที่ทนความอดทนของคนกลุ่มน้อยไม่ได้เท่านั้น แม้คนรัสเซียจะรับเอาอาจารย์มหาวิทยาลัย นักวิจัย ฯลฯ มาเป็นพวก แต่ก็ยังรังเกียจนักเขียน ที่มีได้เป็นสมาชิกของสหพันธ์ประพันธ์กรโซเวียต ดังกรณีของปาสเตอแนกเมื่อเร็ว ๆ นี้ และกรณีของอับราฮัม เทิร์ตซ์ และนิโกไล อาร์ซัค ในบัดนี้ (ดูเรื่อง *On Trial : The Soviet State Versus Abram Tertz and Nikolai Arzhak*) เป็นต้น และจะว่านี่เป็นระบบคอมมิวนิสต์ก็ไม่ได้ เพราะสหพันธรัฐเยอรมันตะวันตกก็เป็นประชาธิปไตยเต็มตัว แต่นายกรัฐมนตรีเออฮาร์ดก็วิวาทกับกุนเตอร์ กราส อย่างถึงพริกถึงขิง ส่วนอังกฤษนั้นไม่มีนักเขียนวิวาทกับรัฐเลย ทั้งนี้ก็เพราะอังกฤษไม่มีนักเขียนประเภทปัญญาชนด้วย และสังคมอังกฤษไม่ถือเอาความคิดเห็นของนักเขียนเป็นจริงเป็นจังอย่างฝรั่งเศส เยอรมันและรัสเซียด้วย ถ้าอังกฤษจะเรียกปัญญาชนว่าเป็นฐานันดรที่ ๕ ก็คงจะหัวเราะกันอย่างท้องคึดท้องแข็ง แต่ที่เยอรมันเรียกกันอย่างนั้นจริง ๆ จัง ๆ (*Der Funfte Stand*

by Wolfgang Kraud) การที่นักเขียนอังกฤษอย่างยอร์ช
 ออร์เวล เขียนเรื่อง 1984 และ Animal Farm ก็ดูจะเขียน
 ล้อสังคมคอมมิวนิสต์ มากกว่าจะมุ่งผลในการเปลี่ยนแปลง
 สังคม ในเรื่อง อินเทลลิเจนเซียอังกฤษ นี้ ออเวลเองเคย
 ออกความเห็นไว้ได้แก่ คนที่จำแบบการทำอาหารมาจาก
 ปารีส ความคิดเห็นมาจากมอสโคว์ ในด้านการรักษา
 โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว พวกนี้ตั้งกลุ่มเป็นฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย
 ตลอดกาล จอน ออสเบอรน์ เคยเกรี้ยวกราดกับคำกล่าวนั้นมาก
 ถึงเรื่อง Look Book in Anger ของเขาเป็นพยานอยู่ แต่แล้ว
 บัดนี้กลุ่มหนุ่มเจ้าโทสจริตเหล่านั้น ก็กลายเป็นคนกินดีอยู่ดี
 อย่างพุ่มเฟิยไไปแล้ว ทั้งนายไฟเวลอ้างคำของเอคเวิร์ด ชิลส์
 มากล่าวว่า ชนชนปัญญาชนไม่เคยเจอะเจอมาก่อนเลย
 ว่าสังคมและวัฒนธรรมเป็นที่น่าพึงพอใจกระไรเช่นนั้น
 (ผู้ที่ต้องการทราบคำว่า Intellectuals โดยพิศดาร ขอให้ดูที่คำ
 นี้ ใน International Encyclopedia of The Social Sciences
 (Vol. VII) 1968 Edward Shils เป็นผู้เขียน)

นักเขียนอังกฤษเห็นว่าการแก้ไขสังคมแบบปฏิรูปนั้น
 ปัญญาชนหรือใครก็ทำไม่ได้ นักเขียนอย่างอาร์โนลด์ ทอยน์บ์

และ อาเทอร์ โกสท์เลอร์ ก็ได้แต่แสดงภูมิทางปัญญาอัน
กว้างขวางของตนเท่านั้น ครั้นจะปฏิรูปสังคมในด้านหนึ่ง
ด้านใด ย่อมต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้นโดยเฉพาะมาช่วย
ด้วย ด้วยเหตุนี้ปัญญาชนจะเป็นคนที่ตีตัวออกห่างไปจาก
สังคม ไปตั้งตนเป็นคนกลุ่มน้อย คอยเทศน์ ถกเถียง อภิ-
ปราย ฯลฯ ให้สังคมส่วนใหญ่รับฟังปัญญาความคิดของตนนั้น
ย่อมไร้ผล ถ้าต้องการเปลี่ยนแปลงสังคม ปัญญาชนต้อง
ยอมเข้าสู่ระบบการต่าง ๆ ของสังคม จะเข้าวุฒิสภา สภาวิจัย
มหาวิทยาลัย หรืออะไรก็ตามที่ แม้กระนั้นปัญญาชนจะมีบทบาท
ในการเสริมสร้างสังคมแต่เพียงส่วนน้อยเท่านั้น จะปฏิรูป
อย่างพลิกแผ่นดินดังในสมัยศตวรรษก่อน หาได้ไม่ เพราะ
กลไกต่าง ๆ สลับซับซ้อนซ้อนเงื่อนกว่าเดิมมากมายนัก ด้วย
เหตุฉะนั้น เราจึงทำหิวนุติสมาชิกกันง่าย ๆ ไม่ได้ เพราะเขา
อาจไม่ขายตัวก็ได้ หากต้องการเข้าไปมีส่วนปรับปรุงแก้ไข
สังคมให้ดีขึ้นบ้างเท่านั้น แต่การกระทำนั้น ๆ ย่อมไม่มีอะไร
ดีเด่นถึงกับเป็นเบ้าสายตามหาชน เพราะการเปลี่ยนแปลง
เป็นไปได้แต่ในส่วนน้อยเท่านั้น จอน ฟรีแมน ซึ่งเคยเป็น
บรรณาธิการ นิวสเตตแมน ไปเป็นเอกอัครราชทูตอังกฤษ

ที่อินเดีย แล้วบังคับย้ายไปประจำสหรัฐ ก็เห็นจะเป็นเพราะ
 เหตุนี้ เจ. เค. กัลเบรท ก็เคยละมหาวิทยาลัยมาเป็นเอกอัคร-
 ราชทูตสหรัฐที่อินเดีย และที่ปรึกษาของประธานาธิบดีเคน-
 เนดีด้วย เช่นเดียวกัน ยิ่ง มัลโรซด้วยแล้ว เคยเป็นถึงนัก
 เขียนใหญ่ของค่ายคอมมิวนิสต์ แต่บังคับก็เป็นรัฐมนตรีว่าการ
 กระทรวงวัฒนธรรมของเคอโกล และคงจะเป็นรัฐมนตรีคน
 เดียวในโลกที่ยังมีปากกาคุมอยู่แม้ขณะดำรงตำแหน่งการเมือง
 การที่ปัญญาชนเข้าไปมีบทบาทโดยตรงกับผู้มีอำนาจย่อมกลาย
 สภาพไปเป็นนักการเมือง นักบริหาร ฯลฯ ยิ่งกว่าจะรักษา
 สภาพเดิมของตนไว้ได้ ฉะนั้น พวกที่ไม่ยอมหันเข้าไปหาระ-
 บบบการก็อาจได้รับลาภยศสรรเสริญจากสังคมจน ความสะดวก
 สบายอันฟุ่มเฟือยต่าง ๆ ทำลายสภาพเดิมได้ เช่นเดียวกัน
 กับบุคคลจะเป็นปัญญาชนได้หรือไม่ ย่อมไม่อยู่ในฐานะที่ตน
 จะยกย่องตนเอง หากขึ้นอยู่กับสังคมที่ตนอาศัยอยู่ว่าเขาจะรับ
 ให้คนๆ นั้นเป็นปัญญาชนหรือไม่ เมื่อเขารับรองเช่นนั้นแล้ว
 จะเป็นคุณหรือโทษแก่บุคคลผู้นั้นอย่างไร การที่รัฐหรือสังคม
 ใช้มาตรการอย่างรุนแรงต่อก็คดี ไม่แยแสต่อก็คดี ตลอดจน
 ยอมรับนับถือคืด ล้วนมีผลดีผลร้ายแก่ปัญญาชนได้ทุกสถาน
 ข้อสำคัญอยู่ที่มนสิการของคน ๆ นั้น

ถ้าพูดอย่างอาราม ตามรูปศัพท์แบบไทย ๆ บัณฑิตชน
 ก็คือคนที่มีความรู้ บัณฑิตจะมีปัญญาได้ต้องประกอบไปด้วย
 ไตรสิกขา ต้องมีกิริยาจาใจเรียบร้อย หมั่นดำริไตร่ตรองอย่าง
 รอบคอบเยือกเย็น มีความเห็นแก่ตัวน้อย แต่กรูจักเท่าทัน
 กิเลสอาสวะภายในตนเองพอสมควร แม้บุคคลจะไม่มีปัญญา
 ชั้นปรมาตม แต่ก็อาจนำความควรไม่ควรมาใช้ได้ให้เหมาะแก่
 กาละเทศะ คนเราจะเข้าไปอยู่ในระบบการของรัฐ หรือจะ
 อยู่นอกระบบออกมา ย่อมพึงใช้ปัญญาเป็นเครื่องนำทาง ไม่
 ใช้ใช้กิเลสวาสนาหรือว่าความเห็นแก่ตัวเป็นที่ตั้ง ขอน้อมพระ
 คาถาประพันธ์พุทธภาษิตยืนยันยืนยันอยู่ว่า

ปมาทํ อปฺปมาเทน ยथा นูตติ ปณฺธิโต
 ปณฺญาปาสาทามารุห อโสโก โสกินํ ปชํ
 ปพฺพตฺตว โภจฺจมฺมจฺจ ชโร พาเล อเวกฺขติ

เมื่อใดบัณฑิตบรรเทาความไม่ประมาท เสียได้ด้วย
 ความไม่ประมาท เมื่อนั้นย่อมก้าวขึ้นสู่ปัญญาอย่างสูง
 ควรเปรียบด้วยคนปราสาทแล้ว หามโสกไม่ ก็จะได้แล
 เห็นประชาชนผู้มีความรันทด ปราชญ์ย่อมแลเห็นชนผู้
 เขลา เหมือนผู้ยืนอยู่ยอดบรรพต แลเห็นผู้ยืนอยู่ ณ ภูมิ
 ภาคณตณะน

แต่ทั้งนี้^๕ได้หมายความว่า ผู้มีปัญญาจะตีตัวออกห่าง
โดยไม่กีดช่วยเหลือผู้อื่น ถ้าเป็นเช่นนั้น^๕ก็เท่ากับเป็นการ
กระทำอันเห็นแก่ตัว และมีพระพุทธพจน์ยืนยันอยู่อีกบทหนึ่ง
ว่า

ปณฺญาชํ วิ จีวตฺมาหุ เสฏฺฐิ

ปราชญ์ทั้งหลายได้กล่าวสรรเสริญชีวิตของผู้เป็นอยู่
ด้วยปัญญาว่าประเสริฐสุด เพราะยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่
มนุษย์นิกรทั่วไป

กล่าวโดยสรุป ปัญญาชนจะเป็นแบบไทยหรือเทศ ย่อม
ประกอบด้วยองค์คุณสามประการเหมือนกัน กล่าวคือจะต้อง
มีความสนใจในทางปรับปรุงสังคมและบ้านเมืองแต่จะมีบทบาท
ได้แค่ไหนย่อมขึ้นอยู่กับสังคมนั้น ๆ ประการที่สอง
ปัญญาชนต้องรู้จักพิจารณาปัญหาหลัก และดูให้แจ้ง แท่งให้
ตลอด ว่าเกี่ยวข้องกับพันกับปัญหาอื่นใดบ้าง ไม่ใช่จะ
สนใจแต่รายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น ประการสุดท้าย ต้อง
สนใจในทางคุณธรรมความดีและศิลปวิทยาการ บุคคลทั้ง
กล่าวจะอยู่ภายในระบบหรือนอกระบบ จะเป็นนักวิชาการ
หรือไม่ มีสกุลรฐชาติหรือไม่ ไม่สำคัญ ข้อสำคัญเมื่อมีองค์

คุณทั้งสามประการนั้นแล้ว ย่อมต้องแสดงทัศนะของตนออกมา ไม่ว่าจะเป็นทางพูดหรือเขียน ต่อหน้ามหาชนหรือในวงจำกัดก็ตาม แม้จะปฏิรูปสังคมอย่างพลิกแผ่นดินไม่ได้ ก็ต้องมีส่วนช่วยให้สังคมวงกว้างวิวัฒนาการไปในทางที่ดีขึ้นบ้าง เป็นอย่างน้อย

วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ ๕

ฉบับที่ ๑

W.U.S. นำไปอัครโรเนียวแจกก่อนการอภิปรายในเรื่องนี้ด้วย
กับได้ใช้เป็นเอกสารในการสัมมนาที่เชียงใหม่ เรื่องความเปลี่ยนแปลง
ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมไทย

๘ ปัญญาชนกับการสร้างสรรค์ประเทศ

ข้าพเจ้าออกจะพอใจ ที่เขากำหนดให้ข้าพเจ้าบรรยาย
ในเรื่อง ปัญญาชนกับการสร้างสรรค์ประเทศ ยิ่งกว่าใน
เรื่องของการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เพราะคำหลังฟังเจื่อนและ
ใช้กันเพื่อเต็มที่แล้ว จนหลับตาเห็นภาพของกระทรวงพัฒนา
การแห่งชาติ กรมพัฒนาชุมชน และอะไรต่ออะไรที่เซี่ยๆ
อีกร้อยแปดพันประการ เช่น องค์การเร่งรัดพัฒนาชนบท
และองค์การที่ใช้อักษรย่ออื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็น ศ.อ.ศ.อ. ส.ป.ค.
ก.ข.ค.ง. หรือ ย.ร.ล.ว. กระบวนการพัฒนาดังกล่าวทำให้
ข้าพเจ้าต้องนึกถึงคำของตัวละครอนในนวนิยายฝรั่งเรื่องหนึ่ง
ซึ่งใช้ภูมิภาคทางแถบอุบลราชธานีเป็นฉาก แต่เขาเรียกเสีย
ใหม่ว่า ถนนนคร ตัวละครอนกล่าวเป็นสุนทรพจน์ ดังนี้

ทุกท่านก็คงจะทราบแล้วว่า โครงการท่อใหม่
 แห่งใหม่สุดของเราอยู่ที่บ้านดอนมดแดง ซึ่งเป็นหมู่บ้าน
 ที่อยู่ห่างไกลและโดดเดี่ยวอยู่สักหน่อย ทางเข้าตัว
 หมู่บ้านก็ต้องอาศัยทางเกวียน ที่แยกออกจากถนนใหญ่
 พวกชาวบ้านก็คงแทบจะไม่เคยออกมาเห็นโลกภายนอก
 เลย แม้แต่ทนต์นครน ก็เกือบจะไม่เคยมา และถึงจะ
 มา เขาก็ไม่มีปัญญาที่จะหอบหิ้วอะไรกลับไปได้มากนัก
 มาบัดนี้โครงการท่อใหม่อาจช่วยเปิดประตูนำความเจริญ
 รุ่งเรืองมาสู่บ้านดอนมดแดงได้ แล้วพวกเรอนักศึกษา
 ทั้งหลาย ก็จะได้ไปที่หมู่บ้านนั้น เพื่อช่วยสอนพวก
 ชาวบ้านให้รู้จักสร้างถนนตัดชน รู้จักขุดบ่อน้ำใช้เพิ่ม
 ขน และก่อสร้างขยายโรงเรียนให้ใหญ่โตกว้างขวางขึ้น
 กว่าเดิม เช่นนั้นแล้วก็จะหมายความว่า บ้านดอนมดแดง
 จะได้รับการพัฒนา ทั้งในด้านการศึกษา การคมนาคม
 และการซื้อขายให้กว้างขวางออกไป สิ่งเหล่านี้จะช่วย
 ยกมาตรฐานการครองชีพของชาวบ้านในปัจจุบันให้สูง
 ขึ้นด้วย เพราะฉะนั้นพวกชาวบ้านทนนมชีวิตอยู่อย่าง
 หนาแน่นค่าเท่านั้น เขาจะได้อยู่อย่างสะดวกสบายขึ้น

หรือแม้แต่จะพิมพ์เฟื่อยบ้างก็ยังได้ เทาที่พูดมานี้ พงศ์ก
 วิเศษคืออยู่หรือก โดยเฉพาอย่างยิ่งสำหรับพวกพ่อค้า
 แม่ค้า ทั้งทณัณคนครและทกรุงเทพฯ วิเศษสำหรับต่าง
 ประเทศที่กำลังแสวงหาตลาดใหม่สำหรับขายสินค้า เช่น
 พวกกล้องถ่ายรูป กล้องถ่ายภาพยนตร์ รถจักรยาน จักร
 เย็บผ้า ฯลฯ และอะไรต่ออะไรอีกมากมาย แต่ทว่า
 สิ่งเหล่านี้จะวิเศษ จะเป็นผลดีต่อบ้านดอนมดแดง ละ
 หรือ สิ่งทั้งหลายเหล่านี้จะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน
 เพราะการกระทำของพวกเรา และผมอยากจะให้พวกเธอ
 นักศึกษาทั้งหลาย ลองใช้วิจารณ์ดูว่าใคร่ตรองให้รอบ
 คอบดูอีกที ว่าเรากำลังจะช่วยให้ชาวบ้านดอนมดแดง
 เหล่านี้มีความสุขความเจริญ หรือว่าเรากำลังจะทำลาย
 คุณธรรมความภาคภูมิในตัวเขากันแน่

ผมจะยกตัวอย่างให้ฟังก็ได้ ดังเช่น วิชาการซ่อม
 ใหมแบบเดิมที่ชาวบ้านทำกันมาช้านาน นั้นเป็นศิลป
 หัตถกรรมที่ยาก ต้องอาศัยฝีมือและความชำนาญที่ตก
 ทอดกันมาแต่ดึกดำบรรพ์ ถึงกระนั้น เราก็คงจะขอร้อง
 ให้บุคคลที่มฝีมือเป็นเลิศเหล่านั้น มานั่งทอแต่ผ้าไหม

พนๆ ออกเป็นสี่สรรและขนาดกว้างยาวอย่างมาตรฐาน
 ทั่วไป เช่นนั้นแล้ว พวกเขาจะไม่คิดเสียใจบ้างหรือ
 อย่างไร ว่าเราเร่งเกยจเหี้ยมดหยาบอุตสาหกรรมท่อฟ้าชน
 ไหมดังเดิมของเขา ทั้งพวกเธอและผมย่อมรู้ดีว่าความ
 จริงมิได้เป็นเช่นนั้น หากเป็นเพียงปัญหาการส่งออกจำ
 หน่ายในท้องตลาดมากกว่า แต่ถึงอย่างไร ก็ย่อมไม่
 พ้นที่จะลงเอยไปในทำนองนั้นได้ และผลที่สุด พวก
 ชาวบ้านเองก็อาจคล้อยตาม ถึงขนาดที่เกิดความดุจกดู
 แกล่นอาชพดงเดิมของเขาเองก็เป็นได้

พวกนักศึกษาอาจเห็นว่า ทผมพูดมานเป็นเรื่อง
 เล็กน้อยเสียเต็มที แต่พวกเราอย่าลืมนะว่า หนทาง
 ชีวิตของเราก็คงประกอบเป็นรูปร่างขึ้นมาได้ ด้วยสิ่งเล็กๆ
 น้อยๆ อย่างนแหละ พวกเธอ นักศึกษาทั้งหลาย มี
 หน้าที่ต้องรบกับศึกสองด้าน ด้านหนึ่ง เพื่อช่วยเหลือ
 เพื่อนร่วมชาติของเธอเอง และอีกด้านหนึ่ง เพื่อต่อสู้
 บ้องกันให้แก่พวกเขาด้วย

พวกเธอควรจะต้องหัดระแวงสงสัยในของขวัญ
 ที่เรานำมามอบให้ ต้องหัดระแวงผม ระแวงพวกฝรั่ง

ทุกคนที่อยู่ที่นี่ พวกเรามีกงานที่จะต้องทำ และคนที่ทำ
 งานวัน ๆ ทุกคน มักจะเป็นโรคเหมือนกันอยู่อย่างหนึ่ง
 คือโรคจำใจทำ แล้ววันหนึ่งข้างหน้า เมื่อถึงคราวที่
 พวกเธอต้องออกไปปฏิบัติงานในหมู่บ้าน เธอก็จะรู้ว่า
 เป็นอย่างไร เธอจะต้องมีเจ้านาย มีผู้บังคับบัญชาเหนือ
 ขึ้นไป ทคอยกระตุ่น อยากจะรู้ผลงานที่ได้ทำไปแล้ว
 ว่าเป็นตายเป็นตายอย่างไร พวกเธอก็ต้องหาทางแสดงผล
 งานนั้นๆ ให้จงได้ นี่ก็เช่นเดียวกันกับพวกเราที่มาอยู่ที่นี่
 เราเป็นปลูชน ย่อมมีผิดมีพลาด เราอาจสั่งให้พวกเธอ
 ทำอะไรลงไปด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการ ซึ่งอาจก่อให้เกิด
 ผลร้ายขึ้นอย่างไม่สามารถแก้ไขได้ พวกเธอต้องจำใส่ใจไว้เสมอว่า เธอเป็นคนไทย และมีบางอย่างที่การ
 ปฏิบัติแบบไทยๆของเธอ ให้ผลดีกว่าแบบที่ผู้อื่นมาสอน
 ให้เสียอีก ในโลกเรานี้ ดาสดั้นไปด้วยความคิด
 ใหม่ ๆ ที่เพิ่งเกิดขึ้นมากมาย ทวี้นแผ่นดิน นับแต่
 ฮองกงไปจนถึงแอฟริกาโน้น ความคิดความอ่านที่น่า
 สมัยบางอย่างก็มาจากยุโรปและอเมริกา ซึ่งก็เอามาใช้
 กับเราได้ดี พวกเธอก็ได้รู้เห็นมามากแล้ว ทั้งที่อ่านจาก

หนังสือในห้องสมุด และเท่าที่ได้ฟังจากการบรรยายที่
โรงเรียนทุก ๆ วัน แต่ว่าความคิดความอ่านสมัยใหม่ ๆ
เหล่านั้นไม่ได้มีรกรากมาแต่ขนบธรรมเนียมประเพณีของ
พวกเธอเลย และในบางครั้ง อาจช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น
ในประเทศของเธอไม่ได้ด้วยซ้ำไป

พวกเธอคนไทย มีวัฒนธรรมประจำชาติพิเศษ
สุด และเป็นของตัวเธอเองโดยแท้ สิ่งนี้เป็น
สมบัติอันล้ำค่าที่สุดแล้วของพวกเธอ อย่าปล่อยให้มัน
หลุดลอยไปเสียโดยมิได้ชักใยใคร่ครวญดูเสียก่อนให้
รอบคอบ ไม่ว่าจะเป็นเพียงสะกิดเล็กสะกิดน้อย
อย่างไรก็ตาม ผมเป็นคนหนึ่งที่ไม่เชื่อว่าความเปลี่ยนแปลง
แปลงจะต้องมีขนตามกาลเวลา เพราะทุก ๆ ครั้งที่เราคิด
ว่าเราได้ผลประโยชน์แท้จริงนั้น เราก็ต้องยอมเสียอย่าง
ใดอย่างหนึ่งเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนด้วยทุก ๆ ก้าว เรา
ควรจะต้องถามตัวเองเพื่อให้แน่ใจเสียก่อนว่า การที่เรา
เอามรดกตกทอดจาก ปู่ ย่า ตา ยาย ของเราเข้าเสี่ยง
นั้น คำนึงกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นละหรือ
(โฉมหน้า หน้า ๖๖-๖๙ เจริญ หอศิลป์ แต่ง รักษาสถาปัตย์ ศึกษิต
สยามพิมพ์)

ในที่นี้ ข้าพเจ้าจะต้องให้คำจำกัดความเกี่ยวกับปัญญาชนเสียก่อน ความจริงก็ได้เคยพูดเกี่ยวกับคำ ๆ นี้หลายครั้งมาแล้ว และได้เขียนเป็นบทความมีตีพิมพ์อยู่ใน วารสารสังคมศาสตร์ ของคณะรัฐศาสตร์ (จุฬาฯ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม ๒๕๑๐ ซึ่งเพิ่งแล้วเสร็จเมื่อปลาย พ.ศ. ๒๕๑๑ นี้เอง) ชื่อเรื่องบทความของปัญญาชน และในหนังสือที่ระลึกคณะอักษรศาสตร์ (จุฬาฯ อักษรานุสรณ์รับน้องใหม่ ๒๕๑๑ เรื่อง ปัญญาชน) ผู้สนใจอาจหาอ่านเอาได้ จึงจะไม่นำรายละเอียดมาเสนอซ้ำในที่นี้ จะขอสรุปไว้แต่เพียงว่าปัญญาชนคือบุคคลที่ประกอบไปด้วยองค์สามประการประกอบกันดังต่อไปนี้ คือ

- (๑) สนใจในทางปรับปรุงสังคมและบ้านเมือง
- (๒) รู้จักพิจารณาปัญหาหลัก ดูให้แจ่มแจ้งให้ตลอดว่าปัญหานั้นเกี่ยวข้องกับปัญหาอื่นอย่างไรบ้าง ไม่ใช่สักแต่ว่ารู้เรื่องรายละเอียดปลีกย่อยในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ แท้ที่จริง รายละเอียดต่าง ๆ นั้น ย่อมอาจหาผู้เชี่ยวชาญในกิจการนั้น ๆ โดยเฉพาะ มาทำการให้ได้
- (๓) สนใจในทางคุณธรรม ความดี ความงาม ความรู้ อันได้แก่ศิลปวัฒนธรรมและวิทยาการ

ผู้ที่ปราศจากองค์คุณ ข้อใดข้อหนึ่ง ดังกล่าวมาแล้ว^๕
 ย่อมหาเป็นปัญญาชนที่แท้จริงได้ไม่ หรืออีกนัยหนึ่ง ปัญญา
 ชนไม่จำเป็นต้องเป็นคนที่มีความรู้เลิศในโลก แต่พร้อมกัน
 นั้น คนที่จะสร้างสรรค์ประเทศ ถ้าปราศจากความรู้ในทาง
 หลัก ปราศจากคุณงามความดีและรสนิยมเสียแล้ว ก็ย่อมไม่
 มีทางที่จะปรับปรุงบ้านเมืองได้เลย ความดีความงามในที่นี้^๕
 ก็หมายความว่ากว้าง ๆ ถึงสิ่งซึ่งคนยิตว่าดีงามนั้นแล ไม่ใช่
 บอกว่างามว่าดี เพราะคนส่วนใหญ่เขามีทัศนะไปเช่นนั้น^๕
 หากเราปราศจากทัศนะที่แท้จริงของเราเอง ในกรณีเช่นนั้น^๕
 หลักในเรื่องความงามความดี ย่อมจะคลอนแคลน กลายเป็น
 นักชาตินิยม นักสังคมนิยม นักปากนิยมศีลตินนิยมสากไป
 บุคคลพวกนั้นมอันตรายต่อการสร้างสรรค์บ้านเมือง คนพวกนี้^๕
 ได้ก็แต่พัฒนาประเทศให้ฉิบหายวายวอด

การสร้างสรรค์ประเทศนั้น ถ้าปราศจากปัญญาชน
 เสียแล้ว ก็เท่ากับปราศจากผู้กุมเข็มทิศ ผู้ถือท้าย รัฐบาล
 ย่อมหันเหไปตามกระแสคลื่นลมและเครื่องจักรกลต่าง ๆ อัน
 ผู้เชี่ยวชาญหรือที่เรียกกันอย่างใหม่ว่า ผู้ชำนาญ จะชักจูงไป
 ย่อมปราศจากนโยบายหลัก เปรียบเสมือนเรือที่ปราศจาก

นายท้าย ต่างคนก็ต่างคัด ต่างวาท ต่างเดินเครื่อง หามุ่ง
 ไปในทางใดทางหนึ่งไม่ อย่างดีก็เพียงประคองไว้ไม่ให้จม
 ๕๕
 ทิ้งน้กเพราะอาศัยลูกเรือแต่ละคน อันได้แก่ข้าราชการประจำ
 และคนรู้หน้าที่ของตน ๆ ช่วยประคับประคองไว้ ถ้าเรือร่ว
 ๕๖
 เรือผูก ๕๗ พายก็ไร้ผลมื่อ ช้ามรสุมภายนอกก็รุนแรงด้วยแล้ว
 ย่อมก็มีทางให้อับปางได้ง่าย ขอให้มองดูจากประวัติศาสตร์
 ของชาติเราเอง ก็จะเห็นได้ว่าการที่สยามรัฐนาวาฝ่าคลื่นลม
 อันแรงร้ายของการล่าอาณานิคมมาได้ในรัชกาลที่ ๔ ที่ ๕ นั้น
 มิใช่เพราะกะบิ่ตันท่านเป็นปัญญาชนคอกหรือ แม้ตอนเปลี่ยน
 ๕๘
 แปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น ผู้บริหารประเทศ
 ก็เป็นปัญญาชนอีก จึงสามารถนำประเทศชาติฝ่าพันมหาสง
 ๕๙
 กรามครั้งที่แล้วมาได้โดยสวัสดิภาพ การที่เจ้านายหมดอำนาจ
 ไปก็ดี และพวกก่อการที่ยึดอำนาจมาจากเจ้าได้สำเร็จ แล้ว
 ๖๐
 ต้องหลุดจากอำนาจไปก็ดี ก็เพราะผู้ที่กุมบังเหียนการ
 ปกครองประเทศปราศจากองค์คุณแห่งความเป็นปัญญาชนไป
 ไม่ข้อใดก็ข้อหนึ่ง ในบางกรณีจะมากกว่าข้อหนึ่งด้วยซ้ำไป
 ๖๑
 ครั้นมาถึงตอนที่พวกที่เรียกตัวเองว่าคณะปฏิวัติ คณะรัฐ
 ๖๒
 ประหาร มาปกครองประเทศด้วยแล้ว จะเห็นได้ชัดว่า

ปัญญาชนหาได้กุ่มบังเหียนการปกครองประเทศไม่ แท้ที่จริง
 ผู้ที่ปกครองประเทศในแต่ละกรณี หาได้เป็นผู้ที่มีอุดมการณ์
 อย่างหนึ่งอย่างใดไม่ หากได้แฝงตัวเข้ามาอยู่กับอำนาจ เพื่อ
 เสวยอำนาจนั้น ในอันที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนและพวกของ
 ตน ยิ่งกว่าสนใจในทางปรับปรุงสังคมและบ้านเมือง คนที่มี
 อำนาจเหล่านี้เพียงแต่ปรึกษาหาความรู้ เอาจากคนที่มื้ที่ท้าว
 เป็นปัญญาชน แต่หาใช้ปัญญาชนตามคำจำกัดความอันกล่าว
 มาแล้วข้างต้นไม่ หากเป็นเพียงผู้ชำนาญในทางรัฐประศาสน
 ศาสตร์ ซึ่งก็ขาดหลักการและอุดมการณ์เช่นเดียวกัน เหตุ
 ฉะนั้นเมืองไทยในรอบเบญจเพส^{๕๔}จึงเป็นเมืองที่สั้กแต่ว่าเอา
 ตัวรอดไปวัน ๆ อย่างปราศจากนโยบายหลัก ปราศจากอุดม
 การณ์ทางการเมือง ปราศจากปรัชญาชีวิต อุดมคติในทาง
 การศึกษา แม้จนศิลปวัฒนธรรมจะเป็นไปในรูปใด ก็ไม่มี
 ใครคิด ไม่มีใครใส่ใจ ใครในที่^{๕๕}รวมทั้งแต่นักการเมือง ข้าราชการ
 ครูอาจารย์ ตลอดจนพ่อค้าประชาชน สิ่งซึ่งเรียกว่า
 การพัฒนา จึงเป็นไปแต่ในทางวัตถุ ในทางฉาบฉวย อย่าง
 ไร้คุณค่า ไร้วัฒนธรรม ทั้ง^{๕๖}นั้นก็เพราะคนไทยสมัย^{๕๗}นี้มีอำนาจ
 ก็มักปราศจากคุณธรรม ที่มีคุณธรรมอยู่บ้างก็ปราศจากอำ-

นาง และที่ร้ายยิ่งไปกว่านั้นก็คือเราไม่รู้จักตัวเราเอง ไม่รู้จัก
สังคมของเราเอง เราจึงทิ้งของดีของงาม ของปู่ย่าตายาย
เก็บเอากากเลวๆ ของเดิมไว้ รับเอาสิ่งใหม่ๆ ที่เป็นของ
ภายนอกเข้ามา โดยหารับเอาแก่นดีๆ มาจากนอกประเทศไม่
เหตุเพราะเรามีแต่ผู้ชำนาญทั้งจริงและเก๊ และผู้ชำนาญเหล่านั้น
ก็มักเป็นฝรั่ง หรือคนไทยที่มีใจโอน้อมนำไปในทางฝรั่งอย่างผิว
เผิน ยิ่งกว่าที่จะรักษาคูณค่าของความเป็นไทย สมัยนี้เกือบ
จะพูดได้ว่าเราไม่มีปัญญาชน หรืออย่างน้อยปัญญาชนก็ไม่มี
บทบาทกับการสร้างสรรค์พัฒนาประเทศโดยตรงเลย

ขอให้เปรียบเทียบปัจจุบันสมัยกับศตวรรษที่แล้ว โดย
ที่ท่านผู้ปกครองประเทศในครั้งกระโน้นเป็นปัญญาชน ผู้รู้
ซึ่งถึงความเป็นไทย เข้าใจถึงคุณค่าในทางนามธรรม ท่าน
จึงยอมขายผ้าเอาหน้ารอด หรือนัยหนึ่ง เสียสินสงวนศักดิ์
ไว้.... ยอมสละวัตถุเพื่อรักษาจิตใจไว้ ยอมแม้กระทั่งเสีย
พระราชอาณาเขตไป เพื่อรักษาอธิปไตยไทย แต่สมัยนี้ เรา
ยอมขายหน้าเอาผ้ารอด เราไม่คำนึงกันถึงศักดิ์ศรีหรือสัจจะ
เราต้องการเงิน ต้องการอยู่ในอำนาจ โดยยอมให้มหาอำ
นาจ แม้นทหารต่างชาติ เข้ามาส่งเสริมอำนาจบาปมีของเรา

เราจะเป็นประชาธิปไตยวันนี้ คอมมูนิสต์วันนี้ จะคบฝรั่ง
วันนี้ คบเจ๊กวันนี้ ก็สุดแท้ ขอแต่ให้เราอยู่รอดก็แล้ว
กัน รอดอย่างปราศจากความเคารพตนเองอย่างไรก็ได้ ยิ่ง
มีเขื่อนใหญ่ ๆ ถนนกว้าง ๆ ตึกสูง ๆ ยิ่งศรีวิไล เราช่างฉลาด
กว่าเขมร กว่าพม่าอะไรเช่นนั้น จะหาชาติไหนในเอเชีย
อาคเนย์^๕เล่าที่จะเป็นนักรวยโอกาสเท่านั้นกับการเมืองของเรา

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ประเด็นอยู่ที่ว่าการสร้างสรรค์
ประเทศนั้น ควรถืออะไรเป็นหลัก ถ้าปัญญาชนปกครอง
ประเทศ ย่อมถืออุดมการณ์เป็นหลัก จะเป็นระบอบราชา
ธิปไตย เสรีประชาธิปไตย สังคมนิยม หรือลัทธิคอมมูนิสต์
ก็แล้วแต่ แต่ก็ต้องเป็นระบอบที่ดีที่สุด เท่าที่จะเป็นไปได้
ถ้านักฉวยโอกาสปกครองประเทศ ก็ย่อมไม่มีอุดมการณ์ จะ
เป็นประชาธิปไตยก็ได้ จะนับถือกษัตริย์ก็ได้ ไม่นับถือก็ได้
จะเป็นคอมมูนิสต์ก็ได้ ไม่เป็นก็ได้ พูตรว ๆ ว่าเป็นอะไร ๆ
มันก็้ายแบบไทย ที่ว่าแบบไทยในที่นี้ มี^๕เสียงของการดู
ถูกตัวเองอยู่ในที่ คืออะไรที่ปราศจากหลักการและอุดมการณ์
แล้ว ก็คือแบบไทย ๆ ง่าย ๆ สักแต่เอาตัวรอด ให้ตนเอง
มั่งคั่งในทางทรัพย์สินศฤงการก็แล้วกัน คนส่วนใหญ่ในชาติจะ
อดตายอย่างไร ละไว้ที่หนึ่งก่อน

ใช้ว่าการเอาตัวรอดจะไม่ใช่ว่าสิ่งสำคัญ ข้อสำคัญอยู่ที่
 ว่ารอดหมดทั้งประเทศ รอดอย่างมีศักดิ์ศรีเกียรติคุณหรือไม่
 ต่างหาก แท้ที่จริงองค์คุณประการหนึ่งซึ่งช่วยการสร้างสรรค์
 ประเทศคือการมองเห็นศัตรูของบ้านเมืองหรือของสังคม ให้
 ชัด เช่น ในศตวรรษที่แล้ว เราเห็นว่าฝรั่งที่มალ่าเมืองขึ้น
 คือศัตรูของบ้านเมือง เราจำต้องต่อสู้กับศัตรูด้วยการรู้ให้เท่า
 ทันเขา ทำให้เขาเข้าใจ ให้เขานับถือ ถึงเขาจะบำเลือนมา
 อย่างไร เราก็ต้องอดกลั้น ยอมหวานอมขมกลืน จะใช้
 มาตรการอันเลวร้ายอย่างเขากลับไปยังเขา หาได้ไม่ อะไรที่
 ฝรั่งถือว่าดี วางาม ว่าเจริญ เราต้องพยายามรับเอามาปรับให้
 เข้ากับระบบคุณค่าดั้งเดิมของเรา เท่าที่เราจะทำได้ เช่นเรา
 ไม่ยอมรับระบบศาสนาของฝรั่ง ไม่ยอมรับระบบการปกครอง
 ของฝรั่ง แต่รับศิลปวัฒนธรรมบางประการของฝรั่ง โดย
 รักษาของเราเองไว้ด้วย ส่วนวิธีการบริหารงานอย่างฝรั่ง เรา
 รับเข้ามาเกือบจะทั้งนั้น ดั้งนั้นเป็นต้น ในสมัยนั้น นอกจาก
 จะเห็นว่าฝรั่งเป็นศัตรูแล้ว ยังเห็นด้วยว่าโรกภัยไข้เจ็บ ความ
 ยากจนข้นแค้น ความด้อยการศึกษาของประชาราษฎร ก็เป็น
 ศัตรูของการสร้างสรรค์ประเทศ ท่านผู้ปกครองประเทศจึง

พัฒนา ในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ให้ทัดเทียมฝรั่งหรือทัดเทียม
เมืองชั้นของฝรั่ง ในทางอาชีพกิริยาภายนอก หากพยายาม
รักษาคูณค่าของความเป็นไทยไว้ โดยเฉพาะในเรื่องของ
น้ำใจ วัฒนธรรม และคุณธรรมอื่น ๆ ในทางพระพุทธ
ศาสนา

ในบัดนี้ ปากเราก็คงว่าเราต้องการรักษาคูณค่าดั้งเดิม
ของเราไว้ แต่ใจเราไม่นำพากับสิ่งเหล่านั้นกันเท่าไรนักหรือ
รู้สึกที่เราไม่รู้เสียว่าศัตรูที่แท้ของเราคืออะไร เอาไปยก
ให้คอมมิวนิสต์บ้าง ญวนอพยพบ้าง ชาวเขาบ้าง โดยไม่ได้
สำนึกกันอย่างจริง ๆ จัง ๆ ว่าการปราศจากอุดมคติ การไม่
รักษาคูณงามความดีนั้นแล คือศัตรูหมายเลขหนึ่งของไทยใน
เวลานี้ ทั้งผู้ที่ปกครองบ้านเมืองก็มีได้ใช้มาตรการอย่างจริงจัง
ในอันที่จะปราบ ความจน ความไข้ ความไร้การศึกษา อีก
ด้วย เห็นจะเป็นเพราะไม่เชื่ออย่างจริง ๆ จัง ๆ ว่า นี่คือ
ศัตรูอันสำคัญของการสร้างสรรค์ประเทศ

โดยนัยลบ เราต้องกำจัดศัตรูเสียก่อน ก็ถ้ารัฐบาล
และข้าราชการตั้งตัวเป็นศัตรูของการสร้างสรรค์ประเทศเสีย
เองแล้ว ย่อมต้องมองหาศัตรูโคมลอยอื่น ๆ มาชู้ให้เห็นเป็น

จริงเป็นจริงไปเท่านั้นเอง วิธีที่รัฐบาลและข้าราชการทั้งตัว
เป็นศัตรูของราษฎรก็คือ ทำทุก ๆ วิธีทาง ให้ตนและพวก
ของตนมีสถานะดีกว่าราษฎรสามัญ มีหนทางรวยได้มากกว่า
ฉลาดได้มากกว่า มีสุขภาพอนามัยและเสถียรภาพในการดำรง
ชีวิตได้ดีกว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองก็ย่อม
เหินห่างจากกันออกไปทุกที ความยุติธรรมในทางสังคมก็ย่อม
มีไม่ได้ หากเป็นเช่นนั้น ก็จงอย่าไปมองหาหนัวยบวกแห่งการ
สร้างสรรค์ประเทศเลย นอกเสียแต่การพอกพูนผลได้ในทาง
วัตถุ ซึ่งเป็นผลพลอยได้หรือปลายเหตุ ไม่ใช่ต้นเหตุหรือผล
ได้ที่แท้ของการสร้างสรรค์ประเทศ

เมื่อสภาพการณ์เป็นเช่นนั้น การแก้ไขปรับปรุงบ้าน
เมืองจะทำได้ ก็ต่อเมื่อพวกเราต้องไม่รังเกียจการเป็นปัญญา
ชน โดยสิ่งซึ่งเมืองไทยขาดอย่างยิ่งนั้นคือปัญญาชน หรือนัย
หนึ่งคนที่เป็นคนของตนเอง เราทุกคนเป็นปัญญาชนได้โดย
ชวนชวายเป็นองค์คุณทั้งสามดังที่กล่าวมาแต่ต้นนั้น ไว้ให้ได้
อย่างน้อยพวกเราในถิ่นที่มีการศึกษาดีกว่าประชาชนส่วนใหญ่
อยู่แล้ว เราต้องฝึกพิจารณาปัญหาใหญ่ ปัญหาสำคัญ ให้ได้
และต้องสร้างสมคุณธรรมความดี ตามที่ตนเคยเชื่อถือมา ถ้า

ตราบไตที่มีมือไม่ถึงสาหัสเสียแล้ว ปากจะถือศีลแค่ไหน ขอให้
ใจถือแค่นั้น ก็เพียงพอแก่การ

งานขั้นต่อไปสำหรับปัญญาชน หรือคนที่ตั้งตัวเป็น
ปัญญาชน ก็คือ

(๑) รวมหัวกันช่องสุ่มผู้คนทำปฏิวัติรัฐประหาร ขับไล่ผู้
ปกครองประเทศออกไป เพื่อตนและพวกของตนจะ
ได้เข้ามาเป็นใหญ่ อันตรายของการกระทำดังกล่าว
ก็คือ

(ก) เรากำลังเดินห่างคุณธรรมความดีออกไปทุกที

(ข) รู้แน่ได้ไหมว่า การกระทำของเราจะได้รับความ
สำเร็จ ยิ่งในสมัยที่รัฐบาลมีมาตรการควบคุม
ปฏิบัติการทางการเมืองที่ดีกว่าแต่ก่อนมากมายนัก

(ค) ถ้าทำได้สำเร็จ รู้ได้อย่างไรว่า เราและพวก
ของเราจะไม่ไปเป็นเหลือบฝูงใหม่

(ง) อุดมการณ์และมาตรการของเราในการสร้าง
สรรค์ประเทศนั้น เมื่อยังไม่มีอำนาจนั้นอย่าง
หนึ่ง เมื่อมีอำนาจแล้ว มักเป็นอีกอย่างหนึ่ง
และการเข้าหาอำนาจด้วยวิธีโจร ก็มักบังคับให้

เราเป็นโจร เป็นเผด็จการ ไปโดยปริยาย คุณ
ธรรมก็ยิ่งหายไปทุกที

- (จ) อำนาจเองนั้นก็ยังมีอันตรายอยู่ในตัวแล้ว แม้จะ
ไม่ใช่วิธีโจร เพียงเข้าไปสัมผัสกับมันเข้าเฉย ๆ
ก็ทำให้ปั่นป่วนได้ง่ายยิ่งนัก

วิธีการข้อที่หนึ่ง จึงไม่ใช่ทางออกที่ฉลาดแน่ ๆ บัณฑิตชน
ย่อมไม่คิดทำเช่นนั้น คนที่จะคิดทำเช่นนั้น ต้องนึกว่าตน
เป็นเทวดา แต่เทวดาก็ไม่เคยจุติลงมาในรูปของมนุษย์สามัญ
อย่างเรา ๆ ท่าน ๆ เรามาใช้วิธีการธรรมดาสамัญญ์อันปุถุชนจะ
พึงกระทำได้ จะมีดีกว่าหรือ

- (๒) เมื่อไม่สามารถที่จะทานทนคนที่อยู่ในอำนาจแต่ปราศ-
จากปัญญา ปราศจากความสามารถและหิริโอตตัปปะ
แล้วไม่ไปช่องสุ่มผู้คนเพื่อกำจัดคนพวกนั้น บัณฑิตชน
จริงและเก็บบางคน ก็ใช้วิธีวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและ
วิธีการของราชการ คอยจับผิดคนที่เขาทำงาน โดยที่
ตนเองตั้งตนอยู่นอกวงการนั้น ๆ ยิ่งอยู่นอกสังเวียน
เท่าไร ก็เห็นความผิดพลาดของคนในสังเวียนมากขึ้น
เท่านั้น ถ้าปราศจากใจอันเป็นธรรม ใจอันคอยคิดให้

อภัย ใจอันมักติเพื่อก่อ ผู้ทำหน้^{๕๕}ผู้^{๕๖}นั้นจะกลายเป็น
 สักแต่ว่าติเพื่ออวดภูมิความรู้^{๕๗}คุณวิเศษ^{๕๘}ของตัวเอง จน
 กลายเป็นติเพื่อทำลายไป ยิ่งถ้ารู้จากดวงแห่งเสรีภาพ
 มากเข้าเท่าไร นก^{๕๙}ติเหล่านี^{๖๐}ก็จะมีอันตรายมากขึ้น ถ้าไม่
 จบลงด้วยศุ^{๖๑}ณย์เสียเสรีภาพส่วนตัวไป ก็มักต้องเสียคุณ
 ธรรมบางอย่างไป เพื่อเอาตัวรอด ยิ่งตัวหมดศ^{๖๒}ก^{๖๓}ก็ศ^{๖๔}รี
 หมดความเคารพตนเอง กับไม่ยอมเคารพคนอื่นใด
 ไม่ยอมแลเห็นว่าคุณธรรมยังมีอยู่ในสังคม ยิ่งชีวิตล่วง
 ไป ยิ่งกลายเป็นตาแก่ขบ^{๖๕}่น ซึ่งจะจบชีวิตลงโดยที่ไม่
 มีใครทนฟังทัก^{๖๖}นะของเขาได้ แม้สมัยหนึ่ง เขาจะฉลาด
 เฉลียวหรือมีคุณธรรมประการใดก็ตาม วิธี^{๖๗}นี้^{๖๘}ก็หาใช่
 อุบายอันแยบคายไม่

- (๓) ทางออกสุดท้ายของปัญญาชน ซึ่งถึงแม้จะไม่ได้เข้าไป
 มีส่วนรับผิดชอบกับนโยบาย^{๖๙}ขึ้นบริหารประเทศ ก็น่าจะ
 มีบทบาทในทางสร้างสรรค์บ้านเมืองและสังคมได้ ถ้า
 ยึดมั่นอยู่ในองค์คุณทั้งสามประการ อันได้กล่าวมาแล้ว
 แต่ต้น กล่าวคือไม่ว่าปัญญาชนนั้น ๆ จะมีอาชีพใดก็
 ตาม เขาควรให้ความร่วมมือกับผู้ที่ปกครองประเทศ

ถ้าจะดี ก็ต้องดีเพื่อก่อ ช่วยหาทางออกให้ในสิ่งซึ่ง
 เห็นว่าผู้ปกครองประเทศยอมรับทำได้ ผู้ปกครอง
 ประเทศในที่นี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้คุมการบริหารชั้นสุดยอด
 เท่านั้น อาจช่วยเหลือเกื้อกูลผู้น้อยลงมาได้ทุกระดับชั้น
 ทั้งในและนอกวงการรัฐบาล โดยถือเสียว่าทุกคนเป็น
 เพื่อนมนุษย์ เพื่อนร่วมทุกข์ ถ้าเราแก้ปัญหาไม่ตก ก็
 ต้องปรึกษาหารือกันหลาย ๆ ฝ่าย หาทางออกให้ได้
 และเห็นทางออกด้วย ถ้าเราเห็นปัญหาข้อไหนชัดเจน
 แฉกทะลุตลอด ควรบอกให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในค่านั่น ๆ
 ทราบ และควรช่วยเขาทำการนั้น ๆ เท่าที่เราจะทำได้
 ด้วย โดยไม่คำนึงถึงลาภยศสรรเสริญส่วนตัว หากมุ่ง
 ผลได้ในทางสังคมเป็นเกณฑ์

การกระทำเช่นนั้นนี้จะทำได้ง่าย ๆ และอาจไม่ทัน
 ใจคนใจร้อนหรือคนที่ตั้งตนเป็นเทวดา ซึ่งต้องการปฏิรูป
 สังคมในทันทีทันใด แต่การกระทำดังว่านี้ พอทำได้ ไม่ว่าผู้
 ปกครองประเทศจะโง่เขลาเลวร้ายอย่างไร ถ้าเราไม่คิดไป
 แย่งอำนาจเขา หากคิดช่วยเขาให้ได้ช่วยสังคมวงกว้าง และ
 ถ้าเขา^{รู้}ซึ่งถึงความจริง^{ขึ้น}แล้ว เขาย่อมยอมสมคบสมาคม

ด้วยเท่าที่จะมีประโยชน์แก่เขา ข้อสำคัญทางฝ่ายเราต้องอย่า
 ไปหลงโลกธรรม จนละคุณธรรมไปเข้ากับคนในอำนาจเสีย
 เท่านั้น เราต้องกล้าพอที่จะเป็นตัวของเราเองอยู่ตลอดเวลา
 กล้าเปลี่ยนสิ่งซึ่งเราเห็นผิด แต่ก็ต้องอดทนในเมื่อสิ่งนั้น ๆ
 ยังเปลี่ยนแปลงไปไม่ได้ การรู้จักตัดสินใจว่าอะไรควรเปลี่ยน
 อะไรไม่ควรเปลี่ยน อะไรควรทำทันที อะไรควรรื้อ เป็น
 เรื่องยากอย่างยิ่ง แต่ก็อยู่ในวิสัยของผู้มีปัญญาจะพึงปฏิบัติ
 เช่นนี้ เราต้องเอาจริงเอาจังกับสังคม เพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น
 แต่ก็ต้องไม่ติดไม่ยึดอยู่กับสังคมจนเป็นนิเวศน์ เราช่วยได้
 แค่นี้ ทำได้แค่นี้ ทำเท่าที่สติปัญญาความสามารถจะ
 อำนวย จะเปลี่ยนแปลงสร้างสรรค์สังคม ตามใจเราปรารถนา
 ที่เดียวนั้น หาได้ไม่ แม้เราเข้าไปกุมบังเหียนแห่งรัฐเอง เรา
 ก็ทำเช่นนั้นไม่ได้ ยิ่งเป็นปัญญาชนคนนอกสังเวียนของอำนาจ
 ด้วยแล้ว พึงระลึกอยู่เสมอว่า เรามีบทบาทเพียงเป็นเพื่อน
 มนุษย์ในสังคม ที่จะช่วยยกระดับของสังคมขึ้นบ้างเท่านั้น
 และการยกระดับของสังคมนั้น ก็คือ เริ่มด้วยยกระดับทัศนคติ
 คุณค่า และจิตใจ ของตัวเราเองพร้อม ๆ ไปด้วย การ
 สร้างสรรค์ในทางนามธรรมเช่นนี้มีผลดีแก่ทุกฝ่าย ได้ผลกว่า
 การสร้างสรรค์ในทางวัตถุธรรมยิ่งนัก

ดูกรภิกษุ บุคคลที่เป็นบัณฑิต เป็นปัญญาชน
 ในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่คิดเพ้อเบียดเบียนตนเอง ย่อม
 ไม่คิดเพ้อเบียดเบียนผู้อื่น เมื่อคิด ย่อมคิดเพื่อเกื้อกูล
 ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น และเกื้อกูลแก่ชาวโลกทั้งหมดที่
 เดียว ดูกรภิกษุ บุคคลชื่อว่าบัณฑิต เป็นปัญญา
 ชนอย่างยิ่ง ด้วยเหตุอย่างนี้แล

ข้าพเจ้าขอจบคำบรรยายนี้ด้วยพระพุทธพจน์อันเอ่ย
 มาแล้วนี้ แต่สมยนี้พวกเราที่เรียกตัวเองว่าพุทธศาสนิก อาจ
 จะทนถ้อยคำเช่นนั้นไม่ได้แล้วก็ได้ ถ้าเช่นนั้น จะสร้างสรรค์
 ประเทศกันด้วยวิธีใดก็สุดแท้ เป็นแต่ข้าพเจ้าเองไม่เห็นวิธี
 อื่น นอกจากดังที่ได้อธิบายมานี้

(เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่องบทบาทของคนหนุ่มทางการเมือง
 ซึ่งชมรมศึกษิตเสวนา จัดให้มีขึ้น ณ โรงพยาบาล หาดท้พยา ระยอง
 ระหว่างวันที่ ๔ - ๗ เมษายน ๒๕๑๒ เขียนขึ้นใหม่จากหัวข้อคำ
 บรรยาย ที่แสดง ณ การสัมมนาเรื่อง **ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ
 วัฒนธรรมในประเทศไทย** ที่มูลนิธิเฟรเดอริก นอยมานันน์ จัดร่วม
 กับคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ บรรยายในห้องประชุม
 โรงแรมรถไฟเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๑)

หัวข้อสัมมนาและการอภิปรายเรื่อง “ปัญญาชนกับการสร้างสรรค์ประเทศ”

๑. ปัญญาชนจะต้องมีคุณลักษณะ ๓ ประการ
 - ก. สนใจในการปรับปรุงบ้านเมือง
 - ข. สามารถจับประเด็น หรือ แก่น ของปัญหา
 - ค. สนใจในคุณธรรมความดีและศิลปวิทยาการ
๒. ยกเว้นยุคปัจจุบัน ปัญญาชนเป็นผู้นำประเทศ
เสมอมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ สำหรับการถูกอิทธิพลของจักรวรรดินิยมทางปัญญาจากตะวันตกนั้น ก็เริ่มในสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๓. การสร้างสรรค์ประเทศต้องเกี่ยวพันกับสององค์ประกอบดังต่อไปนี้
 - ก. อะไรเป็นศัตรูจะต้องขจัดออกไป เช่น เรา
จำต้องรับอาณานิคมทางปัญญา เพื่อขับไล่
อาณานิคมทางการเมืองออกไป

ข. ต้องปรับปรุงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ
และวัฒนธรรม สามด้านนี้ สมเด็จพระจุล-
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงกระทำอย่างได้ผล

๔. จุดอ่อนสมัยรัชกาลที่ ๕ ก็คือ อำนาจอยู่ที่บุคคล
กลุ่มเดียว ไม่มีผู้คัดค้านกลุ่มตั้งกล่าวได้ แต่เผชิญในหลวง
ท่านเป็น “คนดี” การสร้างสรรค์ประเทศจึงเป็นไปได้ด้วยดี

๕. สมัยรัชกาลที่ ๖ นั้น ปรับปรุงแต่ทางด้านวัฒน-
ธรรม ส่วนการเมือง เศรษฐกิจ ถอยหลังเข้าคลองสมัยรัชกาล
ที่ ๗ พยายามแก้ไขแต่ไม่สำเร็จ เพราะเวลาไม่พอ เศรษฐกิจ
ตกต่ำ และทำดีไม่ได้ทันการ

๖ สมัยเปลี่ยนการปกครอง นั้น

ก. ทางด้านวัฒนธรรม เสียหายมาก เช่น ให้
คนไทยแต่งตัวแบบฝรั่ง อะไรที่เป็นสากล
ก็คือฝรั่งทั้งนั้น

ข. ทางด้านเศรษฐกิจ แผนการณ์ตามสมุดปก
เหลืองล้มเหลว

๕. ทางด้านการเมืองนั้น มีเสถียรภาพพอประมาณ อย่างน้อยก็ในสมัยที่พวกก่อการยังรักกัน ยังยกให้ปัญญาชนเป็นผู้นำ กับทำการเพื่อส่วนรวม ยิ่งกว่าเพื่อส่วนตัว และรับมีพระธรรมนูญเพื่อเป็นหลักปกครองประเทศ

๖. อย่างไรก็ตาม ต่อมาเสถียรภาพทางการเมือง
สั่นคลอน เพราะ

- ก. ผู้นำแตกกันเอง
- ข. ผู้ก่อการสลายขึ้น มีปราสาทของตัวเอง ไพร่กลายเป็นเจ้า จึงไม่สนใจต่อประชาชน
- ค. เริ่มการทุจริต

๗. ปัญญาชนลดความสำคัญเรื่อยมา และผู้ที่พอจะเรียกได้ว่าเป็นปัญญาชน เมื่อเข้าไปในวงการเมือง เสวยอำนาจแล้ว ก็ชิงขาดคุณธรรมความดี มุ่งแต่ความยิ่งใหญ่ของตนเอง

๘. ปัจจุบันนี้

- ก. ทางการเมืองใช้เวลาถึง ๑๐ ปี ในการสร้าง

รัฐธรรมนูญ และอาจกินเวลาอีก ๑๐ ปี
ในการสร้างระบบพรรค

ข. ทางเศรษฐกิจ ภาษีสำหรับคนรวยต่ำเกิน
ขนาด ภาษีสำหรับคนจนสูงโดยที่เจ้าตัวก็ไม่
รู้ว่าโดนชู้ครัด และนักการเมืองก็เข้าไปมี
ส่วนได้ส่วนเสียกับผลได้ทางเศรษฐกิจ เช่น
เป็นประธานบริษัทต่าง ๆ แผนการพัฒนา
แทนที่จะทำให้รายได้ทั่ว ๆ ไปดีขึ้น แต่
ปรากฏว่ารายได้ของชาติไปเพิ่มพูนอยู่ที่คน
ที่รวยอยู่แล้ว

ค. ทางค่านิยมวัฒนธรรม มิได้ส่งเสริม มีแต่จะรับ
ของตะวันตกมาอยู่เรื่อย ๆ

๑๐. ปัจจุบันนี้ การสร้างสรรค์ประเทศล้มเหลวในสี่
ด้านใหญ่ ๆ

- ก. ทางเกษตร ชาวนาชาวไร่ถูกเอาเปรียบ เช่น
รัฐบาลเอาเงินฟรีเมียมนข้าวไปสร้างสนามกีฬา
- ข. ทางการศึกษา ฝึกให้คนอยากทำงานเฉพาะ

กรุงเทพ ฯ และทางบ้านปัญญาชน ก็ปล่อยให้
ให้คนไปเรียนเมืองนอก แบบเรียนแต่
เปลือกมา มิได้รู้จริงเป็นส่วนใหญ่

- ค. ปัญหาประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว
ใจหาย
- ง. การไม่รู้จักใช้คนที่มีความรู้ความสามารถหรือ
มีเจตนาดีต่อชาติให้เป็นประโยชน์

๑๑. การแก้ไขสภาพการณ์นี้ มักพูดกันว่าควรใช้กำลัง
และควรใช้ระบบ “strong man” แต่ความจริง “Strong
man” ย่อมกลายเป็น “weak man” ไปเพราะงานล้นมือ
งานต่าง ๆ พุ่งมาที่คน ๆ เดียว ยังบริษัทบริวารที่ต้องคอย
ตามเลี้ยงในทันทีที่มีอำนาจ

๑๒. ปัญญาชนจะทำอย่างไร เพื่อช่วยเหลือประเทศ
มีทางเลือกใหญ่ ๆ อยู่สามทาง

- ก. ตั้งหลัก สู้ที่อื่น จนกว่าจะมีโอกาสบริหาร
เช่นออกป่า ไปอยู่ภูพาน

ข. ตั้งข้อวิพากษ์วิจารณ์ แล้วจะถูกกล่าวหา
ว่าเป็น "cynic" คือไม่มีใครดีเท่าเรา

ก. เข้าเป็นพวกรัฐบาล

๑๓. สำหรับข้อ ก. และ ข. นั้น จะไม่ได้ผลนัก
สำหรับข้อ ก. นั้น มีผลเสียอยู่เหมือนกัน คือการล้มตัว แต่
ถ้าปัญญาชนผู้นั้น กระทำหน้าที่ตามคำจำกัดความ ตั้งมีอยู่
ในพุทธพจน์ที่ว่าปัญญาชนย่อมยังประโยชน์ให้แก่มวลชนแล้ว
ข้อ ก. เป็นทางปฏิบัติที่ใช้ได้สำหรับการช่วยสร้างประเทศ
ขอเน้นว่าการทำอะไรก็ตาม ต้องเพ่งที่ตัวเองก่อนอื่น คุณ
ธรรมความดีต้องมาจากตัวเราเอง และจากทุก ๆ คนด้วย

๑๔. การสร้างสรรค์ประเทศนั้น ต้องคำนึงด้านวัฒนธรรม
ให้มาก มิฉะนั้นจะเป็นการสร้างเมืองไทยให้เป็นเมือง
ฝรั่ง พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด ถ้าขาดพระ
ศาสนาแล้ว คนไทยจะกลายเป็นฝรั่งดำไปโดยไม่รู้ตัว การ
สร้างสรรค์ประเทศนั้น เรามีเครื่องมืออยู่แล้ว คือ พระธรรม
ซึ่งขึ้นอยู่กับเราทุกคนที่จะนำมาประยุกต์ให้เป็นประโยชน์ต่อ
ส่วนรวม

การอภิปราย

๑. ชาวนาไทยมีถึง ๘๐ % ของประเทศ จะช่วยได้อย่างไร

ตอบ ต้องแก้ไขด้วยการตั้งกลุ่ม "interested groups" ทั้งโดยชาวนาเอง และโดยปัญญาชน เพื่อส่งเสริมให้สภาพการของกระดูกสันหลังของประเทศดีขึ้น ด้วยการทำให้ชาวนารู้ว่าแกไม่ได้รับความยุติธรรมทางสังคม และเรียกร้องผู้ปกครองประเทศให้เลิกฟรีเมียมน้ำและ / หรือทำการอื่นใดให้ชาวนากินที่อยู่ดียิ่งขึ้น

๒. เท่าที่องค์ปาฐกพุดมา มี ๓ วิธีที่จะทำให้การพัฒนาเป็นไปได้ แต่มีอีกวิธีหนึ่งซึ่งอาจจะได้ผลดีเลิศคือ อนุญาตให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวลงมาเป็นผู้นำ

ตอบ ผู้บรรยายมีความเห็นว่า ถ้าหากเราแสวงหาผู้นำในปัญหาทุกอย่าง โดยมุ่งไปที่องค์พระมหากษัตริย์แล้ว จะกลายเป็นว่า

ก. ถวายภารกิจทุกสิ่งทุกอย่างจนล้นพระหัตถ์

และเป็นการขัดปัญหาต่าง ๆ ไปให้พระองค์
ท่าน

ข. หากอัญเชิญพระองค์ลงมาแล้ว อาจเป็นผล
เสียต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เพราะผู้อยู่
ในอำนาจบางคนอาจรู้สึกไม่พอใจที่อำนาจ
ของตนจะลดน้อยถอยลง

๓. (ความเห็นจากผู้ร่วมอภิปราย) เท่าที่สังเกต
สภาพการณ์ในเมืองไทยมานานปี มีความเห็นในแง่ดีที่ว่าเมือง
ไทยไม่ได้เดินถอยหลัง จำนวนรถในกรุงเทพฯ เป็นตรรชน
อันหนึ่งของความเจริญทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ในด้านสังคม
ทางปัญญา ก็ยังมีการร่วมมือร่วมใจกันได้ดี เช่นในการ
สนทนา^{๕๕} ครอง

๔. (ความเห็นจากผู้ร่วมอภิปราย) ระบบการเมือง
ต่าง ๆ นั้น จะดีได้ก็ต่อเมื่อผู้นำหรือผู้บริหารมีธรรมะประจำ
ใจ และปฏิบัติตามคำสอนนั้น ๆ การที่รัฐบาลปล่อยให้มีการ
เปิดน้ำท่วม และโรงอาบอบนวดเป็นดอกเห็ดนั้น เป็นการ
แสดงว่ามิได้ปฏิบัติธรรมะ เราต้องคำนึงถึงผลเสียในทาง

ศีลธรรมให้มาก ๆ รวมทั้งความเสียชื่อเสียงของประเทศและ
การใช้ทรัพยากรไปในทางฟุ่มเฟือย เพื่อประโยชน์ของคน
บางกลุ่ม

๕. คนทุกคนย่อมสนับสนุนศีลธรรม และคุณความดี
แต่เราควรคำนึงถึงปัญหาว่าทำไมคนจึงยังมีศีลธรรมน้อยอยู่
อย่างนี้

คำจำกัดความขององค์ปาฐกเป็นแบบ “moralist”
เกินไป ควรเข้าใจด้วยว่าปัญญาชนนั้นจะต้องเป็นนักวิเคราะห์
ผู้ใช้เหตุผลและวิจารณ์ญาณโดยถ่องแท้

ตอบ ปัญญาชนของยุโรปเกิดขึ้นเพราะเบื่อหน่ายต่อ
ความเชื่อ ในพระเจ้า ดังนั้น เขาจึงพยายามหลีกเลี่ยงยี่ห้อ
“moralist” แต่ของพระพุทธศาสนานั้น เป็นคนละอย่าง
หลักธรรมสอนให้เป็นคนที่มีเหตุมีผล ไม่เชื่องมงาย เพราะ
ฉะนั้นคำจำกัดความของปัญญาชนที่ให้มาข้างต้น จึงไม่บังถึง
ความลำเอียงไปในทาง anti-rationalism

อนึ่ง ควรทราบว่าแม้ตะวันตกก็เริ่มหันเข้าหาธรรมะ
ของพระพุทธองค์ ยกตัวอย่างเด่น ๆ ก็มี David Ben Gour-
ien ที่เคยเป็นนายกรัฐมนตรีของอิสราเอล เป็นต้น ระดับ

ศีลธรรมของฝรั่งนั้นเกินไป ลัทธิศาสนาก็มุ่งแต่ความเชื่อ โดยไม่ใช้เหตุผลและวิจารณ์ญาณ พุทธศาสนารวมทั้งปัญญา และศรัทธาเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสมแก่แต่ละคนในสังคม

๖. เท่าที่บรรยายมา คุณจะถือว่าตะวันออกตะวันตก แยกกันอยู่ ทำให้เกิดอคติในทางศาสนา เราจะถือว่าบางอย่างเป็นของสากลไม่ได้หรือ

ตอบ ของทุกอย่าง เราไม่ควรรับแบบงมงาย เราต้องคำนึงถึงคุณค่า ว่าเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลสหรือเปล่า เราไม่จำเป็นต้องปฏิเสธคุณค่าของดนตรีหรือวรรณคดีตะวันตก อีกอย่างหนึ่ง เราจะต้องเห็นชอบในคุณค่านั้นโดยเสรี โดยมีได้ถูกบังคับจะทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม

เรามีได้ประณามศาสนาอื่น ๆ แต่ไม่ยอมรับว่าดีเท่า พุทธศาสนา ทั้งนี้โดยได้วิเคราะห์มาโดยรอบคอบแล้ว เพราะถ้ายอมรับ ก็เท่ากับรับศาสนานั้น ๆ เข้าเป็นหลักยึดมั่นประจำใจ

การแก้ความเสื่อมต่าง ๆ นั้น ต้องแก้ที่การปฏิบัติ โดยการนิมนต์พระลงมาจากหิ้ง คือนำหลักธรรมมาปฏิบัติ มาประยุกต์ ให้เข้ากับสถานการณ์

(ความเห็นสรุป) ขอให้ปัญญาชนช่วยระดมพลัง
ปัญญาเพื่อการพัฒนาประเทศ ช่วยกันพัฒนาทางด้านจริย-
ธรรม และแปลง “pleasure groups” ให้มาเป็น “pressure
groups” เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

(ข้อสรุปการสัมมนาที่ทางคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
จัดทำขึ้น ข้าพเจ้าได้แก้ไขแต่จำเพาะที่เห็นว่าผิด ส่วนที่จะให้ชัด
เจนกว่านั้นทำไม่ได้ เมื่อเขียนขึ้นใหม่ ตอนจะเอาไปแจกเป็นเอกสาร
ก็จำคำพูดเดิมของตนเองไม่ได้เสียแล้ว จึงว่ากันไปเป็นอีกแบบหนึ่ง
คงได้ตีพิมพ์ไว้ข้างหน้านั้นแล้ว)

วัฒนธรรมของปัญญาชนสยาม

บทความนี้เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกกันอย่างถูกต้องว่า (Wilson 1959:68) กลุ่มกระจิริด ในหมู่คนไทย นั่นคือเหล่าสมาชิกของสังคมผู้ซึ่งทั้งหมู่ผู้มีการศึกษาและตนเองเห็นว่าเป็นผู้ที่อำนาจค่านิยมของสังคมไทย และประสบการณ์ของชาติไทยได้เข้าถึงได้ดีที่สุด น่าเชื่อถือที่สุด กระทั่งที่สุด และคงจะเที่ยงตรงที่สุด โดยอาชีพแล้ว บุคคลเหล่านั้นเป็น นักเขียน กวี นักวิพากษ์สังคม นักกติชาชาวบ้าน และผู้นำทางปัญญาของคณะสงฆ์ที่สำคัญ ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ นอกจากนั้นยังได้รวมเอา นักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ผู้ชำนาญงานการพิมพ์ จำหน่าย และผู้พิพากษา ซึ่งมีชื่อเสียงอันตั้งอยู่บนผลงานด้านปัญญา (เช่นเดียวกับปัญญาชนทั้งหลาย แม้ว่าผลงานทางปัญญาจะมีใช้ผลงานเพียงอย่างเดียว) มากกว่าความ

สามารถของตนในอันที่จะควบคุมหรือจัดสรรอำนาจ กลุ่ม
บุคคลที่ศึกษา^๕ (ซึ่งอาจเรียกว่าวิทยากรในบางแห่งของคำ
แปล^๕) จำกัอยู่เฉพาะปัญญาชนที่ผลิตงานเขียนอันเกี่ยวกับ
สังคมโดยตรง ฉะนั้น จึงไม่รวมจิตรกร สถาปนิก และ
นักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติเข้าไว้ด้วย

ข้อมูลสำหรับศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการดังต่อไปนี้^๕
รวบรวม วิธีการชนิดหนึ่งซึ่งอยู่ข้างจะซับซ้อน อันรวมถึง
การจัดส่งและ ศึกษาแบบสอบถาม ที่ส่งแก่นักศึกษา ชั้นสุดท้าย
ของมหาวิทยาลัยใหญ่สองแห่งในกรุงเทพฯ^๕ ทั้งนี้เพื่อจำกัด
จำนวนปัญญาชนเหลือคณนาให้ชนบัญญัติไว้เพียง ปัญญาชน
ชั้นนำของประเทศไทย ๑๕๓ คน หลังจากนั้นก็อาศัยผู้ตัดสินที่
ชำนาญในเรื่องนี้ ซึ่งล้วนมีชื่ออยู่ในบัญชีเบื้องต้นนั้นทั้งสิ้น^๕
ให้จัดอันดับรายชื่อในบัญชี เพื่อแสดง ความเด่นทางปัญญา
เป็นสามระดับ นอกจากนั้นยังได้ปรับปรุงอีกหลายประการ
จนในที่สุด ก็เป็นการจัดลำดับชั้นของความเด่นทางปัญญา
เป็นสามระดับ แสดงในภาษาไทยว่า :

เด่นที่สุด... ๒๐ สำคัญและมีชื่อ แต่ไม่เด่น
นัก... ๒๖ เป็นที่รับรองในหมู่ผู้มีการศึกษาว่าได้

มีส่วนในภาวะทางปัญญาของประเทศไทย. . . ๑๐๗

ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติชีวิตโดยละเอียด (เฉลี่ยชั่วโมง สัมภาษณ์ ๒๖ ชั่วโมงต่อวิทยากรหนึ่งคน) และหนังสือ บทความสำคัญสามชิ้น ได้รับจากปัญญาชนที่เด่นที่สุด ๑๘ คน จากจำนวนทั้งหมด ๒๐ คน นอกจากนั้นยังได้ข้อมูล เกี่ยวกับชีวประวัติอย่างคร่าว ๆ จากบุคคลอีก ๒๘ คนในกลุ่มลำดับชั้นสองอีกด้วย

ควรจะได้กล่าวถึงลักษณะกว้าง ๆ ของตัวอย่างปัญญาชนที่ใช้ศึกษาสักเล็กน้อย ประการแรก แม้ว่าชายหญิงเหล่านี้จะเป็นตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน หรือถึงขนาดขัดแย้งกันเท่าที่มีอยู่ในประเทศไทยก็ตาม แต่เนื่องจากลักษณะของขบวนการสำรวจคัดเลือก บุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นคนที่ได้ประสบความสำเร็จ และได้รับความนับหน้าถือตาในระดับหนึ่ง ตามสายตาของกลุ่มผู้มีการศึกษาแผนกหนึ่ง บางคนอาจจะเป็นตัวแทนของสถาบันการปกครองของไทย หรือเป็นตัวแทนด้านต่าง ๆ ของสถาบันนั้น บางคนอาจจะวิพากษ์วิจารณ์แง่ต่าง ๆ ของระเบียบของสังคมไทย แต่คนเหล่านี้^{๕๔๒๔} มีพลังส่วนตัวอยู่พอสมควร ทั้งยังอาจนับ

ตนเองเข้าเป็นพวกเดียวกับรากฐานแห่งระบบ (ของสังคมไทย) ในอันที่จะสำแดงข้อวิพากษ์วิจารณ์ของตนโดยไม่หวังว่าจะเป็นการแยกตนเองออกไม่ว่าจะในด้านการเมือง หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือแม้แต่ความรู้สึก (ขัดแย้ง) ในใจของตนเอง อันที่จริงแล้ว ในบรรดาบุคคล ๑๘ คนที่ข้าพเจ้าได้รู้จักอย่างดี มีเพียงสองคนเท่านั้นที่อาจพิจารณาโดยทางใดทางหนึ่งได้ว่ากำลังเผชิญกับ “วิกฤตการณ์แห่งการนับตนเอง” (identity crisis) ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นลักษณะพิเศษของผู้นำที่มีการศึกษาที่ไม่ใช่ชาวตะวันตกทั่วไป (Geertz 1963 และ Bellah 1965) ข้อสำคัญนั้นอยู่ที่ว่าเนื่องจากบุคคลเหล่านี้ได้รับผลสนองแล้ว และต่างก็รู้สึกว่าได้ได้รับการรับรองจากสังคมมากพอๆ และเนื่องจากว่าคนเหล่านี้ล้วนปฏิบัติงานในสถานการณ์ที่มีการบีบคั้นทางการเมืองอย่างโจ่งแจ้งต่อเสรีภาพทางปัญญาของตน (ดูข้างหน้า) ปัญญาชนดังกล่าวจึงมักจะค่อนข้างเป็นจารีตนิยมอยู่บ้าง ส่วนผู้ที่ใคร่วิพากษ์วิจารณ์ก็มักจะวิพากษ์วิจารณ์อย่างไม่ตรง หรือมิฉะนั้นก็ใช้วิธีกะคานตามแบบที่เคยกันมา คือใช้อารมณ์ขัน หรือโดยการผูกพันความคิดของตน หรือแม้แต่ตัวของตนเอง

เข้ากับกลุ่มที่มีชื่อเสียงทางการเมืองในสังคมไทย ปัญหาที่ว่า
 กลุ่ม นักคิดหัวใหม่ ที่เข้มแข็งพอรวมตัวกันดีดและมีความ
 เป็นอิสระ แต่ซ่อนเร้นอยู่ ซึ่งข้าพเจ้าไม่อาจหาพบในขณะนี้
 จะมีอยู่ในประเทศไทยหรือไม่ หรือปัญหาที่ว่า กลุ่มดังกล่าว
 จะสามารถโผล่ขึ้นมาให้เห็นในเวทีสาธารณะในอนาคตอันใกล้
 หรือไม่นั้น เป็นปัญหาที่น่าแคลงใจเป็นอย่างยิ่งทั้งค
 ณะระบบการเมืองและวัฒนธรรมไทยล้วนมุ่งประโยชน์เฉพาะแ่ง
 ปฏิบัติ (Pragmatic) และมีลักษณะเผด็จการเกินไปกว่าที่จะ
 ปล่อยให้มีความสนใจในหมู่ประชาชนซึ่งเห็นอกเห็นใจต่อการ
 นำเข้ามาซึ่งสิ่งใหม่ทางปัญญาอันมีลักษณะรุนแรงขึ้นได้ ประ
 วัติอาชีพของนักเขียนฝ่ายซ้ายสามคน ในช่วงระยะ ๒๐ ปีที่
 ผ่านมาให้บทเรียนอย่างดีในแง่นี้ กล่าวคือ คนหนึ่งขณะ
 เป็นผู้จัดการราตรียรมยสถาน คนหนึ่งมีตำแหน่งสูงในกรม
 ประมวลข่าวกลางของรัฐบาล และอีกคนหนึ่งอยู่ในปากก
 แม้แต่เมื่อสมัยเมื่อก่อนเหล่านั้ยังเขียนหนังสืออยู่ก็มีชื่อเสียง
 มาเพราะการใช้ภาษาไทยและสร้างพล็อตเรื่องให้หนักไปทาง
 โรแมนติก มากกว่าจะมีชื่อเพราะสาระทางการเมืองของตน
 ลักษณะประการที่สองของตัวอย่างสำหรับศึกษา ก็คือ

ความจริงที่ว่า ตัวอย่างสำหรับศึกษามีจุดศูนย์กลางที่กรุงเทพฯ ในจำนวนปัญญาชน ๑๕๓ คน มีเพียงสองคนที่มีนิวาสสถานอยู่ทางเหนือ (เชียงใหม่) อีกสองคนอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (คนหนึ่งทีโคราชและอีกคนหนึ่งทีขอนแก่น) และอีกคนอยู่ทางใต้ (ไชยา) เนื่องจากโดยสาระแล้ว ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรนครเดียว (กรุงเทพฯ มีประชากรประมาณ ๓.๑ ล้านคน เชียงใหม่ซึ่งเป็นนครใหญ่เป็นทีสอง มีประชากรเพียงประมาณ ๘๕,๐๐๐ คน) และเนื่องจากกิจกรรมทางปัญญาอันเป็นปึกแผ่น (institutionalized) นั้น โดยสาระแล้ว เป็นปรากฏการณ์ในชีวิตแบบนคร ความจริงข้อนี้จึงไม่เป็นการผิดปรกตอย่างใด ในทำนองเดียวกัน จากการพิจารณาข้อมูลในชั้นต้น พบว่าบุคคลจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่งของบุคคลตามตัวอย่าง เกิดและเติบโตมานอกกรุงเทพฯ และเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ ต่อเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่หรืออยู่ในวัยรุ่นแล้ว โดยปรกตมักเข้ามาเรียนต่อ จากการอภิปรายร่วมกับวิทยากร พบว่า คนเหล่านี้^๕ ตั้งหลักแหล่งลงที่กรุงเทพฯ ไม่เพียงเพราะเหตุผล ในการประกอบอาชีพเท่านั้น หากแต่ว่าเพราะกรุงเทพฯ เป็นศูนย์

กลางแห่งความตื่นตัว ทางปัญญาอีกด้วย ที่กรุงเทพฯ ๖ น.เอง
ที่บุคคลเหล่านี้จะได้พบเพื่อนของตน ร้านขายหนังสือ ผู้พิมพ์
และผู้อ่านจำนวนมาก ผลประการหนึ่งของลักษณะการตั้ง-
หลักแหล่ง เช่นนี้คือทำให้ข้อมูลของข้าพเจ้าก่อนข้างจะโน้มนำ
ไปในทางเป็นการบรรยายถึงกิจกรรมทางปัญญาของท้องถิ่น
กรุงเทพฯ ๖ เท่านั้นทั้ง ๆ ที่ก็ตั้งใจจะให้เป็นการบรรยายถึง
กิจกรรมทางปัญญา ของทั้งชาติ

ประการสุดท้าย ควรจะได้กล่าวถึงชายหญิงเหล่านี้ใน
แง่ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของสังคมไทยสักเล็กน้อย ในแง่
หนึ่ง ความสำคัญทางสังคมของคนเหล่านี้มีรากฐานอยู่ที่บท-
บาทของเขา ในฐานะเป็นผู้กำหนดและผู้ตีความค่านิยมและ
แนวคิดหลักของสังคมของเขา ทั้งนี้หมายถึงค่านิยมและแนว
คิดทั้งที่มีตามประเพณีและที่เพิ่งปรากฏใหม่ โดยอาศัยการ
ผลิตทางค่านับปัญญาอาจจะเป็นการเขียน การแสดงปาฐกถา
รายการทางวิทยุหรือโทรทัศน์ คำสอนในชั้นเรียนบุคคล
เหล่านี้จะให้คำรับรอง และคุณค่าแก่เหตุการณ์ทางวัฒนธรรม
อันที่จริงถึงกับให้คำจำกัดความแก่สิ่งที่จะถูกรับไว้หรือตัดทิ้ง
ไปจากประวัติความคิดของคนไทยด้วยซ้ำ อย่างน้อยก็ในช่วง

ระยะเวลาที่คนเหล่านี้ยังทำงานของตนอยู่ ในบ้านที่คนเหล่านี้
 กำหนดค่านิยมประเภทที่นำมาจากแหล่งอื่น บางคนถึงขนาด
 เป็นผู้สร้างสรรค์ค่านิยมทางวัฒนธรรมขึ้นเอง ในอีกแง่หนึ่ง
 ก็ไม่ควรประเมีนค่าความสำคัญของบทบาทเหล่านั้นให้เกินไป
 นัก ในประเทศไทยก็เช่นเดียวกับที่อื่นทั่วโลก เหตุการณ์
 ทางวัฒนธรรมเป็นอันมาก หรืออาจเป็นส่วนใหญ่เสียด้วยซ้ำ
 มักจะเกิดขึ้นโดยไม่มี การรับรู้ มีพักต้องพูดถึงการพิจารณา
 การกำหนด หรือการตีความ (เหตุการณ์ทางวัฒนธรรมนั้น)
 ไม่ว่าความสามารถทางความรู้ ความดี หรือความงามของ
 ปัญญาชน จะเด่นเป็นพิเศษสักเพียงไร ปัญญาชนก็ต้อง
 ถูกจารีตแห่งวัฒนธรรมของตนบังคับไว้ (Shils 1968) โดย
 เฉพาะจารีตประเภทที่กำหนดว่าปัญหาใดเป็นปัญหาที่สมควร
 และไม่สมควรสำหรับการอภิปรายทางปัญญา อะไรเป็น
 หรือไม่เป็นการอภิปรายทางปัญญา และอะไรเป็นจุดหมาย
 ของการอภิปราย เมื่อมองในด้านมานุษยวิทยา กิจกรรมทาง
 ปัญญา คือ ขบวนการซึ่งความสำนึกถูกสร้างให้มีระเบียบแบบ
 แผนจนกระทั่งกลายเป็น แนวคิด รูปแบบ และเป้าหมาย
 ที่อาจกำหนดความหมายทางวัฒนธรรมได้แน่นอน ทั้งนี้โดย

ไม่ต้องคำนึงถึงเหตุการณ์ อันประมวลขึ้นโดยไร้อคติ ซึ่ง
 จะมีผลต่อวัฒนธรรม และความสำคัญของเหตุการณ์เหล่านั้นที่
 สมมุติว่ามีต่อการไตร่ตรองของปัญญาชน (Anthropologically
 viewed, intellectual activity is the process by which
 consciousness is institutionalized into specific culturally
 defined themes, forms, and goals, regardless of the "ob-
 jective" events affecting the culture and the presumed
 significance of these events to the deliberations of its
 intellectuals.) ที่กล่าวข้อยืนยันขึ้นก็เพียงเพื่อจะย้ำข้อเท็จจริง
 ที่ว่า แม้จะมีสติปัญญาสูงเพียงไร ปัญญาชนไทยก็ยังเขียน
 เกี่ยวกับปัญหาและประเด็นที่เหมาะสมตามวัฒนธรรมในอันจะ
 เขียนถึงเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องเขียนถึงสิ่งที่มีความสำคัญโดย
 ตัวของตัวเอง เท่าที่ปัญญาชนจะมองเห็นจากประสบการณ์
 ของตน หรือเท่าที่ปัญญาชนเห็นว่าสำคัญต่อการดำเนินการ
 ของสังคมของตน ปัญญาอันลึกล้ำและความไหวตัวไวทาง
 ปัญญาของปัญญาชนเพียงเท่านั้น ไม่อาจทำให้ปัญญาชน
 คิดว่าตนมีความสามารถพอจะก้าวข้ามเขตจำกัดแห่งความเข้าใจ
 กันทางวัฒนธรรมไปได้ ปัญญาชนอาจทำสิ่งที่กล่าวนี้ได้

ถ้า (สังคม) ต้องการ คือกล่าวโดยสรุป อาจเป็นนักคิดอิสระ (original) คนที่ขบปัญหาอันไม่เคยมีผู้ใคร่ขบมาก่อน และเป็นคนที่มีความสามารถจะสื่อความสำเร็จของตนให้ผู้อื่น (เข้าใจได้) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากคุณสมบัติข้อท้ายนี้เป็นสิ่งที่หาได้ยากในที่ทุกแห่ง จึงไม่ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อความหมายของคำว่า ปัญญาชน ซึ่งเสนอในที่นี้

ข้อพิจารณาอันเป็นนามธรรมนี้ กล่าวขึ้นเพื่อให้สภาพแวดล้อมของวิธีการเลือกประเด็นปัญหา เท่าที่ปรากฏในงานของปัญญาชนไทย ปัญหาลายประการที่ปัญญาชนเขียนถึงเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมของตน ไม่ว่าจะพิจารณาด้วยมาตรฐานอะไร เหตุฉะนั้น การให้ตัวอย่างจะทำให้ง่ายขึ้น ปัญญาชนให้ความสนใจอย่างลึกซึ้ง ช้าแล้วช้าเล่า ในงานเขียนของตน แก่ความจำเป็น ที่ว่าข้าราชการจะต้องสุจริตทางศีลธรรม และต้องมีความเสียสละ กับทั้งต้องมีความสามารถในอาชีพของตนด้วย แม้ว่าการตกเตือนเช่นนั้นจะเป็นประเพณีเก่าแก่ของประเทศไทย (อาจจะพบได้ในจารึกของพ่อขุนรามคำแหงเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๙) แต่การตกเตือนนี้ก็๕๔ เป็นสิ่งที่เหมาะสมเป็นพิเศษในประเทศไทยขณะนี้ ซึ่งได้

กลายเป็นสังคมที่ซับซ้อนยิ่งอย่างรวดเร็ว ทั้งยังมีงานตำแหน่งบริหารและวิชาการใหม่ๆ ซึ่งข้าราชการกำลังกระทำอยู่ (ดู Riggs 1966 และ Siffin 1966) เนื่องจากในเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมา ข้าราชการในระดับสูงบางคนถูกจับได้ว่าฉ้อราษฎร์บังหลวง และเนื่องจากไม่กี่เดือนที่ผ่านมาเอง พระมหากษัตริย์ของประเทศไทยได้ทรงตำหนิการฉ้อราษฎร์บังหลวงในวงการข้าราชการในที่สาธารณะ ปัญหา^{๕๔} จึงเป็นปัญหาที่ร้ายแรงและเป็นจริงอย่างเด่นชัด ประเด็นหนึ่งในบรรดาคำอ้อนวอนของปัญญาชน ซึ่งค่อนข้างจะใหม่อยู่เสมอสักหน่อย ก็คือขอให้ข้าราชการแสดงความสามารถทางวิชาชีพของตน ทั้งนี้เนื่องจากกำลังเกิดความสำนึกกันว่า ในปัจจุบัน การตัดสินใจของทางราชการมักจะมีราคาแพงเป็นอย่างยิ่ง ทั้งยังมีผลสืบต่อมาอีกนาน (การถมคลอง การสร้างโรงละครแห่งชาติ) และยังสำนึกกันอีกว่า ถ้าไม่รักษามาตรฐานอันสูงส่งไว้ ผลจะเป็นความหายนะ นอกจากนี้ ยังมีความสำนึกอีกว่า เนื่องจากข้าราชการย่อมกุมอนาคตของประเทศไทย และเนื่องจากประชาชนที่ให้ความสนใจ ย่อมเกือบจะไม่มีทางแก้ไขข้อตัดสินใจของข้าราชการเอาเลย จึงนับว่าเป็นการสำคัญ

ที่ข้าราชการจะต้องยึดมั่นในพันธะอันสูงส่ง (noblesse oblige) ซึ่งมีอยู่ในตำแหน่งของตนอย่างจริงจัง (การที่ปัญญาชนไทยปรารถนาที่จะให้คำเตือนเช่นนี้ก็เนื่องมาจากความคิดที่เกี่ยวกับพันธะอันสูงส่ง ซึ่งเห็นว่าปัญญาชนพึงต้องมีเช่นกัน) และด้วยเหตุผลดังที่ได้กล่าวนี้ ปัญญาชนได้อุทิศความใส่ใจอยู่ไม่น้อยในงานเขียนของตนให้แก่ลักษณะของการศึกษาในประเทศไทย ต่างเห็นกันว่าการศึกษาเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สำหรับดำเนินกิจการของสังคมสมัยใหม่อันซับซ้อน (ปัญญาชน) ได้ให้ความเอาใจใส่อย่างล้นเหลือแก่แบบของการศึกษาที่ใช้อยู่ การศึกษาแบบนั้นจะปรับปรุงให้ดีขึ้นได้อย่างไร ใครในบรรดาประชากรควรได้รับการศึกษาชนิดใด และปัญหาทำนองนี้

ในอีกด้านหนึ่ง ยังมีหลายภาค ในชีวิตของไทย ที่มีความสำคัญอย่างเห็นได้ชัด หรือแม้แต่อย่างน่าสนใจต่อสังคม แต่เนื่องด้วยเหตุผลหลากหลายมักจะถูกปัญญาชนไม่ไยดีเป็นต้นว่า ถ้าจะให้ตัวอย่าง เหตุการณ์ที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งซึ่งเกิดในประเทศไทย ช่วงระยะ ๑๐ ปีที่ผ่านมา ก็คือการเพิ่มจำนวนชาวต่างชาติอย่างน่าทึ่ง ชาวต่างชาติเหล่านี้ได้

แปรรูปภาวะทางสังคมและเศรษฐกิจของนครตามหัวเมืองจำ
 นวนหนึ่ง เช่นเดียวกับที่ได้เกิดขึ้นในส่วนใหญ่ของกรุงเทพฯ
 ทั้งนี้โดยการปรากฏตัวทางกายภาพเท่านั้น เมื่อยกเว้นข้อ
 เขียนในหนังสือพิมพ์ โดยผู้พิมพ์ผู้โฆษณาที่เด่นที่สุดของ
 ประเทศไทย (สยามรัฐ “ปัญหาประจำวัน” ๒๖ ธันวาคม
 ๒๕๑๐) และการประท้วงความประพฤติทางเพศของทหาร
 อเมริกักับหญิงไทยในที่สาธารณะ ซึ่งกระทำกันเป็นครั้ง
 คราวแล้ว ยังไม่มีการอภิปรายกันอย่างเปิดเผย เกี่ยวกับผล
 แห่งการปรากฏของสิ่งต่างตัวต่อสังคมไทย โดยเฉพาะใน
 ด้านพัฒนาการทางเศรษฐกิจและชีวิตนาครของสังคม มีข้อ
 บังคับทางกฎหมาย ซึ่งป้องกันการกระทำให้ มิตรต่างชาติ
 เสื่อมเกียรติโดยตรง (ดูข้างหน้า) แต่ข้อบังคับเหล่านั้นก็ไม่
 (รุนแรง) พอที่จะขัดขวางการอภิปรายและวิเคราะห์ประเด็น
 ดังกล่าว ถ้านักเขียนรู้สึกว่ประเด็นนั้นเป็นปัญหาสำคัญนอก
 จากนี้ ดังที่กรณีสยามรัฐได้แสดงให้เห็นแล้ว นักเขียนอาจ
 เลือกละเลยข้อบังคับนั้นเสียก็ได้ อีกกรณีหนึ่งที่มีลักษณะต่าง
 กันไปบ้าง แต่ก็สะท้อนให้เห็น (ประเด็น) ที่ปัญญาชนเลือก
 ที่จะเงี่ยบ นั่นก็คือความไม่ใส่ใจอย่างเห็นได้ชัด ต่อความ

เสื่อมแห่งปฏิปทาแบบชาวพุทธ ซึ่งอย่างน้อยก็อาจวัดได้ด้วย
จำนวนชายที่เข้าอุปสมบท จำนวนภุคฆ์ที่ประกอบศาสนกิจ
ในวันพระ ความยากลำบากของพระในเมือง ในการบิณฑ
บาตของชนชั้น ซึ่งหายากขึ้นอยู่เรื่อย ๆ ฯลฯ เช่นเดียวกับ
ปัญหาการปรากฏของสิ่งต่าง ๆ ในประเทศไทย ปัญญา
ชนไทยแต่ละคนก็พูดถึงปัญหาเหล่านี้อย่างอิสระและออกกรส
ออกชาติ แต่จะไม่ยกปัญหาเหล่านี้ขึ้นเสนอในที่สาธารณะเลย

ในท้ายที่สุด ยังมีบางภาคของชีวิตคนไทย ที่เมื่อมอง
โดยผิวเผินแล้ว ก็ดูคล้ายไม่น่าสนใจหรือมีความสำคัญน้อย
แต่กลับปรากฏในงานเขียนของปัญญาชนอยู่บ่อย ๆ หรือกล่าว
ถึงโดยละเอียด เสียจนกระทั่งเกิดมีความสำคัญขึ้น ในความ
คิดของผู้เขียนหรือผู้อ่าน แสดงได้โดยตัวอย่างคือ แนวคิด
ของเรื่องที่ปรากฏอยู่บ่อยที่สุดอย่างหนึ่งในนวนิยายและเรื่อง
สั้นไทยปัจจุบัน ก็คือการสมรระหว่างชายไทยและหญิงตะวันตก
ตก และความตึงเครียด อันเป็นผลมาจากเมียฝรั่ง และ
พวกญาติข้างผัวของหล่อน โดยเฉพาะแม่ผัว จากของนวนิ
ยายประเภทนั้น มักจะเป็นบ้านของชนชั้นสูงหรือชนชั้น
กลางค่อนข้างสูงเกือบตลอดไป ผัวไทยมักจะตกอยู่ในภาวะ

ความขัดแย้งระหว่างความภักดีต่อเมียและต่อแม่ เสียเกือบ
 ทุกเรื่อง และตัวแม่มักจะตกอยู่ในภาวะความขัดแย้งระหว่าง
 ความเป็นเจ้าเรือนที่ดี ความเห็นอกเห็นใจ และ ความหวง
 ความเหนงใจต่อลูกสะใภ้ ที่เข้มแข็ง มีความกรุณา แต่มี
 ความเป็นคนต่างชาติของหล่อนเข้ามารวมอยู่ด้วย ความเป็น
 อริของฝ่ายแม่มักจะมีความรู้สึกเหล่านี้อย่างหนึ่งหรือมากกว่า
 นั้นเป็นตัวแทนเสมอ คือความเหนงใจต่อการปฏิบัติตนแบบ
 ต่างชาติของลูกสะใภ้ ความเหนงใจต่อการที่สะใภ้แย่งความ
 รักไปจากลูกชาย เหนงใจสะใภ้ในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ของ
 สมัยนิยม และเป็นชนวนแห่งความขัดแย้งของคนต่างสมัย
 ควรจะกล่าวต่อไปด้วย ว่าความเห็นอกเห็นใจ และการต้อนรับ
 รับขับสู่ ฐานเจ้าเรือน ซึ่งทางฝ่ายแม่ผู้แสดงนั้น มักจะ
 เห็นกันว่าเป็นการแสดงออกซึ่งคุณสมบัติ ดังเดิมและแท้จริง
 ของคนไทย ในขณะที่เดียวกัน ความเป็นอริก็เป็นของ สมัย
 ใหม่ หรือเป็นสิ่งที่ติดตามสภาวะการณ์ของสมัยใหม่มาอย่าง
 หลีกเลียงไม่ได้ นักวิเคราะห์จะต้องมีคำถามเกี่ยวกับแนวคิด
 ของเรื่องว่า ทำไมจึงต้องเป็นลูกสะใภ้ต่างด้าวด้วยเล่า อย่าง
 แน่นอน จำนวนชายไทยที่ไปแต่งงานกับผู้หญิงฝรั่งนั้น ตาม

ที่เป็นจริงแล้ว มีอยู่น้อยมาก (คงจะไม่มากไปกว่า ๓๐๐ คนทั่วพระราชอาณาจักร) จนกระทั่งเราอาจคาดได้ว่า ทั้งนักเขียนและนักอ่านไทยส่วนใหญ่คงจะเปรียบตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์อย่างนั้นได้ลำบาก หรือไม่ก็คงจะมองเห็นความเกี่ยวข้องของสถานการณ์^๕กับชีวิตของตนได้ยาก อาจจะอธิบายการใช้ลูกสะไภ้เหม่^๕ได้ว่าเป็นวิธีการทางสุนทรียภาพ ซึ่งผู้เขียนอาศัย สำหรับก่อให้เกิดความรู้สึกไกลตัว ทางจิตวิทยา ต่อสภาพอารมณ์ ที่ลูกสะไภ้ไทยรู้สึกเป็นปกติ เมื่อต้องสัมพันธ์กับแม่ผัวไทยของหล่อน การใช้คนต่างชาติในนวนิยาย^๕นี้ ก็เพื่อบรรเทาปัญหาความสัมพันธ์แม่ผัวกับลูกสะไภ้ของไทย ซึ่งปวดร้าว แต่เป็นจริง ให้ดูไม่ร้ายแรงนัก อีกทั้งยังทำให้ปัญหานี้^๕พอจะรับไว้ (พิจารณา) ได้ (สำหรับผู้อ่านไทย) อีกด้วย แต่ทว่า เนื่องจากมีนวนิยายหลายเรื่อง ซึ่งตามความจริงแล้ว ล้วนบรรยายถึงลูกสะไภ้ไทย ต้องตกอยู่ในความลำบากแบบเดียวกันกับแม่ผัว คำอธิบายข้างต้น^๕นี้ จึงไม่ค่อยน่าเชื่อนัก อาจจะเป็นได้ว่าคำตามข้างต้นมีคำตอบง่าย ๆ แต่เพียงว่า แม้นวนิยายแบบนี้^๕จะไม่เป็นปกติ และไม่คอยลงรอยกับชีวิตจริง นักเขียนและ

ผู้อ่านไทยก็หลงใหลกับสิ่งที่ตัวนักฝันเอาเอง ว่าเป็นคุณลักษณะอันพิลึกของการแต่งงานระหว่างไทยกับฝรั่ง ยิ่งกว่านั้นเนื่องจากมีแนวโน้มว่าในบรรดาคนจำนวนไม่เท่าไร ที่แต่งงานกับแหม่มนั้น มักจะมาจากสถานะและภูมิหลังที่สูงยิ่งขนาดเป็นเชื้อพระวงศ์ก็มี จึงน่าจะเป็นได้ ว่าผู้อ่านได้รับความสนุก จากการได้รู้เรื่องส่วนตัว อันเป็นปัญหาของมนุษย์ อันเกิดกับผู้นำของสังคม แม้ว่าปัญหานั้นจะถูกเขียนในรูปเรื่องเรีงรมย์ก็ตาม

ที่ได้อภิปรายแนวคิดสองสามอย่างที่ปรากฏในงานเขียนของปัญญาชนไทยนั้น ก็เพียงเพื่อจะเป็นตัวอย่างให้เห็นถึงวิธีการเลือก (ปัญหา) ในการทำงานของปัญญาชนไทย และเพื่อแสดงว่า (ปัญหานั้น) เชื่อมโยง หรือไม่เชื่อมโยง กับปัญหาสำคัญบางประการของสังคมไทยอย่างไร ยังมีแนวคิดและรูปแบบทางปัญญาอีกหลายอย่าง ที่อาจจะอ้างถึงได้ คือ ข้อเขียนที่สรรเสริญความงามของธรรมชาติ นวนิยาย และเรื่องสั้นอิงพุทธธรรม ซึ่งพยายามแสดงว่าคำสอนของพุทธศาสนานั้น อาจใช้ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน ข้อเขียนเชิงเสียดสีที่เข้มข้น ซึ่งเน้นเรื่องท่าทีและการแสเสร้าง

ของนักแสงเกียรติยศหน้าตาของไทย บทความและนวนิยาย
อิงประวัติศาสตร์ อันบรรยายถึงความสำเร็จของพระเจ้าแผ่นดิน
ดิน หรือขุนนางคนใดคนหนึ่ง หรือบรรยายถึงชีวิตในราช
สำนัก ด้วยสำนวนลีลาแบบคนธรรมดาเป็นอย่างยิ่ง นวนิยาย
ที่เกี่ยวกับ *แนวการครองชีวิต* และการปรับปรุงตนเอง
(หนังสือที่ขายในท้องตลาดที่ขายดีที่สุดที่สุดในประวัติศาสตร์ประ
เทศไทยคือเรื่อง *วิเศษนะมิตรและจุใจคน* ของเตล คาร์เน
กิ ซึ่งมีคำแปลอยู่ถึง ๕ ฉบับ) ข้อเขียนเชิงวิชาการและเชิง
ราชการ เกี่ยวกับปัญหาสังคม เช่น อาชญากรรม รัฐประ
ศาสนศาสตร์ การพัฒนาเศรษฐกิจ ฯลฯ วรรณกรรม
กรรมมาชีพ ที่เพิ่งเกิดขึ้น ซึ่งบรรยายถึงความสุขความ
ทุกข์ ทั้งของชาวนาและคนจนในนคร นวนิยายและเรื่องสั้น
แบบ *บางกะปิ* ซึ่งเป็นนิยายเร่ร่อนประเภทที่เกี่ยวกับ
ความตึงเครียดและความเจ็บปวดทางอารมณ์ของผู้ดิ้นรนใหม่
nouveau riche ของกรุงเทพฯ ข้อเขียนของข้าราชการฝ่าย
ทหาร ซึ่งกระบอกเสียงของรัฐบาลเป็นผู้ผลิต อาจจะแสดง
(ลักษณะของข้อเขียนเหล่านี้) ได้อย่างดีเยี่ยม ในบทความ
รวมที่ชื่อว่า *ประชาธิปไตยแบบไทย วรรณกรรมแบบใหม่*

แสดงความรักทางเพศซึ่งยำในเรื่องความขัดแย้งและการตัดสินใจทางอารมณ์ กับความเพลิดเพลिनทางกาม(แนวสุดท้ายนี้มีความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์กับวรรณคดีทางเพศแบบเก่า ซึ่งเขียนในราชสำนัก ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗-๑๙ วิทยากรคนหนึ่งผู้เจนจัดในวรรณคดีของตะวันตกเป็นอย่างดี อ้างว่าวรรณกรรมชนิดนี้ เป็นผลงานที่เป็นอิสระของไทยเองเพียงชั้นเดียวที่อุทิศให้แก่โลก) ดังที่ได้กล่าวแล้ว การอ้างแนวคิดเหล่านี้ ก็เพียงเพื่อแสดงตัวอย่างกิจกรรมทางปัญญาของไทย ซึ่งมากมายและหลากหลาย ในขณะเดียวกันควรจะต้อยำด้วยว่า แม้จะมีความมากมายหลากหลายนี้ ในทางแง่คิดแล้ว ไม่สะท้อนลักษณะอันรุ่มรวยและซับซ้อนของสังคมไทยทั้งหมด ปัญญาชนไทยนั้น เห็นได้ชัดว่าเป็นกลุ่มคนจำนวนน้อย ที่เสนอความคิดแก่ผู้ฟัง (ผู้อ่าน ผู้ชม) จำนวนน้อย ในหมู่ชนชั้นชนิตเดียวของสังคมทั้งหมดของตน กล่าวโดยเชิงเปรียบ และผลงานของปัญญาชนจึงสะท้อนข้อจำกัดเหล่านี้้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นักเขียนนวนิยายในกรุงเทพฯ คนหนึ่ง ซึ่งมีภูมิหลังของชาวนา เขียนงานอันละเอียดอ่อน เกี่ยวกับชาวนา หาได้มีชาวนาอ่านงานของเขา

ไม่ (อาจจะยกเว้นญาติและครูประจำตำบลของเขา) หากมี
 แต่ชาวนาครูผู้ปรีชาเยี่ยงเขาเท่านั้น ที่ปรารถนาจะรู้เรื่อง
 (ชาวนา) หรืออยากได้รับความสนใจแนวคิดอันเกี่ยวกับ
 ชาวนาชนบท อันเป็นแนวคิดซึ่งสร้างขึ้นอย่างประณีต เพื่อผู้
 อ่านประเภทนี้ มิใช่เพื่อชาวนาชนบท ในทำนองเดียวกัน เรื่อง
 สั้นแบบ บางกะปิ ก็เขียนขึ้นโดยนักเขียน ผู้ดรุณใหม่
 เพื่อหญิงผู้ดรุณใหม่ ซึ่งกำลังเผชิญปัญหาของผู้ดรุณใหม่
 ประเด็นอยู่ที่ว่างานของปัญญาชนไทยมักจะมีลักษณะเด่นที่
 ความแตกต่างอย่างย่อยในทางวัฒนธรรม (cultural
 parochialism) ในระดับใดระดับหนึ่ง ความแตกต่างย่อยนี้
 มีรากฐานอยู่บนสถานะเฉพาะทางสังคมของปัญญาชน แต่
 สถานะนี้ถูกจำกัดตัว (ให้แคบ) อยู่ ปัญญาชนอาจจะ เข้า
 ถึงได้ง่าย น่าเชื่อ และแสดงความคิดได้กระชับ กว่าคนไทย
 อื่นๆ แต่ก็ไม่จำเป็นว่าปัญญาชนจะต้องรอบรู้หรือมีประสบ
 การณ์มากกว่าไปด้วย เนื่องจากโดยการนิยามแล้ว ปัญญาชน
 ย่อมเป็นกลุ่มชนชั้นผู้นำ งานเขียนของปัญญาชนจึงเป็นตัว
 แทนของสิ่งที่ผู้นำไทยคิดว่าสำคัญ ในความคิดของชาวไทย
 มากกว่าที่จะเป็นตัวแทน (ความคิด) ของคนไทย

การจะกำหนดลงให้แน่ว่า บุคคลที่อ่านงานเขียนของ
 ๕ ๕
 บัญชาชน หรือรู้จักความคิดหรือตัวบัญญัติ เป็นใครนั้น
 ทำไม่ได้ แต่ตัวเลขต่อไปนี้จะช่วยให้ได้ภาพในมุมมองกว้างของ
 องค์ประกอบของกลุ่มผู้มีการศึกษา สถิติผู้อ่านออกเขียนได้
 ในประเทศไทยตามทางราชการ ซึ่งอาศัยความสามารถในการ
 อ่านและเขียนชื่อตนเองเป็นมาตรฐานนั้น คือร้อยละ ๗๑
 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ ๑๙๖๕) ส่วนความสามารถในการ
 อ่านออกเขียนได้ ซึ่งใช้การได้จริง ๆ นั้น คงจะประมาณ
 ครึ่งหนึ่งหรือสองในสามของตัวเลขดังกล่าว อันเป็นผลที่ได้
 มาจากประมาณประชากร ผู้มีทางที่จะอ่านหนังสือ (ผู้ที่มี
 อายุเกิน ๑๐ ขวบ) ในหมู่ประชากร ๗.๕ ถึง ๑๐ ล้านคน
 ในจำนวนนี้ ๑๓๐,๐๐๐ คนสำเร็จการศึกษาเทียบเท่ามัธยม
 ศึกษา และอีก ๕๘,๐๐๐ (๐.๖% ของจำนวนประชากร
 ทั้งหมด) คน สำเร็จการศึกษาจากระดับมหาวิทยาลัย จำนวน
 ประชากร ๑๘๘,๐๐๐ เป็นขุมกำลังที่บัญญัติชนในปัจจุบัน
 อาจจะสามารถอ่านได้ ในจำนวนนี้ ข้าพเจ้าประมาณว่าอย่างมาก
 จะมีผู้ใหญ่ประมาณ ๓๕,๐๐๐ คน ที่อ่านหนังสือเพื่อการ
 เสริมสร้างทางวัฒนธรรม หรือปัญญา อย่างไรก็ตาม ควรย้ำ

ในที่นี้คว่ำว่า กิจกรรมทางการศึกษาและความกดดัน (เพื่อขยาย) การศึกษาในประเทศไทยนั้น มีอัตราเร่งสูงขึ้นอย่างน่าอัศจรรย์ เป็นต้นว่าในบรรดามหาวิทยาลัยทั้งแปดของไทยนั้น มีมหาวิทยาลัยถึง ๓ แห่งที่เพิ่งตั้งขึ้นในระยะเวลาที่ผ่านมาเพียง ๓ ปีเท่านั้น เหตุฉะนั้น ภายในระยะเพียง ๑๐ ปี ข้างหน้า ตัวเลขของผู้อ่านของปัญญาชนอาจจะเติบโตสูงขึ้นถึงครึ่งล้านก็ได้ ยิ่งกว่านั้น เนื่องจากปัญญาชนหลายคนเขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์รายวัน และมีรายการประจำทางวิทยุหรือโทรทัศน์ ในโอกาสบางอย่างปัญญาชนเหล่านั้นอาจจะส่งความคิดของตนให้แก่คนได้ถึง ๑ หรือ ๒ ล้านคนก็ได้

ปัญหาอีกเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับประเด็นผู้อ่านผู้ฟังก็คือ ปัญหาซับซ้อนเกี่ยวกับนิสัยการอ่านของคนไทย และลักษณะกับประเพณีของอุตสาหกรรมการพิมพ์ในประเทศไทย มีข้อพิจารณาสองข้อที่สำคัญยิ่งในแง่หนึ่งคือ (๑) แม้ว่าการเขียนและโรงเรือนตามวัดจะมีอยู่ในประเทศไทยกว่า ๗๐๐ ปีแล้ว การพิมพ์มิได้เข้ามาสู่ประเทศนี้จนเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๘ นั้นเอง (๒) ตั้งแต่นั้นมา คงจะมีหนังสือไม่เกิน ๑๕๐,๐๐๐ เรื่องที่ได้ตีพิมพ์ขึ้นในภาษาไทย ตัวเลขนี้หมายถึงสิ่งพิมพ์

ทุกชนิด ที่ปรากฏแก่สาธารณชน ทั้งนวนิยาย ธรรมบรรยาย ทางพุทธศาสนา ตำราโหราศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หนังสืออ้างอิง วารสารเกี่ยวกับการค้า ตำราเรียน หนังสือแจกงานศพ (ในปัจจุบัน หนังสือประเภทนี้มีประมาณ ๓๐% ของหนังสือที่พิมพ์ขึ้นทั้งหมด) หนังสือต่อต้านคอมมิวนิสต์ ฯลฯ ตามกฎหมายถือว่า หอสมุดแห่งชาติจะต้องได้รับหนังสือสองเล่มจากหนังสือทุกเรื่อง^๕ ที่ตีพิมพ์ขึ้นในราชอาณาจักร หนังสือที่หอสมุดแห่งชาติมีอยู่ (ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด ๑๘๐,๐๐๐ เล่ม บังเอิญมิใช่ เรื่อง กว่าเสีย^๕ หนึ่งของจำนวนนี้เป็นหนังสือดำตีพิมพ์^๕ และกว่าหนึ่งในสามเป็นภาษาต่างประเทศ) นี้ชี้ให้เห็นว่ากว่าครึ่งหนึ่งของหนังสือตีพิมพ์ขึ้นในประเทศไทย นับแต่ พ.ศ. ๒๓๗๘ เป็นต้นมานั้น^๕ เพิ่งตีพิมพ์เมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ นี้เอง ในไม่กี่ปีที่ผ่านมาจำนวนหนังสือที่ตีพิมพ์ขึ้นมีอัตราเพิ่มอย่างรวดเร็ว เหตุฉะนั้น ตัวเลขล่าสุดตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ จนถึง ๒๕๐๗ จึงแสดงการเพิ่มหนังสือซึ่งตีพิมพ์ขึ้นโดยนับตามชื่อ ดังนี้ ๑,๐๖๒ ๒,๑๓๓ และ ๔,๑๙๘ ถ้าคำนวณตามความแตกต่างในเรื่องจำนวนประชากรและผู้อ่านออกเขียนได้แล้ว ตัวเลขท้ายนี้อาจเปรียบ

ได้อย่างดีกับจำนวนหนังสือ ๓๐,๐๕๐ เรื่องที่พิมพ์ขึ้นใน
สหรัฐเมื่อปีกลายนี้

ถึงแม้ว่าจะมีการเพิ่มขึ้นนี้ แต่ก็ยังมีความจริงอยู่
อย่างหนึ่งคือ ประเทศไทยนั้นแตกต่างจากประเทศ เช่น
อินโดนีเซีย หรือ ญี่ปุ่น กล่าวคือ มิได้เป็น ชาตินักอ่าน
ถือกันว่าหนังสือนี้เป็นสิ่งฟุ่มเฟือย ราคาแพง และไม่ได้
ถือกันว่าเป็นสิ่งสำคัญในขบวนการการศึกษา เหตุฉะนั้น
ในมหาวิทยาลัยไทยส่วนใหญ่ นักศึกษาจึงต้องอาศัยประเพณี
การสั่งสอนด้วยปากจากคำบรรยายเกือบจะสิ้นเชิง ชั่วโมงบรรยาย
ตามปรกตินั้นอยู่ในราว ๒๐-๒๕ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ มี
นักเรียนที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยชั้นดีที่สุดของประเทศ
ไทย เคยอ่านหนังสือไม่เกิน ๔ เล่ม ตลอดเวลาที่ศึกษาใน
ชั้นปริญญาตรี และหนังสือเหล่านั้นเป็นภาษาอังกฤษที่อ่านก็
เพราะจำเป็นสำหรับการสอบภาษาต่างประเทศ ตามข้อบังคับ
มีมหาวิทยาลัยของไทยแห่งหนึ่ง ซึ่งไม่มีห้องสมุดเลย ความ
ไม่สนใจใฝ่ดีต่อหนังสือนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากจารีตแห่ง
อุตสาหกรรมการพิมพ์ของไทยด้วย การพิมพ์ในประเทศไทย
ไม่มีประเพณีแห่งช่างฝีมือ และด้วยเหตุดังนั้น จึงขาดความ

สำนัก ในความสำคัญของความดีเด่นในด้านการตรวจแก้ และความมั่งคั่งซึ่งเป็นสิ่งที่เรารู้จักกันในโลกตะวันตก นับแต่สมัยยุคเทนเบิร์กแล้ว เหตุฉะนั้น สำนักพิมพ์ส่วนใหญ่ของไทยจึงไม่มีตำแหน่งบรรณาธิการที่คอยตรวจแก้หลักภาษาหรือถ้อยคำสำนวน ไม่มีผู้ตรวจแก้ตัวอักษร ผู้จัดหน้า ผู้ทำสารบัญขึ้นเรื่อง และไม่ใช่ว่าผู้พิจารณาต้นฉบับว่าจะรับพิมพ์หรือไม่เลย ผลจากการขาดตำแหน่งเหล่านี้อาจจะน่าตกใจไม่น้อย วิทยาการของข้าพเจ้าผู้หนึ่ง ซึ่งได้รับการศึกษาในสหรัฐ และเคยชินกับความคิดที่มี ใบแก้คำผิด อยู่ด้วย ยืนยันว่าการพิมพ์หนังสือเล่มหนึ่งของเขา ครึ่งที่สอง นั้นต้องรวมบัญชีคำพิมพ์ผิดไว้ด้วย ผลที่ออกมาคือ ข้อความในหนังสือมี ๒๐๗ หน้า และมีใบแก้คำผิด ๑๔ หน้า

พัฒนาการ ในด้านสัญลักษณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้น ไม่นานสองประการ ส่อให้เห็นว่าอาจจะมีเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นด้านความสนใจหนังสือในหมู่สาธารณชน ประการแรกหนังสือกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งสถานะ (status symbol) ยิ่งขึ้นทุกที เพราะเมื่อนักเรียนที่กลับจากต่างประเทศได้รับตำแหน่งสำคัญ ในวงการรัฐบาลมากขึ้น มักจะตกแต่งที่ทำงานของตนด้วย

ตำราที่^{๔๕}ชอมาจากต่างประเทศ ข้าราชการชั้นสูงบางคนถึงกับ
 ประชันกัน ในเรื่อง จำนวนหนังสือ ซึ่งสะดวก เอี่ยมอ่องหุ้มปก
 กับฝุ่นที่^๕ตนมียู่บนหิ้ง แม้ว่าแรงจูงใจที่^๕ทำเช่นนั้นเห็นได้ชัดว่า
 ต้องการจะยืนยันสถานะทางสังคมของตน แต่บางครั้งหนังสือ
 เหล่านั้นก็ถูกหยิบไปอ่านบ้างเหมือนกัน ยิ่งกว่านั้น การเชื่อม
 ความสำคัญของหนังสือและอำนาจ (อันเป็นการขยายจากการ
 เชื่อมตามประเพณีของไทยระหว่างความรู้กับอำนาจ Hanks
 1958 และ Morsel 1968) ก็ยังไม่สูญหายไป^๕ในหมู่ลูกน้อง
 และผู้มาเยือน ประการที่สอง ดูเหมือนจะมีความเปลี่ยนแปลง
 ที่พอมองเห็น ได้ในค่านิยม การที่คนไทย ไซ้และ เก็บหนังสือ
 トラバจนถึงเมื่อประมาณเมื่อ ๑๐ ปีที่แล้วมานี้เอง จะไม่มีวัน
 ได้พบหนังสือในบ้านหรือที่ห้องสมุด ในสภาพอื่นใดเลย นอก
 จากในตู้ลิ้นประแจ การลิ้นประแจนั้น ก็เพื่อกันขโมยและ
 การหุ้มห่ออย่างมิดชิด ก็เพื่อกันมิให้หนังสือถูกแมลง หรือฝุ่น
 ทำให้เสียหาย ในขณะที่การกระทำ^๕นี้ส่อไปในทางที่ว่าคนไทย
 มีความรู้สึกทนุถนอมสิ่งที่มีค่าอย่างสูง (ก่อน พ.ศ. ๒๓๗๘
 หนังสือ^๕นั้นไซ้เขียนกับมือ ฉะนั้น จึงมีราคาแพง) แต่ก็ยังมี
 ความหมายว่า ไม่อนุญาตให้ผู้อื่นได้ใช้หนังสือเหล่านั้นด้วย

นอกเสียจากเจ้าของ ในบ้านคนไทยเด็กจะต้องขอกุญแจเสีย
ก่อนที่จะอ่านหนังสือ และด้วยเหตุดังนี้ จึงเท่ากับสร้างระบบ
ความสัมพันธ์ในสังคมที่ออกจะซับซ้อน จากความอยากรู้
อยากเห็นทางปัญญาอย่างง่าย ๆ นี้เอง วิทยากรคนหนึ่งได้
กล่าวถึงการอ่านหนังสือของเขาเมื่อเป็นเด็ก ว่าต้อง ขโมย
หนังสือจากตู้หนังสือคุณพ่อ เมื่อคุณพ่อออกจากบ้าน มาอ่าน
ในไม้ที่ผ่านมานี้ วิธีการเช่นนี้เริ่มจะเปลี่ยนแปลงบ้าง
ตามครอบครัวก็เริ่มเก็บหนังสือบนหิ้งเปิด หรือมีฉนวนกัน
กระจกที่ไม่ลั่นประแจ หนังสือส่วนใหญ่ในตึกหอสมุดแห่ง
ชาติหลังใหม่ และในห้องสมุดมหาวิทยาลัยหรือโรงเรียนจะ
ตั้งเรียงอย่างมีระเบียบบนหิ้งเปิด บรรณารักษ์หลายคนได้
รายงานว่าจำนวนหนังสือที่ถูกนำไปอ่านเพิ่มขึ้นอย่างมาก และ
เมื่อได้รับอนุญาตก็จะยืมออกไป (ห้องสมุดไทยส่วนใหญ่ยัง
เป็นห้องสมุดชนิดไม่มีการยืมออกอยู่)

ข้อบังคับทางการเมืองต่อกิจกรรมทางปัญญา

ในอีกแง่หนึ่งซึ่งแตกต่างจากที่ได้กล่าวแล้วโดยสิ้นเชิง
อันจะมีอิทธิพลต่อบทบาทของปัญญาชนในสังคมนั้นเป็นข้อ

จำกัดทางการเมือง วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ที่มีต่อ เสรีภาพ และความ ซื่อตรง ต่ออาชีพ ของปัญญาชนเอง ควรย้าไว้ในที่นี้ด้วยว่า สำหรับปัญญาชนส่วนใหญ่แล้ว ข้อ จำกัดเหล่านี้ นับเป็นการคุกคามตน แต่มิใช่เพราะข้อจำกัด เหล่านี้ไม่ยุติธรรมหรือเป็นไปตามอำเภอใจ (ของคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง) แต่เป็นเพราะข้อจำกัดเหล่านี้ทำให้ ปัญญาชนต้องอุทิศทั้งเวลาและแรงงานจำนวนมากเหลือคณนา ไปสำหรับการสอบวัดเขตจำกัดของตน และต้องคอยกังวล อยู่ว่าคนอื่นจะตีความคำพูดของตนว่าอย่างไร ในขณะที่เดียวกัน ปัญญาชนบางคนกลับชอบข้อจำกัดเหล่านี้ เพราะเป็น การปล่อยให้ตนได้เล่นเอาเถิดเจ้าล่อกับฝ่ายบ้านเมือง อันเป็น วิถีแบบไทยซึ่งก่อนจะพิศดาร และด้วยการเล่นเอาเถิดนั้นก็จะได้มีชื่อเสียง เนื่องจากเป็นผู้กล้าหาญและมีความคิดอ่าน

ในบรรดาข้อจำกัดทั้งสามนั้น ข้อจำกัดทางการเมือง คงจะเป็นภาระอันยังความหนักใจให้น้อยที่สุด อาจจะเป็น เพราะข้อจำกัดเหล่านี้คลุมเครือและเกิดขาด ประเทศไทย ตกอยู่ภายใต้การประกาศกฎอัยการศึกตลอดมา นับแต่ พ.ศ. ๒๔๐๐ ที่แรกนั้น การประกาศกฎอัยการศึกเกิดจากความ

จำเป็นรีบด่วนในการรัฐประหาร แต่ก็ยังคงประกาศใช้ต่อมา โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะรักษาประสิทธิภาพ และเสถียรภาพทางการเมือง กฎอัยการศึกถูกนำไปใช้ในปัญหาการกบฏของพวกคอมมิวนิสต์ในลักษณะผิวเผินที่สุดเป็นครั้งแรก “ประกาศคณะปฏิวัติ” ฉบับที่ ๑๗ อันเป็นเอกสารพื้นฐานของกฎอัยการศึก กล่าวถึงข้อจำกัดที่มีต่อเสรีภาพทางปัญญาอย่างโจ่งแจ้งว่า

ข้อ ๒. หนังสือพิมพ์ใดโฆษณาข้อความ มีลักษณะดังต่อไปนี้

(๑) ข้อความซึ่งเป็นการละเมิดต่อพระมหากษัตริย์ หรือเป็นการกล่าวร้าย เสียชื่อเสียง ประมาทดูหมิ่น หรือเหยียดหยาม พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

(๒) ข้อความซึ่งเป็นการกล่าวโทษ เสียชื่อเสียง หรือเหยียดหยามประเทศชาติ หรือปวงชนชาวไทยเป็นส่วนรวม หรือข้อความใดๆ ที่สามารถจะทำให้ต่างชาติเสื่อมความเชื่อถือไว้วางใจในประเทศไทย รัฐบาลไทย

หรือคนไทยโดยทั่วไป

(๓) ข้อความซึ่งเป็นการกล่าวร้าย เสียชื่อเสียงหรือเหยียดหยามรัฐบาลไทย หรือกระทรวง ทบวงกรม ในรัฐบาล อย่างเคลือบคลุม โดยไม่แจ้งให้เห็นว่าได้ทำผิดในเรื่องใด

(๔) ข้อความ ซึ่งเป็นการแสดงอย่างเคลือบคลุมว่า ได้มีความเสื่อมโทรม เลวทราม หรือผิดร้ายเสียหายในรัฐบาล หรือกระทรวง ทบวง กรม ในรัฐบาล โดยไม่แสดงว่าเป็นเรื่องใด ข้อใด

(๕) ข้อความซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เกิดความนิยมในลัทธิคอมมิวนิสต์ หรือพอเห็นได้ว่าเป็นกลอุบายของคอมมิวนิสต์ เพื่อก่อกวน หรือบ่อนทำลายความมั่นคงของประเทศ

(๖) ข้อความซึ่งเป็นที่แจ้ง ในลักษณะ ที่อาจทำให้ประชาชนเกิดความตื่นตกใจ หรือวิตกกังวลหรือเกิดความหวาดกลัว หรือข้อความในลักษณะซึ่งเป็นการปลุกปั่น หรือยุยงให้เกิดความไม่สงบ หรือขัดต่อความ

สงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือ
ข้อความทำนาย ในทางที่อาจก่อให้เกิดความวิตก กังวลแก่
ประชาชนในโชคชะตาของบ้านเมือง

(๓) ข้อความซึ่งใช้ถ้อยคำหยาบคาย เป็น
ทางให้เสื่อมเสียศีลธรรมหรือวัฒนธรรมของชาติ

(๔) ข้อความซึ่งเป็นความลับของทางราชการ
ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจตัดเตือนหรือยึดหนังสือพิมพ์
นั้นทำลายเสีย หรือสั่งถอนใบอนุญาต ผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา
บรรณาธิการ หรือเจ้าของหนังสือพิมพ์นั้น

แม้จะใช้น้ำเสียงไว้อำนาจ ที่จริงแล้ว เมื่อกล่าวโดย
เชิงเปรียบเทียบ คำสั่งเหล่านี้ก็มีผลทางสังคมและปัญญาอยู่น้อย
ในเบื้องต้นการก้าวก้าวและแซกแซงของตำรวจนั้นไม่ค่อยจะ
ได้ใช้เท่าใดนัก และในกรณีนี้ครั้งหนึ่งที่ตำรวจใช้อำนาจนั้น
ก็เนื่องมาจากเหตุผลที่ว่าได้มีการหมิ่นประมาทบุคคลหรือไม่ก็
เนื่องมาจากความต้องการ ของนายทหาร บางคนที่จะ แก่แก่น
กันเป็นส่วนตัว ปัญหาที่เกี่ยวกับอุดมการณ์หรือการเมืองนั้น
ส่วนใหญ่แล้วไม่มีมาข้องเกี่ยวเลย นอกจากนั้น การเปรียบเทียบ

เทียบหนังสือพิมพ์ไทยก่อนการประกาศใช้กฎอัยการศึก ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ และแปดปีหลังจากนั้น คือใน พ.ศ. ๒๕๐๘-๙ ชูให้เห็นว่า ไม่มีข้อแตกต่างที่สำคัญในด้านปริมาณของข้อวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองเลย ยกเว้นข้อวิจารณ์สองอย่าง ซึ่งลดลงอย่างเด่นชัด คือข้อวิจารณ์เกี่ยวกับสหรัฐและข้อโจมตีบุคคลในวงการสาธารณะ โดยออกชื่อเสียงเรียงนาม ซึ่งทั้งสองอย่างนี้กลดน้อยลงอย่างชัดเจนแน่นอน เหตุผลอธิบายการนิยมซับซ้อนเป็นอย่างยิ่ง และจะเกี่ยวข้องกับการอยู่หรือไม่อยู่ของนักการเมืองบางคน กับเสถียรภาพและความคล่องตัวในการเปลี่ยนแปลงของปัญหาของสังคม มากกว่าที่จะเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ว่า มีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๗ หรือไม่มีในขณะเดียวกัน อำนาจของประกาศฉบับนี้ในการปรามนักเขียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการปลุกฝังความสำนึกในการเซนเซอร์ตนเองอย่างรัดกุม ก็เป็นสิ่งที่ไม่ควรจะมองข้ามไป วิทยากรซึ่งมีความเห็นเป็นปฏิปักษ์ต่อฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายปกครองชี้ให้เห็นว่า ตนจะไม่กล้าตีพิมพ์ข้อสังเกตเหล่านั้นเลย เนื่องจากเกรงว่าไม่ตนเองก็ผู้พิมพ์อาจถูกจำคุกได้ ที่พบบ่อยกว่านั้นก็คือ คำอธิบายที่ว่าไม่ต้องการทำให้

พิมพ์ของตนตกอยู่ในสภาพยุ่งยาก ตนจึงสละข้อเขียนของตน
 ควรจะบันทึกไว้ด้วยว่า ได้พบเพียงสองกรณีเท่านั้นที่ผู้พิมพ์
 ได้ปฏิเสธไม่พิมพ์ต้นฉบับ โดยอ้างความวิตกกังวลว่าข้อความ
 นั้นจะพาตึงไปถึงความยุ่งยากทางการเมือง แต่ความหมาย
 ที่ปรากฏจากภายนอกเท่านั้น หลังจากที่ได้ฟัง ความกลัว
 ที่รู้สึกกันอยู่ นีมาหลายเดือน ข้าพเจ้าก็ทาบตามเพื่อนไทย
 ที่สนิทยึงคนหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าได้รู้จักมาสิบปี และเป็นผู้ที่ผมเชื่อ
 รู้กันทั่วไปว่า เคยถูกตำรวจ บีบคั้นเนื่อง จากงานเขียน ของตน
 โดยขอ ความช่วยเหลือจาก เขาให้ แจ้งต้น ฉบับที่มีความยาว
 ขนาดพอเป็นบทความได้สักห้าชิ้นอันเกี่ยวกับเรื่องที่ ผู้เขียน
 ต้องการจะเขียนแต่ก็กลัวไม่กล้าเขียนในบรรยากาศทางการเมือง
 ของปัจจุบัน ข้าพเจ้าแจ้งว่า ข้าพเจ้าจะจ่ายเงินค่าเขียน
 ๓๐๐ บาทต่อต้นฉบับทุกชิ้น (ประมาณ ๑๕ เหรียญ อัน
 เป็นอัตราที่สูงกว่านักเขียนมีชื่อจะพึงได้เล็กน้อย) ข้าพเจ้า
 จะแปล และพิมพ์บทความเหล่านั้นในสหรัฐโดยให้ชื่อว่า
 วรรณกรรมใต้ดินของประเทศไทย เราตกลงกันว่าเกียรติ-
 ยศที่ได้จากการพิมพ์งานแพร่หลายไปทั่วนานาชาติ ค่าเรื่อง
 และโอกาสที่จะโจมตีระบบปกครองของไทยโดยเสรี ควร

เป็นแรงกระตุ้นที่เพียงพอแก่คนหลายคน ในขณะที่เดียวกัน
 เรารู้สึกว่า ขบวนการแปล การใช้นามปากกา และชื่อเสียง
 ของเพื่อนข้าพเจ้าที่เป็นปฏิปักษ์กับฝ่ายปกครองก็ควรจะเป็น
 การเพียงพอที่จะขจัดความกลัวว่าจะถูกจับได้ หรือกลัวว่า
 ข้าพเจ้าอาจเป็นคนขององค์การศูนย์ข่าวกรองของสหรัฐ หรือ
 เป็นคนที่รัฐบาลไทยจ้างให้ทำงาน หลังจากที่ไต้มีผู้แสดง
 ความสนใจอยู่มากมาย ข้าพเจ้าได้รับสัญญาอย่างเปิดเผย
 สามรายว่าจะส่งต้นฉบับให้ และหลังจากข้าพเจ้าได้กระตุ้น
 เตือนด้วยความห่วงใย ข้าพเจ้าไม่เคยได้รับต้นฉบับสักชิ้น
 เดียว หลังจากนั้น เมื่อข้าพเจ้าบรรยายประสบการณ์ครั้ง
 แก้วทยาการสนทนากับคนหนึ่ง เขาบอกว่า “ผมยังแปลกใจ
 คุณจริง เมื่อคุณเคยอยู่เมืองไทยมานานถึงเพียงนี้ คุณ
 ยังมาถือคำพูดของเราเป็นจริงเป็นจังไปอีก เรื่องที่
 เกี่ยวกับกล่าวอ้างการเมืองกับเรื่องประกาศคณะปฏิวัติ
 ฉบับที่ ๑๓ นี้ ไม่มีอะไรเลย นอกจากว่าเป็นการแก้ตัว
 ของคนไทยอย่างง่าย ๆ เพราะความเกียจคร้านเท่านั้น”

ที่มีความหมายมากกว่าปัญหาด้านการเมืองเป็นอันมาก
 ได้แก้ไขจำกัดเสรีภาพทางปัญญาอันเนื่องด้วยวัฒนธรรมและ

ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ในที่นี้เราพิจารณาถึงผล คำว่า อ่าง
 นั้นไม่ควรมองผ่านไปง่าย ๆ ปัญหาเกี่ยวกับการเซ็นเซอร์
 ไม่ว่าโดยรัฐบาลผู้พิมพ์จำหน่าย หรือโดยผู้เขียนเองมักจะถูก
 วิทยาการเกือบทุกคนยกขึ้นมา และหลายคนได้ชี้ให้เห็นว่า
 การเซ็นเซอร์ได้กลายเป็นคำแก้ตัวที่แพร่หลายในหมู่ปัญญาชน
 ไทยปัจจุบัน เสียจนกระทั่งนักเขียนบางคนใช้คำนี้เพียงเป็นข้อ
 แก่ตัวให้แก้ความไม่สามารถ หรือความเกียจคร้านของตน
 เท่านั้น วิทยาการเหล่านั้นชี้ว่ามีหนทางที่จะหลบหลีกประกาศ
 คณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๗ โดยอาศัยเรื่องเชิงซ้ำชั้น เชิง
 สัญลักษณ์ เชิงเกินจริง เชิงแฝงความหมาย และยังกล่าวว่า
 ในบางกรณี ประกาศฉบับที่ ๑๗ อาจเป็นแรงกระตุ้นให้นำ
 สิ่งใหม่และความนึกคิดทางปัญญามากได้ ที่สำคัญที่สุด
 วิทยาการเหล่านั้นชี้ให้เห็นว่า การเซ็นเซอร์นั้นโดยเนื้อแท้
 แล้วเป็นปัญหาทางค่านิยมทางปัญญา มากกว่าเนื้อหาทาง
 ปัญญา และนักเขียนที่เอาจริงเอาจังทุกคนรู้วิธีหลบหลีกหรือ
 ยั่วให้ถูกลงโทษ จากประกาศฉบับนี้ ทั้งนี้ ที่จริงแล้ว
 มีนักเขียนบางคนยั่วให้ตนถูกเซ็นเซอร์ เพราะการเซ็นเซอร์
 ช่วยให้นักเขียนมีชื่ออื้อฉาว อันจะเป็นโอกาสให้ได้ขยาย
 ภารกิจตามอุดมคติของตนได้

ข้อบังคับทางวัฒนธรรมและแรงจูงใจส่วนบุคคล
 ที่มีความหมายมากกว่า ปัญหาด้านการเมืองเป็นอย่าง
 ยิ่ง ได้แก่อัจฉริยภาพทางปัญญาอันเกิดจากวัฒนธรรม
 และความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ในที่นี้เราพิจารณาถึงผลผลิต
 ทางปัญญาน้อยกว่าแรงจูงใจอันซับซ้อนที่มีในคน ซึ่งจะเป็น
 ปัญญาชนในเบื้องต้นแรก สิ่งที่เขาเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยในการ
 พิจารณานี้ คือความรู้สึกรับผิดชอบของคนนั้นต่อสัจจะและ
 ต่อจารีตของเพื่อนของตน ครูของตนและ ศิษย์ ของตน
 และต่อตนเอง เป็นเพราะในด้านนี้ที่เดียว ที่กิจกรรมทาง
 ปัญญาของไทยดูเหมือนจะมีลักษณะเด่น กลายเป็นไทยไปมาก
 กว่ากันไปในทางปัญญา ทั้งนี้หมายความว่ากิจกรรม
 ทางปัญญากลายเป็นเวทีแห่งความมุ่งมานะอีกแหล่งหนึ่ง ซึ่ง
 ปัญญาชนจะ ดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายอันเป็นมาตรฐาน
 ทางสังคม การเมือง และจิตวิทยาของชีวิตไทย

แรงจูงใจที่จะ ทำให้เป็นปัญญาชน เป็นผู้ผลิตงานนั้นมี
 อยู่หลายประการ แต่ประการที่รุนแรงเป็นอย่างยิ่งคือความ
 ต้องการชื่อเสียงและสมุนของแต่ละคน คำว่า สมุน นั้นใช้
 ในสองความหมาย คือ (๑) ในความหมายถึง แฟน หรือ

ผู้อ่าน และ (๒) ในความหมายถึงลูกศิษย์หรือสานุศิษย์
 อันหมายถึงผู้น้อยที่ได้รับการฝึกฝนมาในวิธีการทางอาชีพของ
 บัณฑิตนั้น ๆ และเป็นบุคคลที่บัณฑิตจะถ่ายทอดความ
 กิจและอคติสืบต่อไปให้ นอกจากนี้ บัณฑิตยังต้องยอมรับ
 ความรับผิดชอบทั้งหมดซึ่งผู้ใหญ่ไทยทั่วไปพึงต้องมี เช่น
 ช่วยสานุศิษย์ให้ทำงานทำ ให้มีเงิน ช่วยจัดการแต่งงาน
 หรืออุปสมบท และพิมพ์งานเขียนของศิษย์ (ถ้อยคำเหล่านี้
 มิใช่เป็นตามแบบทางวิชามานุษยวิทยาเฉย ๆ ที่จริงแล้วมี
 แบบแผนพิธีที่ละเอียดในอันที่ศิษย์จะเลือกใช้ ในอันที่จะเป็น
 สมุน คนหนึ่งของอาจารย์ตน นอกไปจากความต้องการซื้อ
 เสียงและสมุนแล้ว ยังมีความต้องการอำนาจ หรือในกรณี
 ของบัณฑิตที่เข้าลักษณะขุนนาง ก็ต้องการจะเข้าไปใกล้ชิด
 ผู้มีอำนาจ โดยดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาหรือผู้ให้คำแนะนำ
 แรงจูงใจชนิดนี้เห็นได้ชัดเป็นอย่างยิ่งในหมู่อาจารย์มหาวิทยาลัย
 ล้วน และผู้ชำนาญงานเฉพาะด้านบางคน ซึ่งล้วนได้ผ่าน
 การศึกษาจากต่างประเทศ และรับราชการในประเภทคณะ
 กรรมการต่าง ๆ ของรัฐบาล อันเป็นแหล่งที่คนเหล่านี้
 จะได้ชื่อเสียง เครื่องชูเกียรติ และโอกาสที่จะทำงานเป็นที่

ปรึกษาใหญ่ของคนที่มีความสำคัญที่สุดในราชอาณาจักร แรงจูงใจ
 อีกอย่างหนึ่งคือความเชื่อในความดีเลิศทางปัญญาของตนเอง
 โดยปรกติแล้วมักจะกล่าวในด้านขอบเขตของความรู้หรือประ-
 สบการณ์ของตน เช่นคำกล่าวที่ว่า ในด้านจัดระเบียบบริหาร
 ราชการแผ่นดินแล้ว ผมเรียนมาโดยตรงและผ่านงานอย่างนั้นมา
 มาก และความปรารถนาที่จะสื่อความสามารถ^๕แก่ผู้อื่น (ใน
 ที่นี้^๕ก็เช่นเดียวกัน มิใช่เป็นการตกแต่งถ้อยคำของวิทยากรให้
 สมบูรณ์หรือเป็นทางวิชาการ นี่เป็นสิ่งที่บางคนในหมู่วิทยากร
 พุทตรงตามตัวทีเดียว) ยังมีความรู้สึกอย่างแรงกล้าในทัศนคติ
 เช่นนี้ ในหมู่ปัญญาชนที่จะรับใช้สาธารณชน อันเป็นความ
 รู้สึก ซึ่งได้รับสืบทอดมาจากการยึดถือของเจ้านายไทยว่าตนมี
 พันธะอันสูงส่ง เจ้านายไทยเป็นแบบอย่างของกิจกรรมทาง
 ๕
 ปัญญาตลอดมาจนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ในประการสุดท้าย
 เหล่าปัญญาชนยังมีแรงใจในแง่ที่ว่าตนมีบางสิ่งบางอย่างที่เป็น
 สำคัญ ใหม่ หรือน่าสนุกที่จะพูด ภาระผูกพัน^๕นี้มีต่อตัว
 ความคิดมากกว่าต่อผลของความคิด อันจะเกิดต่อสังคมหรือ
 การเมือง และเหตุฉะนั้น ๕
 ปัญญาชนจึงพยายามพูด โดยมี
 ประสิทธิภาพที่สุดเท่าที่จะทำได้ อย่างไรก็ตาม แม้แต่ใน

ดังนั้น เราอาจจะพบปัญญาชนหลายคนไขว้เขวไปสนใจแต่กับสไตล์และแบบวิธีที่ตนจะสื่อความคิดของตนไปยังผู้อื่นมากกว่าที่จะให้ความสนใจต่อตัวความคิดเอง รูปแบบจึงกลายเป็นมาตรฐานแห่งความดีเลิศมากกว่าเนื้อหา ด้วยความพยายามอันไม่ใหญ่หลวงนัก เพื่อจะยืนยันการลงเนื้อเห็นของข้าพเจ้าเกี่ยวกับการที่ปัญญาชนถือสไตล์เป็นสิ่งสำคัญในความคิดของตน ข้าพเจ้าได้ขอให้วิทยากรที่เลือกสรรแล้วกลุ่มหนึ่งจัดเรียง คุณสมบัติสิบอย่าง ซึ่งควรเป็นลักษณะเด่นของงานเขียนตามลำดับความสำคัญ ต่อไป^{๕๕}คือสิ่งที่ปัญญาชนเหล่านั้นถือ^{๕๖}ว่าเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่สุดในงานเขียน คุณลักษณะเหล่านั้นเรียงจากสำคัญสุดลงไป แต่อาจจะสับตำแหน่งกันได้บ้าง

งานเขียนควรที่จะ

๑. กระฉ่างและแน่ชัด (clear and precise)
๒. มีน้ำหนัก น่าเชื่อ น่าทำตาม (presuasive)
๓. เป็นประโยชน์ในทางปฏิบัติ (practical or useful)
๔. จริง (true)

๕. งดงามน่าอ่าน (aesthetically attractive)
๖. สนุก (entertaining)
๗. กระตุ้นหรือช่วยความคิด (stimulating or provocative)
๘. เป็นเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ (critical)
๙. เป็นความคิดของตนเอง (original)
๑๐. ลึกซึ้ง (profound)

ความเห็นเช่นนี้จะมีผลต่อข้อจำกัดเสรีภาพทางปัญญา คือ บรรทัดฐานสำคัญในการจะดูว่าความคิดประการใดถูกต้องสมควรหรือไม่ กลับกลายเป็นปฏิกิริยาของผู้ฟังผู้อ่าน ประโยชน์ใช้สอย และความนิยมของบุคคลอื่นที่มีความสำคัญต่อปัญญาชน (ซึ่งหมายถึงศิษย์หาในชั้นหนึ่ง และผู้ที่ตนเคารพ หรือมีอำนาจอีกชั้นหนึ่ง) แทนที่จะใช้คุณลักษณะอื่น ซึ่งสำคัญอยู่ในตัวความคิดแล้ว เช่นความมีเหตุผล เป็นบรรทัดฐานไม่ เมื่อพิจารณาในระดับของพฤติกรรม ความคิดต่างๆ เป็นแต่เพียงลำดับแห่งการตัดสินใจ หรือการประนีประนอมทางสังคมและจิตวิทยามากกว่าทางปัญญา เช่นปัญหาว่าประเทศไทยควรปกครองในระบอบใด ประชาธิปไตยหรือ

เผด็จการ การประนีประนอมก็คือ ตอบว่าปกครองในระบอบ
 ประชาธิปไตยแต่เป็นแบบไทย อันเป็นการตกลงใจอันได้
 จากการใช้ จิตวิทยามุ่ง ประโยชน์ในทาง สังคมมากกว่าจะตอบ
 ปัญหาจริง ๆ ประเด็นอันเป็นตัวปัญหาที่แท้จริง ซึ่งต้องการ
 คำตอบที่ได้จากปัญญาและเหตุผล ก็กับการรอบรู้จึงถูกมองข้าม
 ไป ตัวอย่างในเรื่องนี้มีอยู่มาก เช่นหนังสือชีวประวัติทุกเล่ม
 ในภาษาไทยไม่เป็นคำสำคัญ ก็เป็นการประจานบุคคลที่ถูกนำ
 มาบรรยาย ไม่มีที่เป็นการวิเคราะห์โดยปราศจากอคติเลย
 ผู้ได้รับปริญญาเอกคนหนึ่งลงเลใจที่จะตีพิมพ์วิทยานิพนธ์ของ
 ตน เพราะเจ้านายชั้นสูงองค์หนึ่งทรงแสดงความไม่พอพระทัย
 ที่ทรงมีต่อข้อความสั้น ๆ ตอนหนึ่ง ซึ่งกล่าวถึงพระญาติที่
 ล่วงลับไปแล้ว ปัญญาชนที่หัวรุนแรงคนหนึ่งยอมตัดข้อความ
 ที่สำคัญที่สุด และทรงความหมายที่สุดไปถึงสองย่อหน้า
 เพราะสหายอีกสองคน ได้ชี้ให้เห็นว่าอาจารย์ของเขาทั้งสาม
 จะเท่ากับถูกโจมตีโดยข้อความนั้นด้วย ศาสตราจารย์ชาว
 อเมริกันคนหนึ่งถูกโจมตีทั้งในการอภิปรายในหน้าหนังสือพิมพ์
 และทางวิทยุ เนื่องจากศาสตราจารย์ผู้นั้นได้ตีความพุทธ-
 ศาสนาอย่างให้ร้ายเกินไป (และที่จริงก็ผิดด้วย) แต่ไม่มี

นักวิจารณ์คนใดในบรรดาทั้งหมด ประมาณ ๑๔ คนในอย่างน้อยที่จะกังวลพอไปอ่านสิ่งที่ศาสตราจารย์ผู้^๕นั้นได้เขียนจริง ๆ ^๕ทั้งนรวมถึงนักเขียนคนที่ได้นำ^๕ปัญหา^๕เข้ามาสู่วงการสาธารณชนด้วย เขาเพียงแต่ลอกคำบอกเล่าอันไม่สมบูรณ์อย่างยิ่งจากเพื่อน ซึ่งบรรยายถึงสิ่งที่กล่าวกันว่าศาสตราจารย์ผู้^๕นั้นได้พูดไว้ จนกระทั่งอีกปีกว่าต่อมา เมื่อเดินทางผ่านสหรัฐอเมริกา นักเขียนผู้^๕นั้นจึงได้ขอฉบับพิมพ์ของหนังสือที่มีข้อความอันก่อให้เกิดการถกเถียงกันอย่างมากระ^๕นั้นเป็นครั้งแรก

การที่กล่าวเรื่องข้างต้นนั้น ทุกตอน หาได้เป็นสิ่งที่อันควรพิศวงเป็นพิเศษไม่ คนที่ร่วมอยู่ในเหตุการณ์นั้นทั้งหมดหาใช่ นักปราชญ์ในศาสตร์ใด ความมุ่งมั่นและบทบาทแห่งชีวิตของเขาจึงมิใช่ เป็นแต่เพียง เข้าใจเหตุการณ์ ในสังคมแต่อย่างเดียว แต่ต้องการก่อให้เกิดเหตุการณ์ในสังคม หรือแม้กระทั่งอาจจะเป็นตัวเหตุการณ์เสียเลยทีเดียว และถ้าความคิดของเขาจะได้รับการเคารพเชื่อถือจากสังคมบ้าง เขาก็ต้องแสดงความ คิดนั้นออกมาในแบบ ที่สังคม จะเห็นความ สำคัญ และอนุญาตให้ทำได้ แต่นั่นไม่จำเป็นว่าต้องเป็นความคิดที่จริง

เศรษฐกิจของกิจกรรมทางปัญญา

ในท้ายที่สุดนี้ ควรจะกล่าวถึงภาวะทางเศรษฐกิจไว้บ้างสักเล็กน้อย ข้อมูลที่เกี่ยวกับเรื่องนี้กระจ่างชัดอย่างไม่มีพลาต ในบรรดาปัญญาชน ๑๘ คน ที่ข้าพเจ้าใช้เป็นหลักตัวอย่างศึกษานั้น มีอยู่เพียง ๕ คนเท่านั้นที่เลี้ยงชีพโดยอาศัยงานเขียนหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ (รวมถึงการปาฐกถา การแสดงทางโทรทัศน์ ฯลฯ) ส่วนที่เหลือนั้น การผลิตงานทางปัญญามีลักษณะพิเศษทางเศรษฐกิจ ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่งในสามประการนี้ คือ (๑) เป็นงานที่สนุกและสะดวกสำหรับการหารายได้เพิ่ม (๒) เป็นสิ่งที่ติดตามงานประจำของตนเองโดยธรรมชาติและน่าผลิตผลิติน แม้ว่า จะไม่ใช่สิ่งสำคัญนักก็ตาม (เช่นเป็นครู เป็นนักบริหารการศึกษา หรือประเภทรุ่น) (๓) เป็นความรับผิดชอบทางสังคมของผู้มีฐานะดีโดยเอกเทศอยู่แล้ว บุคคล ๕ คนที่ต้องพึ่งพาการเขียนของตนแต่เพียงอย่างเดียวนั้น ผลิตงานจำนวนมาก และเป็นที่ยอมรับในหมู่ประชาชนอย่างยิ่ง หรือมิฉะนั้นก็มีองค์การต่างประเทศเป็นนายจ้างหรือผู้อุปถัมภ์ของตน

เหตุผลที่ก่อให้เกิดข้อเท็จจริงทางเศรษฐกิจนี้ เห็นได้

ชัด กล่าวคือทราบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ตลาดปัญญาของ
 ประเทศไทยก็ยังไม่เคยมีลูกค้าจำนวนมาก ที่จะอำนวยการฐาน
 ทางเศรษฐกิจที่มั่นคงพอแก่ชีวิตทางความคิด นอกจากนี้
 แม้ว่าจะมีจารีตของการอุปถัมภ์ศิลาปินมาก่อนก็ตาม (ซึ่งพอ
 จะเห็นได้ว่า อาจจะชดเชยกับระบบการเกณฑ์ไพร่ ซึ่งมีราก
 ฐานกว้างขวางกว่า) การอุปถัมภ์นั้นก็จำกัดอยู่แต่กับจิตรกร
 นักดนตรี นักระบำ ละคร และผู้ที่ทำงานสะสมปัญญาเกี่ยว
 กับประวัติศาสตร์ และเรื่องโบราณสมัย ล้วนแต่เป็นกิจกรรม
 ของปัญญาชนแบบบาเรียน (literati) ทั้งสิ้น ปัญญาชน
 หลายคนมักจะยอมให้มีผู้จ้างตนด้วยราคาเงินเดือนสูงลิ่ว เพื่อ
 ดำรงตำแหน่งโฆษกแก่นักการเมืองที่มีอำนาจ อันเป็นตำแหน่ง
 ที่คลุมเครือ ตนเองต้องตกอยู่ในระหว่างความเห็นส่วนตนใน
 ฐานะปัญญาชน กับที่ต้องแสดงออกต่อสังคมตามหน้าที่ ใน
 ฐานะที่เห็นกันว่า ปัญญาชนผู้นั้น จะมีได้เป็นแต่เพียงผู้อำนวย
 ความสามารถในการจูงใจประชาชนแก่ผู้อุปถัมภ์เท่านั้น หาก
 ยังคิดกันว่าจะเป็นผู้อำนวยอุดมการณ์อันล่องลอยสูงส่งให้ด้วย
 เป็นต้นว่า เชื่อกันว่าคนทั่วไปจะให้เหตุผลว่า ถ้านักเขียน
 ก. เจตนาที่จะร่วมงานกับลูกน้องของนักการเมือง ข. ก็แสดงว่า

นักการเมือง ข. ต้องเป็นนักการเมืองที่ดั่งาม ถ้าไม่นับบุคคล
พิเศษบางคน เช่นหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งในอดีตเคยเป็น
นักปรัชญา นักเขียนบทความ และนักแต่งเพลงของลัทธิ
ชาตินิยมไทย ซึ่งทำงานอยู่ในรัฐบาลหลายชุดเป็นเวลากว่า
๓๐ ปีแล้ว บัญชีชนส่วนใหญ่ซึ่งยอมรับการอุปถัมภ์ของ
นักการเมือง ก็ทำเช่นนั้นอยู่เป็นระยะเวลาอันสั้น ข้อแก้ตัว
ที่ไซกันตามธรรมดา ก็มักจะว่าการยอมรับการอุปถัมภ์เช่นนั้น
เพราะการอุปถัมภ์นั้นช่วยทำให้บุคคลผู้รับอุปถัมภ์นั้น ๆ มีอิสระ
ในทางการเงิน เพื่อจะเขียนงานที่หนักที่สุดได้

ในบรรดาหนังสือที่ตีพิมพ์ในประเทศไทยสามประเภท
คือ หนังสือแจกงานศพ หนังสือของรัฐบาลหรือที่รัฐบาล
อุดหนุนให้พิมพ์ (รวมถึงตำราเรียนด้วย) และหนังสือที่ตี
พิมพ์เป็นการค้า เฉพาะอย่างหลังนี้เท่านั้นที่ นับว่าเป็นทาง
ออกอันแน่นอน สม่ำเสมอ ของงานสร้างสรรค์ ของปัญญาชน
หนังสือเพื่อการค้า ส่วนใหญ่จะตีพิมพ์ในคราวพิมพ์หนึ่ง
ประมาณตั้งแต่ ๒๐๐๐ ถึง ๔๐๐๐ ฉบับ และมักจะขายใน
ราวเล่มละ ๑๕ บาท ถึง ๔๐ บาท หนังสือปกอ่อนเริ่มเป็น
ที่นิยมแพร่หลายเมื่อไม่นานมานี้ ขายกันเล่มละ ตั้งแต่

๕ บาท ไปจนถึง ๑๐ บาท สัญญาขายลิขสิทธิ์ระหว่างผู้เขียนและผู้พิมพ์นั้น มักจะจำกัดอยู่เฉพาะคราวพิมพ์หนึ่ง ๆ เกือบทั้งนั้น และย่อมรวมไปถึงการจ่ายเงินค่าลิขสิทธิ์นั้น จะจ่ายกันเป็นเงินสดทั้งก่อนเลย แทนที่จะจ่ายเป็นเงินปันผล ถ้าหนังสือเล่มนั้นเกิดขายดีขึ้นมาก และมีท่าทีแน่นอนว่าจะขายได้มากกว่าที่พิมพ์ไปคราวแรก ผู้เขียนก็มักจะถือสิทธิ์ที่จะขายลิขสิทธิ์ให้แก่ผู้พิมพ์คนที่สอง ซึ่งเขาจะต่อรองราคาให้ดีขึ้นอีกได้ หนังสือขายดีบางเล่ม เคยมีผู้ตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ถึงเก้าแห่ง ราคาค่าลิขสิทธิ์ที่สูงสุด ที่ให้แก่หนังสือที่พิมพ์ครั้งแรก คือ ๑๓,๐๐๐ บาท เป็นหนังสือนวนิยายที่เขียนโดยปัญญาชนที่เด่นที่สุดของไทย เนื้อเรื่องของหนังสือเล่มนั้น ก็คือ สถานการณ์แบบดอน คามิลโล แต่เป็นของชาวพุทธไทย ที่แรกก็ลงพิมพ์ต่อกันในหนังสือรายวันของผู้เขียนเอง ส่วนหนังสือนวนิยายที่ขายดีที่สุดในประวัติศาสตร์ของไทยมีเนื้อเรื่องหนักไปในทางชาตินิยม และสั่งสอนศีลธรรม ทำรายได้ให้แก่ผู้เขียนกว่าหนึ่งแสนสองหมื่นบาท ในระยะเวลา ๑๒ ปี สำนักแปลฉบับล่าสุดของหนังสือวิชนะมิตรและจูงใจคนขายดีที่สุดก็ขายได้ถึง ๒๗,๐๐๐ ฉบับ ทำเงินให้แก่ผู้แปลกว่าสองหมื่นบาท เล็กน้อย ในระยะเวลา ๓ ปี

ตัวอย่างเฉพาะเหล่านี้แสดงถึงมูลค่าสูงสุดที่ปัญญาชนไทยหวังที่จะได้รับจากหนังสือของตน ในทางตรงกันข้ามนักเขียนที่เพิ่งเริ่มต้นจะหวังได้เงินเกิน ๓๐๐๐ ถึง ๔๐๐๐ บาทต่อฉบับพิมพ์ครั้งแรกของตนนั้นยาก แม้แต่นักเขียนที่มีชื่ออยู่แล้ว ก็หวังได้เงินเกินหนึ่งหมื่นบาท ต่อคราวพิมพ์หนึ่งครั้งได้ยากเช่นกัน

แต่มีปัจจัยสำคัญอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งช่วยบรรเทาสถานการณ์ให้ร้ายแรงนัก นั่นคือหนังสือเพื่อการคำนวณมากนั้น ในชั้นแรกก็ลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในหนังสือพิมพ์รายวันก่อน ผู้เขียนจะได้รับเงินเป็นคราว ๆ ไป สำหรับข้อเขียนของเขาทุกตอน ค่าเรื่องที่ต่ำที่สุดก็อยู่ในราวตอนละ ๘๐-๑๐๐ บาท ปัญญาชนที่มีชื่อ บางครั้งก็ได้ถึง ๕๐๐ บาทต่อ ๑ ตอน เหตุฉะนั้น ถ้านวนิยายหรือรวมบทความ หรือรวมเรื่องสั้นเล่มใดที่มีความยาวสักประมาณ ๒๐ ตอน ผู้เขียนก็อาจจะทำเงินได้อีก ๔,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท เป็นพิเศษสำหรับการทำงานด้านสร้างสรรค์ของเขา

ตัวเลขรายได้จำนวนต่ำเช่นนั้น สะท้อนให้เห็นถึงภาวะเศรษฐกิจที่แสนยากเข็ญของนักเขียนไทยหลายคน แต่ที่

สำคัญกว่านั้น ยังสะท้อนให้เห็นถึง ปัญหาสาระชั้นพื้นฐานของ
 ชีวิตทางปัญญาของไทยอีกด้วย กล่าวคือ นักเขียนส่วนมาก
 จำต้องมีแรงจูงใจอย่างรุนแรงเป็นพิเศษ หรือไม่ก็ต้องมีรายได้
 ได้จากทางอื่น ทั้งนี้เพื่อทำงานเขียนต้นฉบับเป็นเวลาเดือน ๆ
 ซึ่งจะนำเงินมาให้เพียง ๕๐๐๐ บาท นักเขียนไทยหลายคน
 ขาดทั้งแรงจูงใจและรายได้อิสระจากทางอื่น และแทนที่จะ
 ทำงานกันเป็นเดือน จึงทำเพียงเป็นวันหรือสัปดาห์ ๆ เท่านั้น
 ผลักดันจะเป็นงานเขียนที่ขาดการค้นคว้า การตีความที่ผิวเผิน
 และข้อเขียนที่ผิดหลักภาษาอยู่เสมอ นักเขียนหลายคนสำนึก
 ในปัญหาเหล่านี้อย่างกระจ่าง และได้ใช้เวลาในการฝึกนัก
 เขียนรุ่นหนุ่มและเพื่อนร่วมงาน ให้รู้จักวิธีการของการค้นคว้า
 และวรรณศิลป์ เป็นด้วยการฝึกฝนกันเช่นนี้โดยแท้ ที่นำมา
 ซึ่งความสัมพันธ์แบบครู-ศิษย์ ความรักดีต่ออาชีพและอกติ
 นักเขียนที่อยากมีชื่อบางคนถึงกับอาศัยอยู่ในบ้านของนักเขียน
 ที่มีชื่อแล้ว และบางคนอาศัยอยู่ในฐานะกึ่งคนใช้ ที่สำคัญ
 พอกับที่กล่าวมาแล้วก็คือ ในระยะเวลาไม่นานมานี้ ได้มีการ
 อภิปรายกันอย่างกว้างขวางพอสมควรในหมู่นักเขียน ซึ่งได้
 รายได้หลักของตนจากงานเขียน เพื่อที่จะจัดตั้งสำนักพิมพ์

ของตนเอง และแก้ไขโครงสร้างการจ่ายเงินอย่างไม่สู้เป็น
 ธรรมของการพิมพ์อย่างที่กำลังเป็นอยู่ขณะนี้

๑๖ บัญชาชนบางคน

เพื่อจะให้ได้กลิ่นอายของชีวิตทาง บัญชาชน ของ ไทย
 ข้าพเจ้าใคร่เสนอคำบรรยายอย่างหยาบ ๆ เกี่ยวกับบัญชาชน
 ชื่อนำบางคนซึ่งข้าพเจ้าได้ศึกษามา ข้าพเจ้าตั้งใจแต่เพียงจะ
 แนะนำให้เห็นถึงความหลากหลายมากมายของปมหลัง ความ
 ใส่ใจของคนเหล่านั้น กับสิ่งที่เขาสร้างขึ้นเท่านั้น

หม่อมลั่นตระไกร

ม.ร.ค.ป. เป็นบัญชาชนที่เด่นที่สุด คนเดียวของ
 ประเทศไทย เป็นเชื้อสายของกษัตริย์ รัชกาลที่สอง ของ
 พระราชวงศ์ปัจจุบัน และเป็นบุตรของนายตำรวจใหญ่ใน
 สมัยพระจุลจอมเกล้า ฯ เขาเป็นทั้งเจ้าสำนักพิมพ์ บรรณา
 ธิการ นักแสดงนาฏศิลป์ไทย นักถ่ายรูป นักเล่นสวนดอกไม้
 และเป็นสมาชิกของรัฐสภาอยู่สมัยหนึ่ง กับเป็นนายธนาคาร

นักบริหารธุรกิจ นักแสดงฮอลลีวูด และเป็นผู้แต่งหนังสือ
 อีก ๒๑ เล่ม พี่ชายของเขาเป็นทนายความที่เด่นที่สุดของ
 ประเทศไทย เมื่อเขาอายุได้เลย ๕๐ แล้วนี้ เขาเป็นที่รู้จัก
 ในบรรดาคนนับล้าน เนื่องจากรายการวิทยุชื่อ เพื่อนนอน
 ซึ่งวิจารณ์และแนะนำปัญหาชีวิต เขาเป็นพระสหายที่ปรึกษา
 สำคัญอย่างไม่เป็นทางการ และเป็นข้าผู้ภักค้อย่างลึกซึ้งของ
 พระมหากษัตริย์ ได้รับการศึกษาที่โรงเรียนกินนอนของ
 อังกฤษ และที่มหาวิทยาลัยที่ตีเยี่ยมแห่งหนึ่งของโลกตะวันตก
 แม้ว่าความเด่นของเขาต่อสาธารณชนนั้น ส่วนใหญ่เนื่องมา
 จากบุคลิกภาพของเขา . . . เขาวิดี มีความรู้กว้างขวาง
 อารมณ์ไม่ค่อยแน่นอน และวิพากษ์วิจารณ์สิ่งต่างๆ ด้วย
 ฝีปากกล้า (จึงได้รับสมญาเช่นนั้น) . . . แต่งานทางค้ำ
 ปัญญาของเขาก็มีความสำคัญหาญ้อยไม่ งานชิ้นหนึ่งเป็นราย
 ละเอียดเกี่ยวกับชีวิตในราชสำนัก ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ มา
 จนถึงพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล โดยเอามาเขียนเป็นนิยาย
 มีความยาวสองเล่มจบ ครอบคลุมเวลาประมาณ ๕๐ ปีแรก
 ของศตวรรษนี้ เขาบรรยายถึงเล่ห์กล ความรัก การกินอยู่
 ความฟุ้งเฟ้อ และความอ่อนไหวในอารมณ์ของชนชั้นขุนนาง

ในระยะสุดท้ายของ “ยุคก่อนไทยใหม่” แม้ว่าเขาได้ค้นคว้า รายละเอียดในนวนิยายเรื่องนี้โดยใช้เวลาหลายสิบชั่วโมง ในตอนอาหารกลางวันกับเชื้อเจ้าหญิงสูงอายุ แต่เขาก็เขียนนวนิยายเรื่องนี้เป็นตอนๆ ประมาณวันละ ๑ ชั่วโมงก่อนที่จะหนังสือพิมพ์ของเขาจะขึ้นแท่นโดยไม่ต้องตรวจแก้เลยทั้งเรื่อง วิทยากรหลายคนถือว่า หนังสือนี้เป็นนวนิยายที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของไทย งานสำคัญอีกชิ้นหนึ่งของเขาก็คือ การไต่สวนที่อันลือชื่อเกี่ยวกับสาระของพระพุทธศาสนา กับพระภิกษุในพุทธศาสนาซึ่งเป็นนักปราชญ์ที่เก่งที่สุดของไทย ม.ร.ค.ป. เสนอว่าสาระสำคัญสุดของพระพุทธศาสนา คือคำสอนทางศีลธรรม ฝ่ายตรงข้ามของเขายืนยันว่าสาระของพุทธศาสนา คือชีวิตขององค์สมเด็จพระสมณโคตมเอง ซึ่งชาวพุทธทั้งมวลควรพยายามเลียนแบบ เท่าที่บารมีของแต่ละคนจะอำนวยให้ได้ สิ่งที่น่าสนใจสำหรับชาวไทย ในการไต่สวนที่กันครั้งนี้ มิใช่สิ่งที่ม.ร.ค.ป. พูด แต่เป็นการเปลี่ยนจากการใช้เชาวน์ไวอันเป็นลักษณะเด่นของเขา และการเสียดสีที่น่าขบขัน มาใช้วิธีการทางตรรกวิทยาอันเข้มแข็ง และความรู้ทางข้อเท็จจริงอันกว้างขวาง

ตำรวจเชิงซ้อน

ในขณะนั้นอายุได้ ๓๘ ปี ว.ด. เป็นนายพันเอกที่หนุ่ม
 ที่สุดของกรมตำรวจไทย เขาเป็นนักเสียดสีที่แหลมคมที่สุด
 ของไทย เป็นบรรณาธิการของตำรวจ เป็นครูและผู้บรรยาย
 ของนายตำรวจชั้นผู้น้อยนับร้อย และของเอนซีไอ ความ
 เคารพและความภักดีที่เขาได้รับจากศิษย์นั้น เห็นได้ชัดว่า
 มีมากกว่าความสัมพันธ์ที่มีในระหว่างครูกับศิษย์ตามธรรมดา
 วิทยาการบางคนกล่าวแน่วแน่ว่ามันเป็นเพราะเขามีเสน่ห์ มีความ
 เชื่อมมั่นในตนเอง มีความรู้สึกทางศีลธรรมอย่างสูง และมี
 อารมณ์ขันที่แหลมคม แต่ไม่เป็นเชิงหยามเหยียดผู้อื่น เขาอาจ
 จะกลายเป็นนักการเมือง ที่มีอำนาจมากที่สุด ในประเทศไทย
 ก็ได้ เขาเป็นบุตรของศึกษานิเทศก์จังหวัดหนึ่ง เดินทาง
 เข้ามากรุงเทพฯ ตั้งแต่วัยหนุ่ม เรียนได้ดี เข้าจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย ณ ที่นั้นเขาได้ชื่อว่าเป็นนักเขียนบทความและ
 นักเขียนบทข้ามชั้น ภายหลัง ได้ศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัย
 แห่งหนึ่งในอเมริกา ได้รับปริญญาโททางการบริหารตำรวจ
 เขาทำงานให้แก่ ม. ร. ค. ป- ซึ่งเขาถือว่าเป็นคนที่มี
 อิทธิพลต่อชีวิตของเขามากที่สุดด้วย นอกจากทำหน้าที่เป็น

บรรณาธิการตำรวจแล้ว เขายังได้พิมพ์บทความอีกหลาย
 สิบชิ้น บางบทได้เอามารวมเล่มเมื่อเร็ว ๆ นี้ เช่นเดียวกับ
 นักเขียนเสียสละส่วนใหญ่ ความสนใจของเขามีขอบเขตกว้าง
 ขวาง แม้ว่าเขาจะถนัดในการเสียสละจิตของนักแสวงตำแหน่ง
 เพลย์บอย และข้าราชการที่เกียจคร้าน หรือไร้สมรรถภาพ
 นอกจากนั้น เช่นเดียวกับนักเขียนเสียสละทั่วไป ในงานเขียน
 ของเขามีร่องรอยของอุดมคติของอุดมรัฐอยู่อย่างรุนแรง ใน
 ปัจจุบันเขามีตำแหน่งสูงในฐานะผู้วางนโยบายปราบผู้ก่อการ
 ร้ายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย และกำลังเขียน
 หนังสือเล่มหนึ่งเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์ เพื่อปฏิบัติตาม
 สัญญาที่ได้ถวายไว้กับพระบรมราชินีนาถของไทย

ศิลปินผู้ลึกลับ

เป็นลูกชาวนา ศ. ศ. เข้ามากรุงเทพฯ ตั้งแต่
 ยังเด็ก เพื่อมาเรียนหนังสือต่อ เขาสามารถ เรียนได้ดี
 กว่าระดับอันน่าพอใจ ต่อมาก็เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์ อันเป็นแหล่งที่เขาเริ่มสนใจลัทธิมาร์กซ์ เขา
 ได้รับตำแหน่งเป็นเลขานุการส่วนตัวของข้าราชการชั้นสูงคน

หนึ่งโดยบังเอิญ และนับแต่นั้นมา เขาจึงรับราชการตลอด
 มา ส่วนใหญ่อยู่ในกระทรวงการต่างประเทศ ตำแหน่ง
 นี้ทำให้เขาได้เดินทางไปยังที่ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ใน
 ปัจจุบัน เมื่ออายุร่วมห้าสิบ เขาได้เป็นหัวหน้ากองที่สำคัญ
 กองหนึ่งของกระทรวงนั้น ส.ส. เป็นข้าราชการผู้รักดีต่อการ
 งาน ทำและสนุกกับการงานของเขา เพราะงานนั้นอำนวยความสะดวก
 เสถียรภาพและชื่อเสียงให้เป็นอย่างดี เขากล่าวว่าเขาเขียน
 นวนิยายเพราะเขาชอบเขียน กับทั้งเห็นประโยชน์ของการ
 เขียน ที่ช่วยทำรายได้พิเศษให้ เขาเป็นนักเขียนที่ได้รับความ
 ความนับถือที่สุดคนหนึ่งของราชอาณาจักร แต่ไม่จำเป็นว่า
 เขาจะต้องเป็นที่นิยมกว้างขวาง เขาเขียนด้วยอารมณ์ละเมียด
 ละไม ว่าด้วยปัญหาของความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลและ
 ศีลธรรม ซึ่งมนุษย์ต้องเผชิญ แต่ข้อเขียนของเขาไม่เร้า
 อารมณ์นัก หากแต่เขาผิดจากนักเขียนไทยอื่น ๆ คือเขาไม่
 สามารถแนะนำหนทางที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ หรือแม้แต่สัญญา
 ว่าปัญหาเหล่านี้จะมีทางแก้ไขได้ ในการพบปะเพื่อสัมภาษณ์
 เขายอมรับว่า การตัดสินใจสิ่งใดถูกต้อง ควรปฏิบัติ นับเป็นการ
 ยากที่สุด ในปัญหาของมนุษย์ทั้งมวล และในนวนิยายของผม

ผมจะไม่ตัดสินปัญหาเช่นนั้นให้แก่ตัวละคร หรือผู้อ่านของผมเป็น
 อนาคต หนังสือเล่มหนึ่งของ ส.ส. มีบทบรรยายที่ลึกซึ้งที่สุดใน
 ในบรรดาวรรณคดีไทย เกี่ยวกับความหมายทางสังคมและ
 จิตวิทยาของการปฏิวัติเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ เหตุการณ์ในท้อง
 เรื่องเป็นเครื่องหมายความเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย จาก
 ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาสู่ระบอบกษัตริย์ ภายใต้รัฐ
 ธรรมนูญ เนื่องจากความสำคัญของเหตุการณ์ ขอบเขตของ
 ท้องเรื่อง และความลึกซึ้งของแนวคิดของ ส.ส. จึงไม่เป็น
 การเกินเลยนักที่จะถือว่าหนังสือเล่มนี้เป็น สงครามและสันติ
 ภาพ ของไทย ชื่อของนวนิยายเรื่องนั้นคือ ปีศาจ (หมายถึง
 ปีศาจของอดีตของประเทศไทย) ซึ่งแนะนำให้เห็นแนวคิดของ
 ผู้เขียนอยู่ในตัว

สารานุกรมเดินได้

เมื่ออายุได้ ๘๐ พ.อ. เป็นผู้อาวุโสสุด ในโลกของ
 นักวิชาการของไทย เขาเป็นทั้งนักนิรุกติศาสตร์ นักชาติ
 พันธุ์วรรณา นักวิจารณ์วรรณคดี และนักพจนานุกรม
 ทั้งยังเป็นผู้เขียนบทความกว่า ๒๐๐ ชิ้น กับทั้งหนังสือ

เกือบ ๒๐ เล่ม พ.อ. เป็นบุตรของเจ้าของโรงจำนำชาวจีน
 มีมารดาเป็นไทย สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนมัธยมของคณะ
 มิชชันนารีแห่งหนึ่งในกรุงเทพ ฯ และทำงานเป็นเสมียนใน
 กรมศุลกากร ณ ที่นั้นเขาได้พบกับที่ปรึกษาชาวอังกฤษ ซึ่ง
 ได้กระตุ้นให้เขาศึกษาภาษาอังกฤษ เขาอ่านหนังสือวรรณ
 คติสมัยพระนางวิกตอเรีย และเทวปกรณัม กับนิทานพื้น
 บ้านของยุโรปอย่างกว้างขวาง ต่อมา การที่ได้เฝ้าสมเด็จพระ
 พระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งเป็นนักปราชญ์ในวงข้าราชการที่
 มีอิทธิพลที่สุดในตอนต้นของศตวรรษนี้ได้มีอิทธิพลแก่เขามา
 ตลอดจนเขาได้เข้ารับราชการในกรมศิลปากร และในที่สุดได้
 เป็นอธิบดีของกรมนี้และได้ครองตำแหน่งอยู่นานหลายปี เขา
 เป็นแบบฉบับอันแท้จริงของปราชญ์ มีอารมณ์ขันอย่างสุภาพ
 และเป็นครูที่ไม่เรียกร้องจากศิษย์เกินไป ในขณะที่ปัญญาชน
 เพียงไม่กี่คนที่ปรารถนาจะถือเอาเป็นแบบฉบับ แต่ปัญญาชน
 ส่วนใหญ่ก็ยังเห็นว่าเขาเป็นผู้สะสมความรู้ที่สำคัญยิ่ง มากกว่า
 เป็นผู้ใช้ความรู้ ปัญญาชนต่างเห็นกันว่าเขาเป็นสัญลักษณ์
 แห่งตัวเชื่อมของปัญญาชนกับวัฒนธรรมในอดีตพ.อ. แตกต่าง
 จากผู้ทรงความรู้ทั่วไป ตรงที่เขาไม่ชอบแสวงกระทำการและดู

ปล่อยตัวสบาย ๆ ในเวลาติดต่อกับคนอื่น เขามีได้เป็นนักคิด
อย่างลึกซึ้ง แต่ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ไม่สำคัญนัก เมื่อเรานึกถึง
ขอบเขตอันกว้างขวางพิศตรรรมดา ของความรู้ที่เขาได้เรียนมา
ที่สำคัญปาน ๆ กันก็คือ คนไทยหลายคนรู้สึกว่เนื่องจากว่า
เขาเป็นผู้รวบรวมข้อมูลทางมนุษยวรรณาเกี่ยวกับวัฒนธรรม
ไทย โดยทำงานอยู่คนเดียวมาเป็นเวลาหลายปี เขาจึงเป็นผู้
นำสิ่งใหม่ที่สำคัญคนหนึ่งในประวัติศาสตร์ความคิดของไทย

ศิลปินหนุ่ม

เป็นลูกชาวนา อายุได้ ๓๕ ปี ร.ว. เป็นนักเขียน
หนุ่ม ที่มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลที่สุดในประเทศไทย สไตส์ แนว
เขียน และภาษาของเขา ถูกนักเรียนมหาวิทยาลัย นัก
หนังสือพิมพ์หลายคน และนักเขียนเรื่องสั้นอีกหลายคน
ลอกเลียน เขามากรุงเทพฯ เมื่อเด็ก เพื่อมาเรียนหนังสือ
ต่อ เมื่ออายุได้ ๑๗ เกิดไปพาลูกสาวพ่อค้าผู้มั่งคั่งคนหนึ่ง
ของกรุงเทพฯ หนี และพ่อค้าผู้นั้นเลยเรียกตำรวจจับ เขา
เริ่มงานในโลกของปัญญา เมื่อเขาทำงานเป็นช่างภาพ และ
ผู้เขียนคำบรรยายใต้ภาพ ให้แก่หนังสือพิมพ์ของ ม.ร.ค.ป.

ด้วยอัตราเงินเดือน ๕๐๐ บาท ภายหลังเขาก็เปลี่ยนหน้าที่
 เป็นผู้สื่อข่าว และผู้เขียนบทความ เขาเคยอยู่ในสหรัฐ
 เป็นเวลา ๔ ปี ในฐานะ ผู้สื่อข่าวต่างประเทศคนแรกในประวั
 ศาสตร์ไทย แต่งานเขียนส่วนใหญ่จากอเมริกาของเขา กลับ
 เน้นที่ความทรงจำของเขา อันมีต่อชีวิตและวัฒนธรรม
 แบบไทย ร.ว. เขียนเกี่ยวกับเรื่องเพศ และการกร้าวร้าว
 แต่เขามีข้อแตกต่างจากนักเขียนรุ่นก่อนหน้า ตรงที่เขาเอา
 ตัวเองเข้าไปพัวพันกับความรู้สึกกร้าวร้าว และมีใช้เพียง
 แต่แสดงหรือตีแผ่ความก้าวร้าว และการตัดสินใจ ออกมา
 เฉยๆ อย่างนักเขียนรุ่นก่อน เป็นเพราะการไตร่ตรอง
 ตัวเองอย่างละเอียดละไม ถึงสิ่งที่คนไทยเห็นว่าไม่ควรคิดถึง
 อย่างออกหน้า แต่ทุกคนก็คิด ที่ทำให้เขามีชื่อเสียงเป็นที่
 นิยม งานเขียนของเขามีรากฝังลึกในประสบการณ์ส่วนตัวของ
 เขาเอง เมื่อเป็นเด็ก เขาเกือบจะเข้าลักษณะอันธพาลวัยรุ่น
 เมื่อเติบโตใหญ่ เข้าวัยหนุ่มฉกรรจ์ ก็มีชื่อเป็นจอมเจ้าชู้ ที่
 เค้นที่สุดของประเทศไทยคนหนึ่ง ที่จริงเขาได้งานเป็นนัก
 เขียนชิ้นแรกทีเดียว เมื่ออายุได้ ๑๔ ปี โดยเขียนและแปล
 จดหมายรัก ซึ่งโสเภณีข้างบ้านเขียนถึงแมงดาของหล่อน
 ออกเป็นภาษาไทยทั้งดงาม เขาได้ค่าเรื่องชิ้นละ ๕ บาท

“ บ. ก. ผู้กร้าวร้าว ”

เมื่ออายุได้ ๓๕ ส.ศ.๒. เป็นบรรณาธิการของ นิตยสารทางปัญญา เพียงฉบับเดียวในประเทศไทย นิตยสารนี้ได้รับการอุดหนุนจากองค์การของฝรั่ง และจัดแบบตามอย่าง เอนเคาน์เตอร์ โดยการนำของเขา นิตยสารฉบับนี้ได้เพิ่มจำนวนจำหน่ายขึ้นจาก ๕๐๐ เป็นกว่า ๔๕๐๐ ฉบับภายในเวลา ๔ ปี นอกจากการเป็นบรรณาธิการและเขียนบทความจำนวนมาก ในนิตยสารนั้นแล้ว เขายังเดินทางไปตามหัวเมือง เพื่อแสดงปาฐกถาและพยายามปลุกปั่นให้เกิดการถกเถียงโต้แย้งกันทางปัญญา โดยไม่เกี่ยวกับการเมือง นอกจากนี้ เมื่อเร็ว ๆ นี้ เขายังได้เปิดร้านขายหนังสือระดับมหาวิทยาลัยแห่งแรกในเมืองไทย เขาเป็นบุตรของพนักงานชั้นหัวหน้า ในบริษัทฝรั่ง ได้รับทุนไปศึกษากฎหมายต่อในอังกฤษ เขาเป็นสานุศิษย์คนหนึ่งของ พ.อ. และมีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับอาจารย์มหาวิทยาลัยหนุ่มกลุ่มหนึ่ง แม้ว่าคุณสมบัติส่วนตัวของเขา ซึ่งอยู่ข้างจะกร้าวร้าว ทำให้เขาไม่ได้มีบทบาทเป็นผู้นำของกลุ่มนักศึกษาในหมู่นักศึกษานักศึกษา เขามีชื่อ ในค่านักสู้ ข้างต่อสู้ และ

มีลักษณะอุดมคติส่วนตัว เมื่อไม่กี่เดือนมานี้ เขายังมี
 ชื่อมากขึ้น เนื่องจากเขียนบทความโจมตี ม. ร. ก. ป. เป็น
 ส่วนตัว อย่างเผ็ดร้อน บทความนี้เขียนตามแบบบุคคลใน
 วงวรรณกรรมอังกฤษ เมื่อคริสต์ทศวรรษที่ ๑๙ นั้น โจมตี
 เพื่อนร่วมอาชีพของตน ส.ศ.ษ. มีคติสองประการที่สำคัญ ซึ่ง
 เขารู้สึกว่าเกี่ยวโยงกัน แต่ก็ไม่อาจรวมเข้าด้วยกันได้ นั้น
 คือ (๑) ปัญหาปัจจุบันของประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่แล้ว
 เนื่องมาจากการขาดความรู้สึกใฝ่สิ่งดีเลิศ (sense of
 excellence) และความใส่ใจต่อความผาสุกของสาธารณชน
 และ (๒) การที่จะสร้างทัศนคติเช่นนั้นขึ้น ประเทศไทยต้อง
 หันกลับไปสู่มาตรฐาน ชนิดที่สมเด็จพระยาตำรงฯ และ
 สมเด็จพระยานริศฯ ได้ทรงแสดงไว้ในตอนต้นศตวรรษนี้
 เจ้านายทั้งสององค์นี้เป็นตัวแทนแห่งแบบฉบับของข้าราชการ
 นักปราชญ์ ที่เสียสละ และมีความรู้ ในกรณีของสมเด็จพระ
 ยาตำรงฯ นั้น รวมถึงที่ทรงไว้ซึ่งความแหลมคมอีกด้วย

๒๐ ๔๔ ๖๘
 ผู้ชำนาญงานที่ขอสัตย์

เมื่ออายุได้ห้าสิบกว่า ป. อ. เป็นประมุขของ

บรรดาเจ้าพนักงาน ในสถาบันธนาคาร ที่สำคัญที่สุดของ
 ประเทศไทย นอกจากนั้น ยังเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์
 ของมหาวิทยาลัยสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทยอีกด้วย เขา
 เป็นลูกพ่อค้าปลາชาวจีนและมีมารดาเป็นไทย ได้รับการ
 ศึกษาในโรงเรียนมิชชันนารี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กับ
 ได้รับปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยอังกฤษ
 ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ เขามีบทบาทสำคัญในการ
 จัดสร้าง ขบวนการเสรีไทย ขึ้นในอังกฤษ ตำแหน่งสูงของ
 ป.อ. นั้น ได้มาจากนโยบายเศรษฐกิจของเขา ที่รอบคอบ
 วางแผนละเอียด แต่ไม่ค่อยห้าวหาญเกินไป เขาเป็นคน
 แรกที่เป็นผู้ตีค่าความสำเร็จของเขาเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม
 เกียรติยศชื่อเสียงของเขานั้น ได้มาจากคุณลักษณะอื่น เขา
 ไม่มีบริวารส่วนตัวหรือบริวารตามอาชีพ ใช้ชีวิตและทำ
 งานอย่างไม่ฟุ้งเฟ้อ สำหรับคนไทย ลักษณะเช่นนั้นเป็น
 ประจักษ์พยานเบื้องต้นของความซื่อสัตย์ของเขา เขาเป็น
 ข้าราชการชั้นสูงเพียงคนเดียวที่ใช้สุนทรพจน์และงานเขียน
 โจมตีการฉ้อราษฎร์บังหลวง และความไร้สมรรถภาพในวง
 การชั้นผู้ใหญ่ อยู่ตลอดเวลา สุนทรพจน์เมื่อไม่นานมานี้ ที่

แสดงต่อสมาคมนายธนาคารแห่งประเทศไทย เขียนในรูป
ของคำกลอน และเป็นการวิจารณ์อย่างเปิดเผยถึงข้าราชการ
ทุกระดับชั้นที่สุด แต่เชื่อกันทั่วไปว่า โกงที่สุด ของประเทศ
ไทย ไม่ก็ปีมานี้ เขากลายเป็นผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ
ของนักปฏิรูปการศึกษา ในมหาวิทยาลัย และของกลุ่มที่
ปรารถนาจะจัดพิมพ์หนังสือให้นักศึกษาอ่าน เขาเป็นผู้เขียน
ตำราเศรษฐศาสตร์ ที่มีผู้ใช้กันมาก ซึ่งมีอยู่บทหนึ่ง ก่อน
ข้างยาว พูดถึง การใช้หลักพระพุทธศาสนาในเศรษฐกิจ

พระที่แท้

เมื่ออายุได้หกสิบเศษ พ.ภ. เป็นพระภิกษุ ที่เป็นนัก
ปราชญ์ และมีอิทธิพลที่สุดในประเทศไทย คนไทยบางคน
ถือว่าท่านเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุดในวงการพุทธศาสนาของ
ไทย นับตั้งแต่พระจอมเกล้าฯ เป็นต้นมา พ.ภ. เป็นคนร่าง
ใหญ่ เป็นอนาคาริกที่ทรงพลังเข้มแข็ง เป็นนักเขียนที่ผลิต
งานมาก เป็นผู้ริเริ่มกิจการใหม่ๆ ในวงการศาสนา และเป็น
อาจารย์สำหรับคฤหัสถ์ชนชาวไทยนับพัน และภิกษุหนุ่มน้อยทั้ง
ชาวไทยและชาวต่างประเทศ บุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่ท่านได้ส่ง

ทอดข้อคิดให้ เพราะเป็นบุตรของพ่อค้าจีน ในเมืองเล็ก ๆ
 แห่งหนึ่ง มีมารดาเป็นไทย ท่านและน้องชาย ซึ่งเป็นครู
 โรงเรียน ได้ใช้มรดกจากบิดามารดา ในการสถาปนาสำนัก
 สงฆ์เล็ก ๆ ขึ้นแห่งหนึ่ง ในหมู่บ้านใกล้ตัวเมือง ซึ่งทั้งสอง
 ได้ถือกำเนิด ตั้งอยู่ทางแถบกลางของแหลมมลายู ในภาคใต้
 ของไทย การกระทำนี้เกิดขึ้นเมื่อมารดาได้ถึงแก่กรรม และ
 เป็นการทำบุญเพื่อการนั้นด้วย ในขณะนั้น ท่านได้อุปสมบท
 เป็นพระภิกษุแล้ว ทั้งยังได้เคยใช้เวลาสองปีอยู่คนเดียวในป่า
 เพื่อการปฏิบัติธรรมและ พุดกับเพื่อนของข้าพเจ้า คือ หินและนก
 นับแต่่นั้นมา วัดแห่งนั้น ซึ่งมีท่านเป็นเจ้าอาวาส ได้มีงาน
 ผสานกับมูลนิธิทางศาสนา กับโรงพิมพ์ อันมีน้องชายของท่าน
 เป็นผู้ดำเนินงาน สถาบันนี้ได้กลายเป็นปรากฏการณ์ (สำคัญ)
 ในวงการศาสนา โดยเนื้อแท้แล้ว วัดแห่งนี้เป็นที่วิเวกสำ
 หรับทั้งพระและฆราวาส (ซึ่งมากคนเดียวหรือพร้อมกับครอบครัว)
 ผู้ปรารถนาจะดำเนินชีวิตตามรอยพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 ด้วยปฏิบัติบูชา แม้ว่าคนเหล่านั้นอาจจะใช้เวลาบางส่วนสำหรับ
 เจริญสมาธิภาวนา ก็ยังต้องทำการงานอย่างอื่นด้วย อาจจะ
 เพื่อประโยชน์ของคนอื่น หรือทำการสร้างสรรค์อื่น ๆ ก็

การ^๕ปั้น การวาด ช่างไม้ แปลบาลีเป็นภาษาท้องถิ่น หรือ
งานอะไรทำนอง^๕นี้ งานเขียนของ พ.ภ. และข้อคิดที่เสนอ
ทางโทรทัศน์ หรือวิทยุ ล้วนมีเนื้อหาอย่างเดียวกัน นั่นคือ
สาระของพระพุทธศาสนา ย่อมมีอยู่ใน (ผู้ที่ใช้ชีวิตเยี่ยง)
ชีวิตของพระพุทธองค์ ความตั้งใจในทางศีลธรรมหาเพียงพอ
แก่การดำรงอยู่ในฐานะชาวพุทธไม่ คนต้องใช้ชีวิตตามวิถี
ของพุทธธรรมโดยตนเอง มิใช่เพียงแต่คิดหรือเชื่อตามพุทธ
ธรรมเท่านั้น และพิธีกรรมเป็น^๕ครั้งคราวนั้น เป็นแต่เพียง
เครื่องทดแทนการตั้งมั่นอยู่อย่างสม่ำเสมอในธรรมเท่านั้น ทั้ง
ยังเป็นเครื่องทดแทนที่ใช้ไม่ได้ดีด้วย สาระสำคัญประการ
หนึ่งของข้อคิดของท่าน ก็คือ การใช้ชีวิตแบบชาวพุทธนั้น
เป็นประสบการณ์ที่พลัดพลิน และถ้าความประพฤติกทางศีล
ธรรมมิใช่สิ่งที่น่าสนุกแล้วไซ้ เมื่อคิดในบั้นปลายจริง ๆ ศีล
ธรรมเช่น^๕นี้ก็ย่อมเป็นศีลธรรมจอมปลอม ผลที่พอเห็นได้
ประการหนึ่ง จากข้อคิด^๕นี้ คือทำให้วัดของ พ.ภ. มีรูปลักษณะ
เป็น^๕ทั้งแบบวัดไทย แบบค่ายพักในฤดูร้อน และพิพิธ
ภัณฑ์สมัยใหม่ ในพุทธศาสนา ปน ๆ กัน อันที่จริง ถึง
กับขนาดมีหอนอนสำหรับเด็ก ซึ่งได้รับการฝึกฝนให้ใช้ชีวิต

แบบชาวพุทธ สิ่งก่อสร้างที่เป็นศูนย์กลางของวัด ได้แก่
 โรงมหรสพทางวิญญาน ซึ่งสร้างด้วยคอนกรีตอย่างใหญ่
 ติดกับที่^{๕๕} มีเรือคอนกรีตใหญ่พอ ๆ กัน อันเป็นสัญลักษณ์
 ของเรือที่นำคนข้ามโอชะไปสู่พระนิพพาน ทั้งนี้อาจ
 คาดได้ว่า ความเคลื่อนไหวในทำนอง^{๕๖}นี้ได้รับการต้อนรับ
 อย่างกระตือรือร้น จากบางกลุ่ม ในบรรดาพระราชอาคันใน
 กรุงเทพฯ อย่างไรก็ตาม พ.ภ. ก็ประสบความสำเร็จเพียงพอ
 ที่จะให้กำเนิดวัด ซึ่งจะมีลักษณะแบบเดียวกันอีกสามแห่ง
 ในส่วนอื่นของประเทศ เจ้าอาวาสของวัดเหล่านี้ ต่างถือว่า
 ตนเป็นสานุศิษย์ของ พ.ภ. และต่างก็พยายามเลียนแบบการ
 ปฏิบัติของท่าน แม้ว่าพ.ภ. จะอ่านภาษาอังกฤษได้ และมีความ
 รู้เกี่ยวกับคริสตศาสนาอยู่บ้าง (ซึ่งท่านปฏิเสธอย่างเปิดเผย
 เพราะคริสตศาสนาสนใจเกี่ยวกับพระเจ้ามากกว่ากับ
 มนุษย์) ท่านก็หาได้รู้จักแนวคิดแบบเอกซิสเตนเชียลของ
 ตะวันตกไม่ ในท้ายที่สุด ควรตั้งข้อสังเกตไว้ด้วยว่าผู้ที่มี
 ศรัทธาสนับสนุน พ.ภ. เป็นพวกมั่งคั่ง และชนชั้นสูง จำนวน
 ไม่^{๕๗}สู้สมดุ^{๕๘}ลย์ (กับคนชั้นอื่น พวกอื่น) นัก ทั้งนี้เป็นเพราะทั้ง^{๕๙}

ลักษณะแห่งคำสอนของท่าน และการทำงานร่วมกันกับคนอื่นของท่าน ตลอดจนคุณสมบัติในทางมีเสน่ห์ผู้ถูกใจคน (dharisma) หาได้เจริญขึ้นแก่ตัวท่านด้วยไม

ประเภทของปัญญาชน

ควรจะกล่าวถึงหนทางที่ปัญญาชนไทยจะถูกจัดประเภทเป็นกลุ่ม ที่ทำหน้าที่เฉพาะชนิด ความสัมพันธ์ประเภทครู-ศิษย์ และผู้อุปถัมภ์-ผู้ใต้อุปถัมภ์ เกิดขึ้น และดำรงอยู่ในกลุ่มเช่นนั้นเอง แม้ว่าในแต่ละกลุ่ม จะมีความแตกต่างกัน ในเรื่องระดับของการรวมตัวกันทางสังคม บางกลุ่ม (เช่น จารีตนิยม - กษัตริย์นิยม) ดำรงความรู้สึกในการนับตัวเข้าร่วมกลุ่ม และการควบคุมของกลุ่มอย่างรุนแรง ในขณะที่กลุ่มอื่น (เช่น นักหนังสือพิมพ์-บรรณาธิการ) มีลักษณะเด่น ที่เกิดการแตกร้าวภายใน ในระดับสูง การเป็นสมาชิกของกลุ่มหนึ่ง มิได้มีความหมายว่าจะไปเป็นสมาชิกของอีกกลุ่มด้วย และปัญญาชนบางคน (เช่น ม.ร.ค.ป. และ

พ.ภ.) ก็เกือบจะเป็นสถาบันอยู่ในตัวเองแล้ว และดังนั้น^๕ จึงไม่สามารถจัดเข้ารวมอยู่ในประเภทใดได้ ที่สำคัญกว่านั้น^๕ ตามความเห็นส่วนตัวของปัญญาชนหลายคน ต่างรู้สึกว่าคุณทำงานในฐานะเป็นปัจเจกชน และหาได้นับตัวเองเป็นหนึ่งในกลุ่มใดโดยเฉพาะไม่ การจัดกลุ่มจึงมีความสำคัญแต่เมื่อมองจากแง่มุมว่าสามารถใช้เป็นตัวแทนจารีตทางปัญญาต่างๆ หรือเมื่อพิจารณาว่า เพื่อบรรลุหน้าที่ทางความคิดที่จำเป็นต่อสังคมเท่านั้น^๕ แม้ว่าการจัดกลุ่มนี้อาจทำโดยจัดอันดับตามตำแหน่ง โดยจัดแยกออกตามระบบการแบ่งประเภท (เนื่องจากปัญญาชนเหล่านี้เป็นกลุ่มคนไทย) แต่การจัดเช่นนั้นก็จะให้ผลต่างกันออกไป ทั้งในบางประเภทยังมีความเกี่ยวพันกันน้อยมาก การจัดแบ่งเช่นนั้นจึงไม่ให้ประโยชน์ในทางวิเคราะห์ได้มากนัก

จารีตนิยม-กษัตริย์นิยม

กลุ่มนี้เป็นทายาทในทางประวัติศาสตร์ ของจารีตทางปัญญาที่ลึกซึ้งที่สุด และมีชื่อเสียงที่สุด สมาชิกของกลุ่มนี้เป็น

ปัญญาชนแบบบาเรียน^(๑) โดยแท้ ปัญญาชนกลุ่มนี้จะสนใจกับการสรรเสริญยกย่องและตำรงไว้ซึ่งรูปแบบทางศิลปะของไทยตามประเพณี ตลอดจนถึงลักษณะทางวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กวีนิพนธ์ และแม้แต่หลักภาษา แม้ว่า ม.ร.ค.ป. จะมีฐานะเป็นเชื้อพระวงศ์ และมีความสนใจอันกว้างขวาง ซึ่งรวมถึงการรำไทย และความขมชื่นต่อชีวิตในราชสำนักก็ตาม เขาก็หาได้เป็นสมาชิกของกลุ่มนี้ไม่ รสนิยมของเขาออกจะมีลักษณะเป็นสากลมากเกินไป และทั้งบุคคลิกภาพก็ค่อนข้างจะแข็งกร้าว ไปจนเกินกว่าที่กลุ่มนี้จะรับเข้ามาได้ ในทางตรงข้าม พ.อ. แม้ว่าจะถือกำเนิดเป็นสามัญชน กลับเป็นจุดศูนย์กลางของกลุ่มนี้ ที่จริงแล้ว คำว่า พ. นน เป็นคำย่อมาจากบรรดาศักดิ์ที่พระมหากษัตริย์ไทยได้พระราชทานให้เขา ส.ศ.ษ. ยังไม่แก่พอ และยังไม่ออกจะคะนอง

(๑) ปัญญาชนแบบบาเรียน (Literati) คือผู้ชำนาญเฉพาะด้านที่ตรอง สังเคราะห์ สร้างสรรค์สิ่งใหม่จากเนื้อหาแห่งความคิดที่มีมาตามประเพณี อาจมีสิ่งที่เปลี่ยนแปลงบ้าง แต่ก็เป็นการเพิ่มเติมของเก่าเท่านั้น เป็นผู้ตำรงทัศนคติและค่านิยมแบบโบราณ โดยอาศัยความชำนาญเฉพาะด้านของตน (ผู้แปล)

ตนไปสักหน่อยที่จะให้เข้าร่วมอยู่ในกลุ่มนี้อย่างเต็มที่ ในขณะที่
 เดียวกัน พ.ภ. ก็สนใจที่จะใช้ชีวิตแบบชาวพุทธมากกว่าเผยแพร่
 วัฒนธรรมตามจารีตของไทย เพื่อจะเข้าร่วมอยู่ในกลุ่มนี้
 อย่างเข้มแข็ง สมาชิกของกลุ่มนี้มีบทบาทที่สำคัญในการ
 ดำเนินงานสยามสมาคม พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย และ
 ราชบัณฑิตยสถาน (องค์การรัฐบาลที่ได้รับหน้าที่ให้ออก
 พจนานุกรมและสารานุกรม อันเป็นงานหนึ่งในบรรดาที่ได้รับ
 มอบหมาย) กลุ่มนี้มีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับโลกทาง
 ปัญญาของตะวันตกที่สนใจประเทศไทยโดยเฉพาะอังกฤษ ใน
 ทศนะของคนทั่วไป หัวหน้าของกลุ่มนี้ได้แก่ประธานองค
 มมนตรี และธิดาของสมเด็จพระยาดำรง ฯ (ซึ่งเป็น
 ประธานขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกด้วย) แม้
 ว่ากลุ่มนี้จะมีความสนใจเฉพาะ และมีท่าทีค่อนข้างจะสูงอยู่
 ก็ตาม กลุ่มนี้ก็ดำรงอยู่ต่อไปได้อีก และมีกำลัง สามารถ
 แสดงบทบาทสำคัญในนโยบายการศึกษาของชาติ ในการวาง
 มาตรฐานทางศิลปะ และในการเสนอภาพเมืองไทยสมัย
 คลาสสิกแก่โลกภายนอก

“ข้างสังคม”

ตามทัศนะของพลเมืองไทยส่วนใหญ่ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่สำคัญที่สุดในราชอาณาจักร ทั้งในทางปัญญา สังคม เศรษฐกิจ หรือเทคนิควิทยา สมาชิกของกลุ่มนี้เป็นชนชั้นนำในหมู่ข้าราชการของไทย ซึ่งมี ป.อ. เป็นตัวแทนที่ดีเยี่ยมคนหนึ่ง ส่วนใหญ่ของสมาชิกเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากความรู้และดำเนินการตามนโยบาย มากกว่าเป็นผู้สร้างความรู้หรือนโยบายเอง อย่างไรก็ตาม สมาชิกหลายคนของกลุ่มกำลังนำวิธีการจัดดำเนินงานของทางราชการ แบบที่มีเหตุผลและถูกต้องตามกฎหมาย แนวคิดของ การวางแผนสังคม ตลอดจนวิชาการแขนงใหม่ ๆ เช่นรัฐประศาสนศาสตร์ สังคมวิทยาและการบริหารธุรกิจ เข้ามาสู่สังคมไทย สมาชิกของกลุ่มนี้ต่างมีบทบาทอันสำคัญในระบบการศึกษาและเศรษฐกิจของประเทศไทย เนื่องจากมักจะสังกัดกับองค์การของรัฐบาลบางประเภท เช่น สภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ สภาการศึกษาแห่งชาติ สภาวิจัยแห่งชาติ ธนาคารแห่งประเทศไทย และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ซึ่งเพิ่งตั้งขึ้นใหม่ ข้อเขียนขององค์การเหล่านี้

มักจะเกี่ยวกับปัญหาทางด้านเทคนิค และบริหารราชการ
 เสียอย่างเดียวเกือบทั้งนั้น ยังมีกลุ่มที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ
 กลุ่มนอก เป็นปัญญาชนฝ่ายทหาร จำนวนน้อย ซึ่งเขียน
 ข้อความให้แก่วารสารของโรงเรียนเสนาธิการทหาร ชื่อ
 รัฐราษฎร์ วารสารนี้เน้นหนักที่ปัญหาด้านวิชาการของการจัด
 และวางแผนการทหารแบบใหม่

“นักโต้วาทีและนักอภิปรายอาชีพ”

นี่เป็นกลุ่มที่มีบุคคลอยู่ประมาณ ๑๐-๒๐ คน อัน
 เป็นกลุ่มบุคคลที่ผู้เข้าร่วมการโต้วาทีในที่สาธารณะ และการ
 อภิปรายทางโทรทัศน์กับวิทยุที่มีในประเทศไทย เกือบทั้งสน
 ม.ร.ค.ป. เป็นสมาชิกเต็มตำแหน่ง โดยไม่เป็นทางการของ
 กลุ่มนี้ รวม ว.ต. ร.ว. ศว. และ ส.ศ.ช. บางครั้งก็เป็นสมาชิก
 เหมือนกัน บุคคลเหล่านี้ได้รับเลือก ให้เข้าร่วมกิจการนี้
 เนื่องจากขอบเขตแห่งความรู้ในส่วนหนึ่ง และเนื่องจาก
 ความมีเขาวนไวและพูดสนุกอีกส่วนหนึ่ง หัวข้อการโต้วาที
 ในประเทศไทยนั้น ขอบเขตกว้างขวางมาก แต่หัวข้อต่อไปนี้

พอจะแทนเป็นตัวอย่างได้ เช่น ความแตกต่างระหว่างศิลปิน
และอนาจาร คนดีเป็นไหน ใครควรเรียนมหาวิทยาลัย

“อาจารย์หนุ่มผู้เอาจริง”

นี่เป็นกลุ่มคนที่เพิ่งได้ปริญญาโท หรือเอก จากมหาวิทยาลัยตะวันตก ในปัจจุบัน สอนอยู่ในมหาวิทยาลัยใหญ่
สองแห่งของประเทศไทย ต่างรวบรวมกันเป็นกลุ่มอภิปราย
กันสองเดือนต่อครั้ง ความเอาจริงเอาจังในจุดมุ่งหมายของ
ตน และระดับการอภิปราย ซึ่งค่อนข้างสูง ทำให้คนกลุ่มนี้
แตกต่างจากอาจารย์มหาวิทยาลัยไทยอย่างเด่นชัด สัมนาบาง
ครั้งของคนกลุ่มนี้ เช่น ปัญหาการอุดมศึกษาในประเทศไทย
เป็นผลให้ได้ตีพิมพ์ข้อสันนา ซึ่งมีอิทธิพลโดยตรงต่อนโยบาย
ของชาติ กลุ่มสันนาได้แสดงตนเองให้เห็นว่ามีทำที่จะเป็น
ความเคลื่อนไหวสำคัญ ต่อการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัย ใน
ประเทศไทย เนื่องจากว่ากลุ่มนี้เป็นตัวแทนแห่งความพยายาม
ครั้งแรกในประเทศไทย ในหมู่ผู้ที่เพิ่งกลับจากต่างประเทศ
ว่าจะดำรงความตื่นตัวทางปัญญา และการสร้างสรรค์ทาง
วิชาการ ซึ่งได้เคยเผชิญในมหาวิทยาลัยต่างประเทศ ให้

เป็นจุดสำคัญในงานอาชีพของตน เมื่อไม่กี่เดือนมานี้ กลุ่ม
นี้ได้จัดให้มีการสัมมนาแก่นักศึกษาบ้าง และวางโครงการที่
จะสถาปนาแผนงานการแปลตำราทางวิชาการ จากภาษา
ตะวันตกมาเป็นไทย

นักหนังสือพิมพ์ — บรรณาธิการ — นักเขียนนวนิยาย

ประกอบด้วยบุคคลที่มีภูมิหลัง สมรรถภาพ และความ
น่าเชื่อถือในทางปัญญาแตกต่างกันอย่างมาก กลุ่มนี้ได้ติดต่อ
อย่างใกล้ชิดที่สุดกับบรรดาผู้มีการศึกษา เนื่องจากนักเขียน
นวนิยายและเรื่องสั้นของไทยส่วนใหญ่ (แต่ไม่ทั้งหมด) มัก
จะมีประสบการณ์เกี่ยวกับหนังสือพิมพ์มาก่อนบ้าง อาชีพทั้ง
สามชนิดจึงมักถูกประชาชนทั่วไปเห็นว่าเกี่ยวพันกัน กลุ่มนี้มี
จุดเด่นที่จะมีการแข่งขันกันทางอาชีพอย่างสูง กับมักจะแตก
แยกกันออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่มักสลายตัวลงง่าย เป็นต้นว่า
ในปัจจุบันมีองค์การของนักหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย ถึงสาม
แห่ง แต่ทั้งสามต่างก็มีหน้าที่เหมือนกัน การที่มีจำนวนมาก
เช่นนี้ ส่วนใหญ่แล้ว เกิดจากการแตกร้าวกันเป็นส่วนตัว

ในหมู่สมาชิกขององค์การเดิม เนื่องจากการฝึกงานสำหรับ
 อาชีพ^๕ เป็นการฝึก โดยการเข้าปฏิบัติงานเลย อาชีพ^๕จึง
 มักจะค่อนข้างเป็นประชาธิปไตยอย่างสูง และมักจะได้อะไรจาก
 ทุกระดับของสังคมไทย มีอยู่หลายคน ที่เข้ามาอยู่ในวงการ
 หนังสือพิมพ์ โดยหวังว่าจะได้ผลบุญชีวิตที่มั่นคง และได้
 พบปะบุคคลสำคัญ คนที่ยังอยู่ในอาชีพ^๕ ก็มักจะหันไป
 เขียนบทความวิจารณ์ทางสังคมหรือการเมือง จากนั้น ผู้ที่มีความ
 สามารถมากที่สุด หรือขี้โอ่ที่สุด ก็จะพยายามฝึกเขียนนิยาย
 เริงรมย์ โดยมากมักจะเริ่มด้วยการเขียนละครวิทยุเสียก่อน
 มีคนที่เด่นอยู่บ้างที่สามารถถึงขนาดบุคคลเช่น ร.ว. หรือ ส.ส.

เฮอเบิร์ต พ. ฟิลลิปส์ : เขียน
 นิธิ เอียวศรีวงศ์ : แปล

สรุป

ในตอนที่ผ่านมา ข้าพเจ้าได้พยายามบรรยายลักษณะใหญ่ ๆ บางอย่างของวัฒนธรรมทางปัญญาของไทย ลักษณะพิเศษที่สำคัญที่สุดของวัฒนธรรมนี้ คงจะเป็นว่า วัฒนธรรมนี้โน้มเอียงไปในทางเป็นไทย มากกว่าทางปัญญา ทั้งนี้มีความหมายว่า โดยทั่วไป พวกปัญญาชนไทย มักจะสนใจกับประเด็น อันเป็นที่คุ้นเคย และเป็นที่ยอมรับ ในทางวัฒนธรรมอยู่แล้ว หรือไม่ก็สนใจอภิปรายปัญหาที่จะเป็นประโยชน์ต่อบทบาททางสังคมของตนเอง มากกว่าที่จะสนใจเผชิญกับการท้าทายที่ยังไม่มีใครรู้ ที่ยาก และที่เป็นนามธรรมซึ่งเสมอกับความพยายามทางปัญญาตามธรรมดา ปัญญาชนเหล่านี้คือผู้ที่ต้องการจะให้งานของตน กระจำจั่ง กระชับ และน่าเชื่อถือ มากกว่าที่จะให้เป็นการ วิเคราะห์วิจารณ์ มีอิสระ เป็นของตนเอง หรือลึกซึ้ง เมื่อกล่าวโดยสรุป ปัญญาชนไทยส่วนใหญ่โน้มเอียงไปในทางเป็น ปัญญาชนบาเรียน มากกว่าเป็น นักคิดหัวใหม่ (intelligentsia) เมื่อเอาความตามที่เรดฟีลด์และซิงเกอร์เสนอใช้ไว้อย่างน่าเห็นสอดคล้อง

เพศ เป็นสิ่งอภิรมย์ตามธรรมดาที่สุด (แต่ก็ต้องดำเนินไป ด้วยความชำนาญด้วย) แม้แต่ ความสนใจแบบบาเรียน ของพ.อ. ก็ยังเป็นการตักจากที่สำคัญ จากสิ่งที่มีมาก่อน ใน ความหมายที่ว่า พ.อ. เป็นปราชญ์คนแรก ที่ต้องการจับ เรื่องชาวนาไทยขึ้นมาศึกษา ในด้านข้อเท็จจริง และการสืบ สวนค้นคว้าอย่างกว้างขวาง

อย่างไรก็ตาม ดังที่ได้แสดงให้เห็นไว้แล้วข้างต้นว่า กิจกรรมทางปัญญาของไทย ส่วนใหญ่โน้มเอียงไปทางที่อธิบายถึงสิ่งที่เป็นที่ยอมรับกันแล้ว ทั้งหมดนี้ หาได้เป็นสิ่งอัน พึงพิศวงไม่ ไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์ทางด้านไหนของ มนุษย์ ถึงการเมือง เทคนิควิทยา การบริหาร หรือศาสนา ก็เหมือนกัน วัฒนธรรมไทยมักจะจัดการกับสิ่งใหม่ หรือสิ่ง ที่มาจากต่างถิ่น โดยขบวนการดัดแปลง และโดยความรู้สึก ถึงความสัมพันธ์กันกับวิธีคิดและค่านิยมของโบราณ เกือบ จะเสมอไป ในด้านที่เกี่ยวกับปัญญา ก็เป็นจริงดังเดียวกัน

เชิงอรรถ

๑. ผู้เขียนเป็นหนี้บุญคุณต่อ มุลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์และมูลนิธิวิทยาศาสตร์แห่งชาติที่ได้ให้ทุนซึ่งทำการวิจัยเพื่อเขียนบทความนี้สำเร็จขึ้น ส่วนหนึ่งของบทความนี้ ได้ได้นำเสนอ ต่อที่ ประชุมอาหารว่างของนักมานุษยวิทยาสังคมแห่งมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ซึ่งจัดที่เบิร์กลีย์ เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๑๐ ผู้เขียนปรารถนาจะแสดงความขอบคุณเพื่อนอาจารย์ร่วมภาควิชาและแดนเนี้ยล เลฟ กับ ไมเคิล เอช. มอร์แมน ในการที่ได้วิพากษ์วิจารณ์และแสดงความเห็น

๒. ในระหว่างเกือบจะทั้ง ๑๐ ปี ที่ประเทศไทยอยู่ภายใต้กฎอัยการศึก คณะกรรมการธิการของรัฐบาลไทย ได้พบปะกัน เพื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และเมื่อได้ประกาศใช้แล้ว ก็คงจะล้มเลิกหรือบรรเทาข้อจำกัดที่มีในคำประกาศฉบับที่ ๑๗ ลง ถ้ารัฐธรรมนูญที่เปิดเสรีภาพนี้ ได้ประกาศใช้ และมีการเลือกตั้งติดตามมา ก็คาดกันว่าความคึกคักทางปัญญาของปัญญาชนไทย หลายคน จะเริ่ม มีคุณ ลักษณะแตกต่างกันออกไปอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วงระยะเวลาระหว่างการประกาศใช้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ที่สำคัญที่สุดก็คือ การทำห็นเป็นส่วนตัวของปัญญาชนหลายคน เกี่ยวกับสังคมไทย อันได้แก่การฉ้อราษฎร์บังหลวงของนักการเมืองบางคน การที่ทหารอเมริกัน ทำที่ของประเทศไทยต่อสงครามเวียดนาม เหล่านี้ก็มีที่คาดว่าจะกลายเป็นความรู้ของประชาชนทั่วไป เป็นไปไม่ได้ ที่จะทำนายว่าผลทางการเมืองในด้านปฏิบัติการการประกาศเช่นนั้น จะเป็นอย่างไร แต่ควรได้สนใจต่อผลอันจะเกิดขึ้นในหมู่นักเรียนมหาวิทยาลัยเป็นพิเศษ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ถูกกดไว้อย่างประณีต มีท่าทีจะผันแปรได้เร็ว และเป็นกลุ่มที่ถูกฉีกเป็นกำลังได้ง่ายในสังคมไทย

Bellah, Robert

1965 *Religion and Progress in Modern Asia*.
Glencoe, Illinois, Free Press.

Geertz, Clifford

1963 "The Integrative Revolution: Primordial Sentiments and Civil Politics in the New States" in *Old Societies and New States*, Clifford Geertz, editor. New York, The Free Press of Glencoe, A Division of the MacMillan Company.

Hanks, Lucien M.

1958 "Indifference to Modern Education in a Thai Farming Community" *Human Organization*, 17:9-14.

Mosel, James N.

1963 "Communications Patterns and Political Socialization in Transitional Thailand," in *Communications and Political Development*, Lucien W. Pye, editor. Princeton, Princeton University Press.

Redfield, Robert, and Milton Singer

1954 "The Cultural Role of Cities," *Economic Development and Culture change III* 1:53-73

Riggs, Fred W,

1966 *Thailand : The Modernization of a Bureaucratic Polity*. Honolulu, East-West Center Press.

Shils, Edward

1968 "Intellectuals," in *International Encyclopedia of the Social Sciences*, Volume VII, David I. Sills, editor. New York, MacMillan and The Free Press.

Siffin, William

1966 *The Thai Bureaucracy*. Honolulu, East-West Center Press.

Wilson, David A.

1966 "Thailand and Marxism," in *Marxism in Southeast Asia*, Frank N. Trager, editor. Stanford University Press.

